

**VIDÉKFEJLESZTÉSI MINISZTERIUM**  
**Élelmiszer-feldolgozási Főosztály**

**Magyarország közép és hosszú távú élelmiszeripari  
fejlesztési stratégiája**



**2014-2020**

## TARTALOMJEGYZÉK

<b>1</b>	<b>KÖSZÖNTŐ</b> .....	<b>5</b>
<b>2</b>	<b>VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ</b> .....	<b>5</b>
<b>3</b>	<b>BEVEZETÉS</b> .....	<b>5</b>
<b>3.1</b>	<b>Indíttatás</b> .....	<b>5</b>
<b>3.1.1</b>	<i>Az élelmiszer-ellátás jelentősége</i> .....	<b>5</b>
3.1.1.1	Nemzetgazdasági és stratégiai jelentőség .....	5
3.1.1.2	Minőség, egészséges táplálkozás .....	6
3.1.1.3	Vidéki foglalkoztatás, népesség megtartása, növelése .....	6
3.1.1.4	Fenntarthatóság, környezetmegőrzés .....	7
<b>3.2</b>	<b>Előzmények</b> .....	<b>7</b>
<b>3.3</b>	<b>Mandátum</b> .....	<b>8</b>
<b>3.4</b>	<b>Készítők és alkalmazott módszertan</b> .....	<b>8</b>
<b>4</b>	<b>KONCEPCIÓ</b> .....	<b>9</b>
<b>4.1</b>	<b>Helyzetelemzés és helyzetértékelés</b> .....	<b>9</b>
<b>4.1.1</b>	<i>Az élelmiszer-feldolgozó ipar nemzetgazdasági jelentősége</i> .....	<b>9</b>
<b>4.1.2</b>	<i>Az élelmiszertermelés és -értékesítés alakulása</i> .....	<b>9</b>
<b>4.1.3</b>	<i>Az élelmiszeripar tevékenységének eredménye</i> .....	<b>10</b>
<b>4.1.4</b>	<i>Az élelmiszeripar hitelezési helyzete</i> .....	<b>10</b>
<b>4.1.5</b>	<i>Foglalkoztatottság, keresetek</i> .....	<b>12</b>
<b>4.1.6</b>	<i>Vagyoni, pénzügyi, hatékonysági, jövedelmezőségi helyzet vizsgálata mutatókkal</i> .....	<b>13</b>
<b>4.1.7</b>	<i>Vállalkozási és tulajdoni szerkezet</i> .....	<b>15</b>
<b>4.1.8</b>	<i>Beruházások és a termelés műszaki feltételei</i> .....	<b>17</b>
<b>4.1.9</b>	<i>Szakágazatok összehasonlító elemzése</i> .....	<b>19</b>
<b>4.1.10</b>	<i>A szakágazatok problémái, fejlesztési igényei, irányai</i> .....	<b>20</b>
4.1.10.1	Húsfeldolgozás .....	20
4.1.10.2	Gyümölcs és zöldségfeldolgozás .....	21
4.1.10.3	Tejipar .....	22
4.1.10.4	Malomipar .....	23
4.1.10.5	Sütőipar és tésztagyártás .....	24
<b>4.1.11</b>	<i>Élelmiszerlánc, élelmiszerellátás, értékesítési csatornák</i> .....	<b>25</b>
4.1.11.1	Belpiaci értékesítés .....	25
4.1.11.2	Export értékesítés .....	27
4.1.11.3	A hazai termékek részesedése .....	28
4.1.11.4	Intézményi közétkeztetés és vendéglátás .....	30
4.1.11.5	Gyermek-közétkeztetés hazai helyzete .....	31
4.1.11.6	Élelmiszermarketing, agrármarketing és ennek hatékonysága .....	32
4.1.11.7	Önellenzőrzés megvalósulása .....	32
4.1.11.8	Élelmiszerminősítés rendszere .....	33
<b>4.1.12</b>	<i>Szakpolitikai környezet</i> .....	<b>33</b>
4.1.12.1	Gazdasági, jogi környezet, szabályozás értékelése .....	33
4.1.12.2	Adminisztratív terhek .....	34
4.1.12.3	Élelmiszerbiztonság .....	34
4.1.12.4	Információs rendszer, statisztika .....	35
4.1.12.5	Stratégia, támogatáspolitiká .....	35
4.1.12.6	Szakoktatási, felsőoktatási háttér értékelése .....	36
4.1.12.7	Kutatás-fejlesztési háttér értékelése .....	36
4.1.12.8	Társadalom szemlélete, értéktudatossága a hazai, helyi, jó minőségű termékekkel kapcsolatban .....	39

4.2	SWOT elemzés .....	40
4.3	Jövőkép 2020-ban.....	41
5	STRATÉGIA .....	42
5.1	Átfogó társadalompolitikai célok.....	42
5.1.1	<i>Biztonságos élelmiszer-ellátás hazai élelmiszerekkel.....</i>	42
5.1.2	<i>Egészséges táplálkozás előmozdítása .....</i>	42
5.1.3	<i>Munkahelyteremtés és megőrzés .....</i>	42
5.1.4	<i>Környezeti állapot megőrzése a termelési potenciál optimális, fenntartható kihasználásával.....</i>	43
5.1.5	<i>Hozzájárulás a nemzetgazdasági célokhoz .....</i>	43
5.2	Specifikus stratégiai célok.....	43
5.2.1	<i>Az élelmiszeripar belső problémái, és azok összefüggései.....</i>	43
5.2.2	<i>Célmeghatározás .....</i>	44
5.2.3	<i>Specifikus stratégiai célterületekre irányuló programok .....</i>	45
5.2.3.1	Stabil finanszírozás, kiegyensúlyozott gazdálkodás .....	45
5.2.3.2	Innovatív, hatékony vállalkozások.....	46
5.2.3.3	Korszerű tudással rendelkező munkaerő .....	47
5.2.3.4	Egyenrangú pozíció az élelmiszerláncban.....	47
5.2.3.5	Keresett magyar élelmiszerek, erős piaci pozíció .....	48
5.2.3.6	Támogató gazdasági környezet.....	48
5.2.4	<i>Kapcsolódások más kormányzati stratégiákhoz, programokhoz.....</i>	48
5.2.4.1	Kormányprogramhoz való viszony .....	49
5.2.4.2	Nemzeti Vidékstratégia (NVS).....	49
5.2.4.3	Élelmiszerlánc-biztonsági stratégia (ÉlBS).....	49
5.2.4.4	Sertésstratégia .....	50
5.2.4.5	Vidékfejlesztési Program (VP) .....	50
5.2.4.6	Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP) .....	50
5.2.4.7	Területfejlesztési Operatív Program (TOP).....	50
5.2.4.8	Befektetés a Jövőbe – Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégia (2013 – 2020) .....	51
5.2.4.9	KFI Ágazati Stratégiai Fehér Könyv, Agrárgazdaság Kötet .....	51
5.2.5	<i>A stratégiai célok elérése esetén várt társadalompolitikai hatások .....</i>	51
5.2.5.1	Biztonságos élelmiszer-ellátás hazai élelmiszerekkel.....	51
5.2.5.2	Egészséges táplálkozás előmozdítása.....	51
5.2.5.3	Munkahelyteremtés és megőrzés .....	52
5.2.5.4	Környezeti állapot megőrzése a termelési potenciál optimális, fenntartható kihasználásával .....	52
5.2.5.5	Hozzájárulás a nemzetgazdasági célokhoz.....	52
5.3	Eszközkészlet.....	52
5.3.1	<i>Stabil finanszírozás, kiegyensúlyozott gazdálkodás .....</i>	55
5.3.2	<i>Innovatív, hatékony vállalkozások.....</i>	55
5.3.3	<i>Korszerű tudással rendelkező munkaerő .....</i>	55
5.3.4	<i>Egyenrangú pozíció az élelmiszerláncban .....</i>	55
5.3.5	<i>Keresett magyar élelmiszerek, erős piaci pozíció .....</i>	55
5.3.6	<i>Támogató gazdasági környezet .....</i>	55
5.4	Stratégiai mutatószámok .....	55
5.5	Indikatív forrásterv.....	55
5.6	Ütemterv- a megvalósítás intézményrendszere és folyamata .....	55
5.7	Monitoring és értékelési rendszer.....	55
5.8	Társadalmi egyeztetés .....	55
5.9	Előzetes értékelés.....	55

<b>1. melléklet: A helyzetelemzés táblázatai.....</b>	<b>56</b>
<b>2. Melléklet: A HS-nomenklátúra feldolgozottság szerinti besorolása .....</b>	<b>70</b>
<b>3. melléklet: TEÁOR 2008.....</b>	<b>72</b>
<b>Ábrák jegyzéke .....</b>	<b>74</b>
<b>Táblázatok jegyzéke .....</b>	<b>75</b>

# 1 KÖSZÖNTŐ

## 2 VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

### 3 BEVEZETÉS

Mottó:

**ÉLELMISZER-FELDOLGOZÁS NÉLKÜL NINCS ÉLETKÉPES MEZŐGAZDASÁG;  
MEZŐGAZDASÁG NÉLKÜL NINCS ÉLHETŐ VIDÉK**

#### 3.1 Indíttatás

Nemzeti érdek, hogy képesek legyünk a lakosság biztonságos, jó minőségű, egészséges ételmiszerrel történő ellátását a lehető legnagyobb mértékben hazai forrásokból biztosítani. Ehhez szakértelmünk felhasználásával úgy kell legésszerűbben kiaknázunk rendelkezésre álló erőforrásainkat, hogy – az ezek részét képező – ökológiai adottságainkat ne károsítsuk, hanem egyidejűleg megőrizzük, és biztosítsuk a gazdasági növekedés, a környezet megőrzése és a társadalmi szempontok, pl. megfelelő foglalkoztatottság összehangolására épülő fenntartható fejlődést. A Magyarországon megtermelt mezőgazdasági termékek számára ma is az ételmiszer-feldolgozás jelentik az elsődleges piacot, hiszen a mezőgazdasági termékek kétharmada feldolgozott formában hasznosul. A függőség kölcsönös: az ételmiszer-feldolgozók versenyben maradásához nélkülözhetetlen, hogy a mezőgazdaság megfelelő mennyiségben, minőségben, megbízható partnerként biztosítsa az alapanyagot. **Az ételmiszerláncban a folyamatok és kapcsolatok rendszerének optimalizálásával a lehető legmagasabb hozzáadott értéket kell itthon előállítani, növelve a magyar ellátásban hazai előállítású termékek és szolgáltatások részarányát, valamint a magas értékű exportot.**

Figyelembe kell ugyanakkor venni a vidék önfenntartó képességének megőrzését és javítását, mint olyan rendkívül fontos ösztársadalmi érdeket, amely nem vezethető le tisztán közgazdasági szempontok szerint. Ezért az ételmiszerlánc optimalizálása nem feltétlenül, és nem minden területen a „mérethatékonyság” javítását jelenti. **Különösen fontos szerepet játszhatnak a vidék munkahelymegtartó képességében, valamint a lakosság egészséges ételmiszerekkel történő ellátásában a helyben megtermelt mezőgazdasági alapanyagokból különleges igényeket kielégítő, hagyományos, jó minőségű ételmiszereket előállító családi vállalkozások, kistermelők, mikro-, kis- és középvállalkozások.**

##### 3.1.1 Az ételmiszer-ellátás jelentősége

###### 3.1.1.1 Nemzetgazdasági és stratégiai jelentőség

Magyarország jelenleg is mintegy 120%-os önellátásra képes az alapvető ételmiszerekből. Ez a szint termelési potenciálunk ésszerű és fenntartható fejlesztésével mintegy 150%-ra

növelhető, ami a globális élelmiszerigény várható jelentős emelkedésével komoly nemzetgazdasági előnyt jelenthet Magyarország számára. Minden lehetőség megvan tehát ahhoz, hogy a magyar lakosság ellátása alapvetően magyar termékekkel történjen. E lehetőség kihasználásához **olyan stratégiára van szükség, amely e cél érdekében figyelembe veszi az élelmiszer-termelés összes szereplőjének érdekeit, és kiegyensúlyozott fejlődést biztosít mind a helyi ellátásban egyre nagyobb szerepet játszó családi gazdaságoknak, kistermelőknek és KKV-knak, mind azoknak a közepes és nagy vállalkozásoknak,** amelyek magyar termékek feldolgozásával biztosítják a városi lakosság ellátását, exportjukkal pedig hozzájárulnak a nemzetgazdasági célok eléréséhez.

Annak érdekében, hogy a KKV-k hosszú távon is betölthessék a helyi, regionális ellátásban, foglalkoztatásban kívánatos szerepüket, ezeket az állami adó és támogatás politikában tartósan kiemelten kell figyelembe venni.

### *3.1.1.2 Minőség, egészséges táplálkozás*

**Az élelmiszer a lakosság egészségét és életminőségét leginkább befolyásoló tényező.** Ezért a stratégiaalkotás során **törekedni kell arra, hogy** – azon az alapelven túl, hogy ma sem kerülhet közfogyasztásra egészségre ártalmas élelmiszer –, **a lakosság a lehető legjobb minőségű, magas tápértékű, lehetőleg friss élelmiszerhez jusson.** Ennek megfelelően támogatni kell az olyan élelmiszer-ellátó rendszerek kialakítását, ahol a megtermelt áru a lehető legrövidebb úton, legkevesebb szállítással, tárolással jut a fogyasztóhoz. Törekedni kell az ökológiai gazdálkodás elterjesztésére, ill. a lehető legalacsonyabb idegen-anyag tartalmú (vegyszermaradvány, tartósítószer stb.) élelmiszerek előállítására.

**Erőfeszítéseket kell tenni a lakosság fogyasztói tudatosságának növelésére.** Az óvodai, valamint az alap- és középfokú iskolai nevelési programba be kell illeszteni a legfontosabb fogyasztói, táplálkozási, élelmiszerhigiéniai stb. ismeretek oktatását. Előtérbe kell helyezni a fogyasztók egészséges, kiegyensúlyozott étrenddel kapcsolatos felvilágosítását, és segíteni kell őket, hogy az élelmiszerek árában azok valódi értékét, a minőségük által képviselt többlet értékeket fel- és elismerjék.

### *3.1.1.3 Vidéki foglalkoztatás, népesség megtartása, növelése*

A magyar élelmiszeripar a feldolgozó-ipari ágazatok között a 2. legnagyobb foglalkoztató, bár a foglalkoztatottak létszáma évről-évre csökken. Így a vidéki munkahelyek megőrzésében az ágazatnak nagyon fontos szerepe van. A nemzetközi vállalatokkal versenyző vállalkozások munkaerő-hatékonysága azonban messze elmarad az EU15 hasonló adataitól, ami versenyhátrányuk egyik fontos oka. Ez azt jelenti, hogy a **versenyben maradásukhoz szükséges fejlesztések** nem feltétlenül járnak munkahelyteremtéssel (csak ha piacaikat is bővíteni tudják), viszont **alapvető feltételei a munkahelyek megőrzésének.**

Nem hanyagolható el az ágazat vidéki foglalkoztatásra gyakorolt indirekt hatása sem, mivel a mezőgazdasági termékek legnagyobb felvásárlóiként jelentősen hozzájárul az alapanyag-termelők megélhetési biztonságához, így **az ágazat további visszaesése súlyos megélhetési gondokat okozna a mezőgazdasági termelők körében is.**

A statisztikák általában nem tartalmazzák a 4 főnél kevesebbet foglalkoztató vállalkozásokat, valamint azokat az élelmiszer-előállítókat, akik kistermelőként, őstermelőként a helyi igények kielégítésére saját terményeik feldolgozása útján állítanak elő élelmiszert. **Ennek a rétegnek az erősítése jelentősen hozzájárulhat a vidéki foglalkoztatás javításához.**

Ehhez járulhat hozzá a megfelelő szakképzés, ismeretátadás, az adminisztratív terhek csökkentése, egyszerűsítése, és az együttműködés erősítése (termelés, feldolgozás, falusi turizmus összehangolása, közös marketing stb.), támogatása.

#### *3.1.1.4 Fenntarthatóság, környezetmegőrzés*

Az élelmiszertermelés előtt több, – egymással adott esetben ellentétes – kihívás áll az elkövetkező időszakban. Így többek között:

- meg kell felelnie a 2050-ig kb. 9 – 11 milliárd főre (FAO előrejelzés) duzzadó népesség biztonságos élelmiszer szükségletének;
- úgy kell a termelést fokozni, hogy mindeközben csökkentse az agrár-élelmiszeripari termelés a környezetre való hatását;
- csökkenteni kell az agrár-élelmiszergazdaság üvegházgáz kibocsátását;
- növelni kell az energia hatékonyságot;
- hatékonyabbá kell tenni a vízgazdálkodást;

azaz, összegezve a fentieket, hangsúlyozottabban kell megvalósítani a fenntartható termelést, és ösztönözni kell a fenntartható fogyasztást.

Az agrár-élelmiszergazdaság mintegy 20 – 25% közötti mértékben felelős az üvegházgázok kibocsátásáért. Ezen belül is a legnagyobb mértékben az állattartás, s azon belül is a kérődző állattartás a felelős a kibocsátásért. Az élelmiszer előállításához köthető emisszió nagyon nagymértékben eltér terméktől függően, ezért az élelmiszer láncok mentén mérhetővé kell tenni az egyes termékek környezet terhelését (pl. a karbon lábnyom értékén keresztül), és meg kell vizsgálni a fenntarthatóság növelését elősegítő fejlesztési lehetőségeket, ösztönözni kell az ilyen irányba ható tényleges fejlesztéseket.

Az élelmiszerek okozta emisszió nem csak az előállításon és forgalmazáson keresztül keletkezik, hanem az élelmiszerhulladékokon (megtermelt, de el nem fogyasztott, hulladékká vált élelmiszereken) keresztül is.

## **3.2 Előzmények**

Az FVM Élelmiszeripari Főosztálya a 2000-es évek elején Phare HU9806-04-02 számon projektet valósított meg „Átfogó terv a szerkezet átalakítási intézkedésekhez & Az EU csatlakozással kapcsolatos beruházások felmérése & A mezőgazdasági termékfeldolgozás versenyképességének növelése” címmel. A projekt célja a Strukturális Alapok fogadására való felkészülés volt a mezőgazdasági termékek feldolgozásának és értékesítésének javítása területén. Ezen belül kiemelt feladat volt

- az ágazat szereplőinek és
- a kormányzati szervek felkészítése (Élelmiszeripari Főosztály és az FVM egyéb szervezeti egységei, amelyek részt vesznek a Nemzeti Fejlesztési Terv vidékfejlesztési részének kidolgozásában.)
- a nem kormányzati szervek felkészítése (szakmai, érdekképviselői szervek, szaktanácsadók stb.)
- az ipar képviselőinek (potenciális pályázók) felkészítése.

Ezen túlmenően a projekt célul tűzte ki a Nemzeti Fejlesztési Terv ill. az Operatív Programok készítéséhez az alábbi szakágazati tervezési ill. programdokumentumok és egyéb dokumentumok elkészítését:

- szektorspecifikus tervek,
- specifikus szakágazati programok,
- cselekvési irányelvek.

A projekt a következő öt szakágazatra terjedt ki: hús, baromfi, tej, tojás, zöldség-gyümölcs. A projekt alapozta meg a 2004-2006 közötti Agrár- és Vidékfejlesztési Program, de részben már a SAPARD előcsatlakozási program élelmiszeripari fejlesztési részét is. A programok keretében az élelmiszeripar számára allokált összegek rendkívül alacsony aránya azonban nem járulhatott kellő mértékben hozzá a szakágazati programok következetes végrehajtásához.

A Főosztály az élelmiszeripari szakmai szervezetekkel, valamint vállalkozásokkal folytatott konzultációkat követően 2010-ben kidolgozta téziseit a magyar élelmiszeripar kibontakozási lehetőségeiről „Összefogás és megújulás, magyar élelmiszer 2010” címen, amelyben meghatározta azokat a legfontosabb stratégiai célokat, amelyek hozzájárulhatnak az élelmiszeripar ismételt felvirágoztatásához.

**A tézisekben foglaltakkal a minisztérium vezetése egyet értett, így ez szolgált alapként a Nemzeti Vidékstratégia élelmiszer ellátásra vonatkozó részeihez.**

### 3.3 Mandátum

Tekintettel arra, hogy a Kormány az élelmiszeripart stratégiai ágazatnak tekinti, szükségessé vált egy olyan szakpolitikai **stratégia** kidolgozása, **amely** – azon túl, hogy megalapozza a 2014-2020 közötti időszak vidékfejlesztési program élelmiszer-feldolgozás fejlesztési fókuszterületét –, **szervezetiként szolgál a Vidékfejlesztési Minisztérium és a kormányzat számára az élelmiszeripar talpra állításához szükséges intézkedések kidolgozásához és végrehajtásához.**

A Vidékfejlesztési Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzata szerint az Élelmiszer-feldolgozási Főosztály *„felelős a feldolgozott élelmiszerek előállításával kapcsolatos nemzeti program és stratégia szakmai előkészítéséért, a döntési folyamatban történő részvételért, a végrehajtás figyelemmel kíséréseért és elemzéséért”*. Ennek megfelelően, a főosztály feladata volt, hogy elkészítse Magyarország közép és hosszú távú élelmiszeripari fejlesztési stratégiáját.

### 3.4 Készítők és alkalmazott módszertan

A stratégia elkészítése az Államreform operatív program (ÁROP) 1.1.19 kódszámú projektje keretében történt. A tervezési munkát munkacsoport végezte, a tervezésben sok éves tapasztalattal rendelkező vezető munkatárs irányításával. A munkacsoport tagjai az Élelmiszer-feldolgozási Főosztály és a minisztérium egyéb egységeinek egy-egy szakterületét alaposan ismerő munkatársai voltak. Részt vettek a munkában továbbá a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH), a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH), valamint az Agrárgazdasági Kutatóintézet (AKI) – a VM háttérintézményei – illetékes munkatársai. A munkacsoport munkáját az ágazat egyes aspektusait (KFI, fejlesztés, finanszírozás stb.) kitűnően ismerő külső szakértők is segítették. A stratégia egyes részeinek kidolgozása esetenként kisebb szakmai csoportokban történt, szükség esetén további szakértők bevonásával. A munka eredményeit a munkacsoport plenáris ülésen vitatta meg.

A stratégia kiinduló dokumentuma az előzményekben említett Nemzeti Vidékstratégiához kidolgozott élelmiszeripari ágazati részanyag. A stratégia megalapozásához számtalan forrást



vettünk figyelembe. A hivatalos statisztikai adatok (KSH, NAV) feldolgozásában és elemzésében az AKI munkatársai mellett részt vettek a VM munkatársai, valamint külső szakértők is. Fontos inputot jelentettek az egyes szakágazatok szervezeteivel, valamint élelmiszeripari vállalkozások vezetőivel folytatott konzultációk, ill. a szakmai szervezetek által rendelkezésünkre bocsátott szakmai dokumentumok.

A stratégia kidolgozásával párhuzamosan folyt annak ex-ante értékelése, külső szakértő cég bevonásával.

## **4 KONCEPCIÓ**

### **4.1 Helyzetelemzés és helyzetértékelés**

#### ***4.1.1 Az élelmiszer-feldolgozó ipar nemzetgazdasági jelentősége***

Az élelmiszer-feldolgozó ipar nemzetgazdasági jelentőségét a pusztán a GDP termelésből való részesedéshez köthető számoknál tágabban kell értelmezni. Tekintettel az ágazat élelmezés biztonságban betöltött szerepére, valamint arra a tényre, hogy az ágazat a mezőgazdasági alapanyag termelés legnagyobb felvevő piaca, az élelmiszer-feldolgozás stratégiai jelentőségű ágazat. Az élelmiszeripari fejlesztési stratégia célkitűzéseinek kidolgozása során ez a tágabban értelmezett jelentőség központi szerepet töltött be.

Magyarországon az élelmiszeripar részesedése mind a GDP termelésből, mind a beruházásokból, mind a foglalkoztatottságból jelentősen csökkent 2000-től kezdődően. Ugyanakkor változatlanul magas az élelmiszerek részaránya a belföldi fogyasztáson belül is (24%, miközben az EU átlag 13%). Ez a magas részarány a teljes fizetőképes kereslet korlátozottságára utal, nem pedig a hazai vásárlók jelentős élelmiszerköltségére. Mindemellett az élelmiszer jellegű termékek export részesedése – a mezőgazdasági alaptermékekkel együttvéve - megőrizte jelentős szerepét. (1. táblázat)<sup>1</sup>

#### ***4.1.2 Az élelmiszertermelés és -értékesítés alakulása***

Az élelmiszeripar termelési értéke 2004 és 2012 között folyó áron csaknem 30 százalékkal növekedett, ugyanakkor volumenváltozásban kifejezve ez közel 14 százalékos visszaesést jelentett. A belföldi értékesítés volumenváltozása ennél is lényegesen nagyobb mértékben, 29 százalékkal csökkent. A belföldi piacvesztést némileg ellensúlyozta az exportértékesítés. Az exportárbevétel folyó áron 2004 és 2012 között több mint duplájára nőtt, de ennek az emelkedésnek is jó része az árfolyamváltozásnak volt köszönhető, amit az is jelez, hogy a volumenindex csak 40 százalékkal növekedett a vizsgált időszakban (2. táblázat).

Hasonló tendenciákat igazolnak a NAV társas vállalkozásokról adatai is (3. táblázat). Az árbevételből az export árbevétel aránya folyamatosan nőtt, a vizsgált években közel 5 százalékponttal emelkedett. A folyó áras kibocsátás<sup>2</sup> vizsgálva az élelmiszeripar hiába tudott egy kis visszaesés után bővülést felmutatni, ennek mértéke alig több mint fele a nemzetgazdaság egészének bővüléséhez képest.

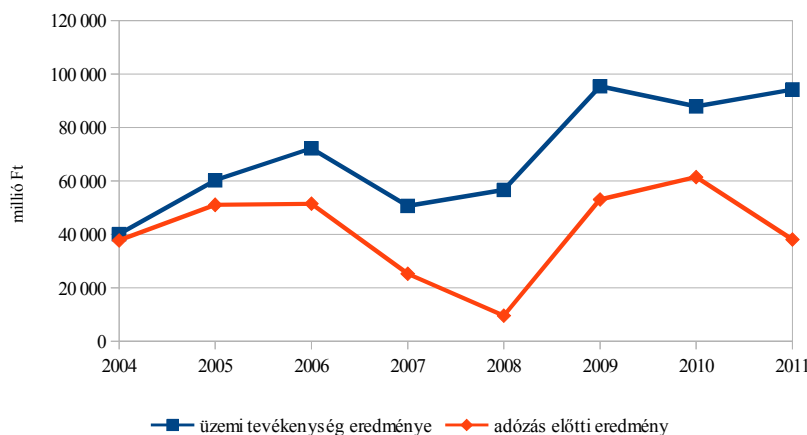
<sup>1</sup> A kiegészítő táblázatok az 1. számú mellékletben találhatóak

<sup>2</sup> Kibocsátás= értékesítés nettó árbevétele +- aktivált saját teljesítmény - ELÁBÉ - alvállalkozói teljesítmény

### 4.1.3 Az élelmiszeripar tevékenységének eredménye

A különböző eredménykategóriák<sup>3</sup> értékei évről-évre jelentős eltéréseket mutatnak (4. táblázat). A két legkifejezőbb eredménykategória, az üzemi tevékenység és az adózás előtti eredmény alakulása (1. ábra) szélsőséges ingadozásokat mutat.

1. ábra: Az élelmiszeripar üzemi és adózás előtti eredményének alakulása 2004-2011 között



Forrás: NAV adatok alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült ábra

Az egész időszakban jellemző azonban, hogy a pénzügyi eredmény negatív, köszönhetően az ágazat erős eladósodottságának, és az ezzel járó jelentős kamat- és törlesztő kiadásoknak. A vizsgált évek közül a legkritikusabb a 2008-as év volt, mikor is az ágazat csak 9,5 milliárd Ft adózás előtti nyereséget tudott kimutatni. Ennek egyik legfőbb oka a rendkívül magas pénzügyi veszteség, ami abban az évben meghaladta az 50 milliárd forintot. Az édességgyártás, a sörgyártás, a húskészítmény gyártás és az egyéb zöldség és gyümölcs feldolgozás és tartósítás szakágazatok kiemelkedő pénzügyi vesztesége együtt közel a teljes élelmiszeripari érték felét lefedti. Az említett szakágazatokat részletesen is vizsgálva azonban megállapítható, hogy szakágazatonként 1-3 vállalat együttes eredménye okozza az anomáliákat. 2008-at követően az ágazat ismét az előző évekhez hasonló mértékű nyereséget ért el, ami egyrészt a mezőgazdasági alapanyagár csökkenésnek, továbbá a vállalkozások által megtett költségsökkentési intézkedéseknek tulajdonítható. A jelentős pénzügyi veszteség azonban továbbra is nagy nyomást jelent és jelentett.

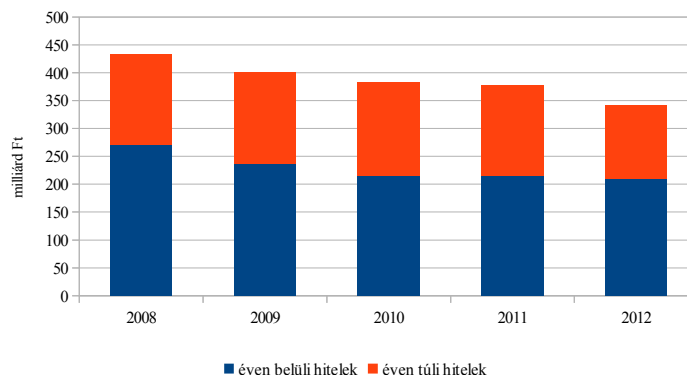
### 4.1.4 Az élelmiszeripar hitelezési helyzete

A nemzetgazdaság társas vállalkozásainak hitelállományából az élelmiszeriparé közel 5,0 százalék volt 2012-ben. Az elmúlt években az élelmiszeripar hitelállománya nagyobb mértékben csökkent, mint a nemzetgazdaságé, 2008 óta 0,4 százalékponttal mérséklődött részesedése a teljes hitelállományból.

<sup>3</sup> Az adózás előtti eredmény az adott vállalkozás üzemi, pénzügyi és rendkívüli eredményének összege. A vállalkozás tényleges működését legjobban az üzemi eredmény jellemzi, míg a pénzügyi eredmény a cég kamatterheit, az árfolyammozgásból eredő veszteségeit és nyereségeit illetve esetleges pénzügyi befektetéseinek eredményét tartalmazza. A rendkívüli eredmény – nevéből adódóan – nem a szokásos működéshez kapcsolódó pénzügyi mozgásokhoz kapcsolódik, pl. tőkeemelés, tőke kivonás, adósság elengedése tartozhat ide.

Az élelmiszeriparban a vizsgált időszakban az éven belüli hitelek állománya dominált a hosszú lejáratú hitelekkel szemben. 2008 és 2012 között a megoszlás jellemzően 40-60 százalék volt a rövid lejáratú hitelek javára. (2. ábra).

**2. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya lejáratosi idő szerint**



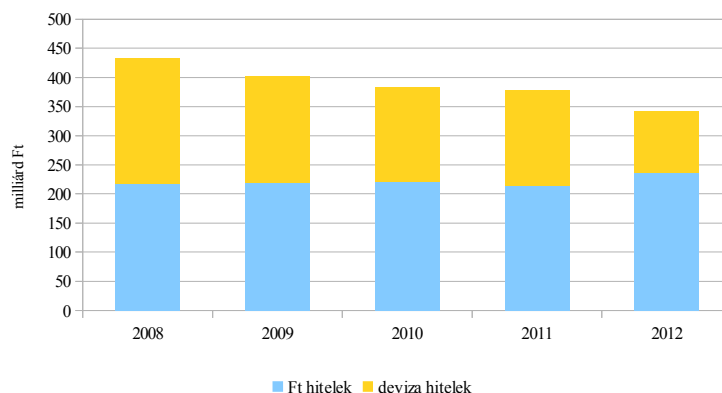
Forrás: MNB adatok alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült ábra

Az élelmiszeripar hitelállománya tekintetében folyamatos mérséklődés tapasztalható, 2011-hez képest 9,4 százalékos volt a hitelállomány csökkenése, így 2012 év végén jelenleg 342,4 milliárd forint hitellel rendelkeztek a társas élelmiszeripari vállalkozások. Ennek a folyamatnak a fő oka a bankok általános hitelezési hajlandóságának csökkenése mellett az ágazat alacsony jövedelmezősége, az általános gazdasági bizonytalanság, a romló piaci lehetőségek és az élelmiszeripar gyenge hitelképessége lehetett. Ez azt is jelenti, hogy a csökkenő hitelállomány nem csak a bankok hitelnyújtási hajlandósága miatt alakult ki, hanem azért is, mert az élelmiszeripari vállalkozások a bizonytalan megtérülés miatt halasztják beruházásaikat, ezért hiteligénnyel sem lépnek fel.

A nemzetgazdaság teljes hitelállományának 51 százaléka volt devizahitel 2007-ben, majd 2011-ben elérte az 59,5 százalékot is. 2012 végére azonban némi visszarendeződés tapasztalható, az arány 55,1 százalék. Ez meghaladja az élelmiszeripar devizahiteleinek arányát, és erős árfolyamkitettséget jelez.

Az élelmiszeripar devizahiteleinek aránya 2008 és 2012 között átlagosan 43 százalék volt (3. ábra). Mindez jól jelzi az árfolyamkitettséget is, ami a válság kitörésekor (2008-ban) úgy jelentkezett, hogy a részben a forint árfolyam gyengülésének következményeként az arány hirtelen 49 százalékra ugrott meg, majd ez korrigálódott 2012 végére 31 százalékra. A hitelállomány kezd visszarendeződni a forinthitelek javára, azaz a forinthitelek állománya egyre növekszik, amíg a devizahiteleké csökken.

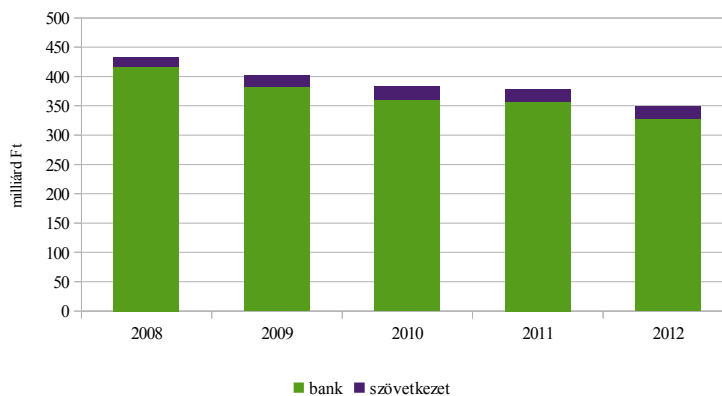
**3. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya forrás szerint**



Forrás: MNB adatok alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült ábra

Az élelmiszeriparban a szövetkezeti hitelezés (4. ábra) csak elenyésző hányadot tesz ki, valamivel kevesebb, mint 6 százalékot 2012-ben. A szövetkezetektől igényelt hitelek sajátossága, hogy döntő többségében forint alapúak és jellemzően éven túliak.

**4. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya hitelnyújtó szerint**



Forrás: MNB alapján

#### **4.1.5 Foglalkoztatottság, keresetek**

A magyar élelmiszeripar a feldolgozó-ipari ágazatok között az egyik legnagyobb foglalkoztató, bár a foglalkoztatottak létszáma évről-évre csökken (5. táblázat). Az elmúlt pár évet vizsgálva a visszaesés mértéke a különböző adatbázisok szerint némileg eltérő, de a negatív tendencia egyértelmű. A foglalkoztatotti létszám visszaesése nem meglepő, ez összefügg az ágazat bevételének reálértéken történt visszaesésével.

Az élelmiszeriparban teljes munkaidőben foglalkoztatottak<sup>4</sup> havi bruttó és nettó átlagkeresete is a nemzetgazdasági átlagot meghaladó mértékben nőtt 2012-ben (6. táblázat). A bruttó keresetek a dohánytermék gyártása, a pékáru, tésztafélék gyártása, és a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, tartósítás szakágazatokban, míg a nettó keresetek a dohánytermék gyártása, a sörgyártás, és a malomipari termék, keményítő gyártása szakágazatokban nőttek a legnagyobb mértékben. A bruttó kereset csökkent a halfeldolgozás, tartósítás szakágazatban. A legkisebb emelkedés az üdítőital, ásványvíz gyártása, és a desztillált szeszes ital gyártása szakágazatokban történt. A nettó keresetek csökkentek a halfeldolgozás, tartósítás, és a szőlőbor termelése szakágazatokban, a desztillált szeszes ital gyártása esetében történt a legkisebb növekedés.

A keresetek nagysága még mindig elmarad a nemzetgazdaság egészétől. A bruttó és nettó keresetek egyaránt a növényi, állati olaj gyártása, a sörgyártás, és az üdítőital, ásványvíz gyártása szakágazatokban a legmagasabbak. Ezek az ágazat átlagkeresetének mintegy a kétszeresét teszi ki. A legkisebb bruttó és nettó keresetek pedig a halfeldolgozás, tartósítás, a pékáru, tésztafélék gyártása, és a húsfeldolgozás, tartósítás, húskészítmény gyártása szakágazatokat jellemzik. Ezekben a szakágazatokban foglalkoztatottak mintegy 20-30%-kal kevesebbet keresnek az átlagnál. Az utóbbi két szakágazat a legjelentősebb foglalkoztató az élelmiszeriparban, részesedésük az ágazat foglalkoztatásából több mint 50%.

#### **4.1.6 Vagyoni, pénzügyi, hatékonysági, jövedelmezőségi helyzet vizsgálata mutatókkal**

Az élelmiszeripar vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetének elemzéséhez szerkezeti, hatékonysági, jövedelmezőségi és likviditási mutatókat érdemes használni. Az alapadatok folyóárasak. Az iránymutató értékek mellett leginkább a tendenciák vizsgálata fontos – különösen a jövedelmezőségi mutatók esetében.<sup>5</sup>

<sup>4</sup> 4 fő feletti szervezetek adatai

<sup>5</sup> Szerkezeti mutatók

- Befektetett eszközök aránya: tartósan lekötött eszközök aránya mekkora hányadát teszi ki a vállalkozás vagyonának. Értéke függ a vállalkozás tevékenységétől, értékelésénél a tendencia fontos. Aránya 30-70% között mozog, a termelő tevékenység magasabb lekötött eszköz igényvel jár.  
*befektetett eszköz/összes eszköz \* 100*
- Befektetett eszközök fedezettsége: befektetett eszközök milyen arányban vannak fedezve saját forrásokból. Fontos, hogy a tartósan befektetett eszközök tartós forrásból legyenek finanszírozva. Értéke kedvező, ha meghaladja a 100%-ot.  
*saját tőke/befektetett eszközök \* 100*
- Tőkeerősség: a vállalkozás tőkeellátottságát mutatja, vagyis a tulajdonosi tőkerész arányát. Minél nagyobb az értéke, annál kevésbé külső forrás függő a vállalkozás. Értéke minimum 30%. Nagyságát befolyásolja a vállalkozási tevékenység típusa és formája is.  
*saját tőke/összes forrás \* 100*
- Eladósodottság foka: kötelezettségek értékének viszonyítása az összes eszközhöz, vagyis milyen mértékben van megterhelve az eszközállomány kötelezettségekkel.  
*kötelezettség/összes eszköz \* 100*
- Vevők/szállítók aránya (szállítók fedezettsége): túl magas érték fizetési gondokat jelenthet. Optimális esetben egy vállalkozás a szállítói kötelezettségeit a befolyt vevőköveteléseiből egyenlíti ki, kedvező értéke épp ezért 100%. Jelentős eltérés egyik irányban sem kedvező.  
*vevő/szállító \* 100*

#### **Hatékonysági és jövedelmezőségi mutatók**

- Létszám arányos árbevétel: a vállalkozás egy foglalkoztatottjára mekkora árbevétel jut.  
*árbevétel/létszám*
- Árbevétel arányos üzemi eredmény: a társaság alaptevékenységének jövedelmezőség fejezi ki, értéke minél magasabb, annál kedvezőbb.  
*üzemi eredmény/árbevétel \* 100*
- Árbevétel arányos adózott eredmény (ROS)  
*adózott eredmény/árbevétel \* 100*
- Eszközarányos nyereség (ROA): 100 Ft eszközértékre mekkora eredmény jut.  
*adózott eredmény/összes eszköz*
- Saját tőke arányos nyereség (ROE): a vállalkozás saját tőkéjének az eredményhozamát fejezi ki.  
*adózott eredmény/saját tőke \* 100*

#### **Likviditási mutatók**

- Likviditási ráta: forgóeszközök mekkora hányadát fedezik rövid lejáratú kötelezettségek. Optimális értéke 1,1-2 között van, együtthatóban és százalékban is kifejezhető. Túl alacsony és túl magas érték sem kedvező.  
*forgó eszközök/rövid lejáratú kötelezettségek*

Az élelmiszeriparban a befektetett eszközök aránya minimális mértékben ingadozik a vizsgált időszakban. A mutató értéke eléri a megkívánt szintet, de a termelő tevékenységnél magasabb érték lenne indokolt. Az 50 százalék alatti érték oka a magas követelésállomány – leginkább a követelések áruszállításból és szolgáltatásból (vevők) jelentős összege miatt. A magas „vevők” értékre hívja fel a figyelmet a vevők/szállítók mutató is. Ennél azonban az érték változása kedvező (7. táblázat).

A tőkeerősség minden évben meghaladja az elvárt minimum értéket, de a kötelezettségek 60 százalék körüli értéke magas eladósodottságra, a saját tőke épp csak megfelelő arányú meglétére hívja fel a figyelmet. Az eladósodottság foka nemzetgazdasági szinten is hasonló, de a feldolgozóiparban – melynek része az élelmiszeripar – kiemelkedőnek számít az ágazat értéke.

Jövedelmezőség és hatékonyság szempontjából vizsgálva a létszamarányos árbevétel folyamatos emelkedést mutat, az elmúlt években 16 százalékos növekedés tapasztalható a folyó áras értékekben. Ennek oka azonban nemcsak az árbevétel – mérsékelt – emelkedése, hanem a vetítési alap folyamatos csökkenése is, azaz csökkent a foglalkoztatottság az ágazatban. Az eredményre vetített mutatók értékeinél mindenképpen kedvező, hogy az értékek pozitívak minden vizsgált évben. A 100 Ft árbevételre jutó üzemi eredmény 2009 óta folyamatosan csökken, de a ROS esetében a mostani körülményeknek köszönhetően a tendencia megtorpanása várható. A ROE változása leginkább az adózott eredmény változásától függ, mert a saját tőke értékében bekövetkezett változások (2-7 százalék vizsgált évtől függően) nem befolyásolják jelentősen a mutató értékét.

A fontosabb mutatók alakulását vállalkezési méret szerint is megvizsgáltuk (8. táblázat). A mikro vállalkozások a mutatók értékét tekintve kedvezőtlenebb helyzetben vannak, mint az élelmiszeripar egésze, de önmagához képest fejlődés tapasztalható: javult például a likviditás, a saját tőke arányos nyereség és ezzel párhuzamosan csökkent az eladósodottság foka.

Kisvállalkozásoknál a 2011. év értékei kritikusak, ettől eltekintve a mutatók kedvező irányba változtak, például az eladósodottság fokozatosan csökkent, a létszamarányos árbevétel emelkedett, és a likviditás is a kedvező tartományba esik, alig ingadozva.

A középvállalkozásokra jellemző kedvező eredményességet csak a pénzügyi veszteségek rontják. A vizsgált időszak elejétől kezdve jellemző tendencia, hogy az eredménykategóriák értékei nagyobb mértékben emelkedtek, mint amennyivel a pénzügyi eredmény romlott, így a vizsgált hatékonysági, jövedelmezőségi mutatók (ROS, ROE, ROA) értékei pozitívak és a változás iránya is kedvező.

A méret szerinti legnagyobb kategóriába tartozó vállalkozások az összesített értékeik alapján eredményesek, mind az üzemi, mind az adózás előtti eredményük pozitív minden vizsgált évben, és a 2009-es kimagaslóan jó évet követő eredménycsökkenés várhatóan 2012-ben újra pozitív irányba fordult. Ennek hatására a hatékonysági mutatók értéke és változás is megfelelő. Eladósodottságuk az élelmiszeripar viszonylatában kedvező és csökkenő, de a feldolgozóipari nagyvállalkozásokhoz képest még mindig magas. A likviditási mutató értéke még éppen megfelelő, de 2009 óta folyamatos csökkenést mutat, mert a forgóeszközök növekedésénél a rövid lejáratú kötelezettségek növekedési rátája magasabb, így ha a tendencia nem változik, egy-két éven belül fizetőképességi problémák felmerülése várható.

Néhány fontos mutató értékét érdemes szakágazati szinten is megvizsgálni. A létszám arányos árbevétel a legmagasabb a keményítő gyártás, olajgyártás, dohánytermékek gyártása, cukorgyártás szakágazatokban – jellemzően ott, ahol a szakágazaton belül kevés a működő vállalkozás, ezek is közép- vagy nagyvállalatok, és leginkább automatizált az alkalmazott

gyártási folyamat. Alacsony a kenyér, pékáru szakágazatnál és a halfeldolgozásban – jellemzően a nagyobb kézi-munkaigényes, mikro vállalati méretnél. Az élelmiszeripar társas vállalkozásai összességében egy nemzetgazdasági átlagnak megfelelő eladósodottságot mutatnak, az eladósodottság mértéke azonban markánsan eltér a szakágazatoknál. Kimagasló a halfeldolgozás eladósodottsága, minden vizsgált évben 100 százalék feletti és nő az értéke. Ezen felül kedvezőtlen (80 százalék feletti) az érték a dohánygyártás, olajgyártás és malátagyártás szakágazatoknál. Ezen ágazatok sajátossága az alacsony cégszám, így az ágazatra jellemző érték akár egy-egy cég kedvezőtlen helyzetéből is adódhat. A másik végletet is érdemes megemlíteni, 2009-ben a cukorgyártás eladósodottsága 15 százalék, a tea és kávé feldolgozása pedig 29 százalék volt, 2010-ben és 2011-ben is ez a két ágazat volt a legkedvezőbb helyzetben. Itt is igaz, hogy kevés vállalkozás uralja az említett szakágazatokat, vagy magas a szakágazatok koncentrációs mutatója. Likviditás esetében a túl alacsony érték fizetési problémákat jelez, a túl magas pedig túl sok likvid eszközt, amely jövedelmezőség szempontjából lehet kedvezőtlen. Magas, 2 feletti a likviditási érték a cukorgyártás, az olajgyártás, a hobbiállat-eledelel gyártás, a tea és kávé gyártás, a margarinyártás és a gyümölcsbor termesztés szakágazatoknál – vizsgált évtől függően. Fizetési problémák pedig a húsfeldolgozás, a keményítő gyártás, a kenyér és friss pékáru gyártás, a jégkrém gyártás, az olajgyártás, a sörgyártás, a malátagyártás, a baromfihús feldolgozás és halfeldolgozás szakágazatok esetében jelentkeztek.

#### **4.1.7 Vállalkozási és tulajdoni szerkezet**

Az élelmiszeripari vállalkozások többségét a kis és közepes vállalkozások adják, ugyanakkor meghatározó az ágazat duális szerkezete, egyszerre vannak jelen a mikro- és kisvállalkozások rendkívül alacsony teljesítménnyel, és a kínálatot meghatározó nagyvállalatok. Az utóbbi 10 évben a mikrovállalkozások száma több mint kétszeresére nőtt – 2011-ben az élelmiszeripari vállalkozások több mint 70 százaléka mikrovállalkozás –, míg a nagyvállalkozásoké a felére csökkent. 2009 és 2011 között is jól látszik a mikrovállalkozások folyamatosan emelkedő száma, míg a többi kategóriában nincs jelentős változás. A vállalkozások számához képest – a kategorizálás jellegéből adódóan is – a legfőbb munkaadók elsősorban a nagy- és a közepes méretű vállalatok, miközben a mikrovállalatok az élelmiszeripari munkavállalók alig 8 százalékát foglalkoztatják, de megfigyelhető, hogy a vizsgált három évben a bővülés közel 1 százalékpontnyi volt. (9. táblázat)

Szakágazati szinten vizsgálva természetesen a tevékenység jellegétől is függ, hogy melyik szakágazatban jellemzően milyen méretű vállalkozások fordulnak elő – vizsgált évtől függetlenül. Jellemzően kevés mikrovállalkozás fordul elő a dohányiparban, a margarinyártásban vagy a cukorgyártásban, annál jellemzőbb azonban ez a méret a bortermelésben, a kenyér és friss pékáru gyártásában vagy az egyéb gyümölcs- és zöldségfeldolgozásban. A kisvállalkozások jelenléte meghatározó a húsfeldolgozás- és tartósításnál, illetve – a mikrovállalkozások körében is meghatározó – bortermelésnél, a kenyér és friss pékáru gyártásnál. Közepes méretű vállalkozások elvétve fordulnak elő halfeldolgozásnál, inkább a már említett húsfeldolgozás és –tartósításnál, vagy a haszonállat-eledelel gyártásban. Számuk alapján a nagyvállalatok jelenléte meghatározó az állati termék feldolgozó szakágazatokban.

A kisméretű vállalkozások nagy aránya ellenére a nettó árbevétel és a hozzáadott érték jelentős koncentrációt mutat. A nagyvállalkozások (250 fő felett) adják nettó árbevétel és a hozzáadott érték több mint felét, a közepes vállalkozások (50 és 250 fő között) részesedése a nettó árbevételből és a kibocsátásból pedig közel egyharmad. Ezért ez a két vállalkozáscsoport felelős az árbevétel és a hozzáadott érték négyötödéért. Az alkalmazottak száma azonban más képet mutat. Itt a nagyvállalkozások részesedése mindössze egyharmad. A kisvállalkozások részesedése (49 főig) azonban jelentősen meghaladja a nettó árbevételből,

illetve hozzáadott értékből való részesedésüket. Ez azt mutatja, hogy a kisebb élelmiszeripari vállalkozások szerepe jelentős a foglalkoztatásban. Ugyanakkor a nagyvállalatok modern technológiával termelnek, ezért élömunka hatékonyságuk meghaladja a kisebb vállalkozásokat.

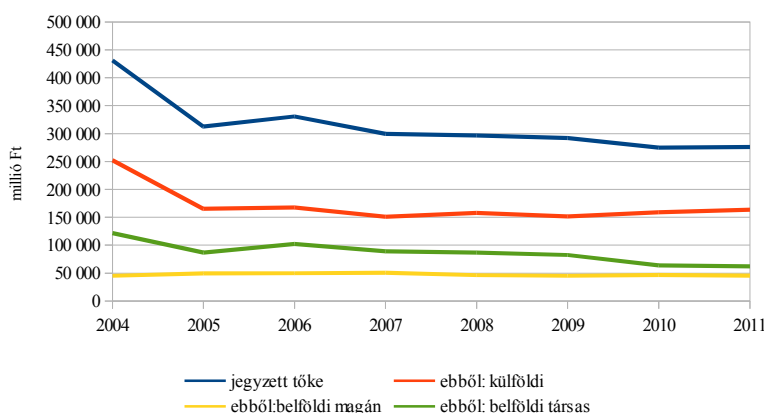
Az élelmiszeripari vállalkozások koncentrációját szakágazonként a CR5 (10. táblázat) és CR10 (11. táblázat) mutatók szemléltetik legjobban. A legkoncentráltabb szakágazatok, ahol már az első 5 árbevételű cég is lefedi a teljes szakágazatot, vagy meghaladja annak 95%-át az olajgyártás, margaringyártás, jégkrém gyártása, keményítő- és cukorgyártás, készétel és homogenizált, diétás ételek gyártása, a hobbiállat eledel gyártás, gyümölcsbor előállítás, egyéb ital-, maláta- és sörgyártás valamint a dohánytermék gyártása.

Kevésbé koncentrálnak ítélték azok a szakágazatok, ahol a cr10 mutató is még 50-60 százaléknál alacsonyabb. Csak kevés ilyen szakágazatot találunk, ezek a húsfeldolgozás, zöldség-gyümölcs feldolgozás, kenyér, pékáru gyártása és a szőlőbor gyártása.

A nagyvállalatok jellemzően külföldi tulajdonban vannak, modern technológiával rendelkeznek, és ők adják az ágazat exportjának döntő többségét. Ezzel szemben a kis és közepes vállalkozások nagy része elavult technológiával termel, tőkehiánnyal küzd, és kizárólag belföldön értékesít. Az export akadályát általában a kis üzemméret, és a versenyképesség hiánya. Ezért az agrárpolitikának további erőfeszítéseket kell tennie annak érdekében, hogy a kis és közepes, főként hazai tulajdonú vállalkozások technológiai helyzete és tőkeellátottsága javuljon, illetve hogy kiléphessenek a külpiacokra. Ez azért is hangsúlyos, mert amint a fentiek is mutatják, ezeknek a cégeknek számottevő szerepe van a foglalkoztatásban, valamint a magyar mezőgazdaság fontos felvevő piacát is jelentik.

Az ágazatban a külföldi tőke aránya meghatározó és jelentős. Az ágazat összes jegyzett tőkéjének több mint fele külföldről származik. 2005 és 2009 között kivonulás volt megfigyelhető, a külföldi tőke részaránya nem érte el az 55 százalékot, de 2009 után változott a tendencia, 2011-re pedig a teljes jegyzett tőke közel 60 százaléka ismét külföldiek kezében volt (12. táblázat). Ennek oka a cukorgyártásban, a húskészítménygyártásban és a gyümölcs-zöldséglé gyártásban bekövetkezett tőkebeáramlás volt, ami egy-egy nagyobb cég kiemelt beruházásaihoz kapcsolódott. Az élelmiszeripar jegyzett tőkéjének alakulása 2009-ig nagyjából együtt mozgott a külföldi tőke változásával, mivel az élelmiszeriparból kivont nemzetközi tőkét nem pótolta a hazai befektetői, vállalkozói kör. Ezt tovább rontotta az a tény, hogy 2006 óta a belföldi társas vállalkozásoktól származó jegyzett tőke folyamatosan csökken (5. ábra).

5. ábra: Az élelmiszeripar jegyzett tőkéjének és legfőbb összetevőinek alakulása



Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás



#### **4.1.8 Beruházások és a termelés műszaki feltételei**

Az élelmiszeripar beruházásainak értéke és volumene 2008-2009-ben drasztikusan visszaesett, majd átmeneti, két éves javulás után 2012-ben ismét csökkent az utóbbi két év tendenciáját megtörve 2012-ben csökkent (13. táblázat, 14. táblázat). A beruházások közel két harmadát adták a gépberuházások, és valamivel több, mint negyedét az épület beruházások. A járműberuházások értéke 6,5% volt. Az utóbbi öt évben a gépberuházások aránya nőtt, az épület és járműberuházásoké hullámzóan alakult.

A beruházások visszaesésének hátterében elsősorban az épület beruházások erőteljes csökkenése áll, de mérséklődött a járművek beszerzése is. Az épület beruházások volumene közel egyharmaddal, a jármű beruházásoké pedig mintegy tizedével maradt el az egy évvel korábbtól. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy ez a visszaesés az első esetben egy két éven át tartó nagymértékű bővülés után következett be. A járműberuházások pedig 2010-ben növekedtek jelentősen. Ezért a tavalyi csökkenés várhatóan nem okoz rövid távon problémákat a termelésben, ugyanakkor az élelmiszeripar hosszú távú fejlődéséhez mindkét kategória jelentős növekedésére szükség van a következő években.

Ezzel szemben a gépberuházások értéke, és volumene is bővült 2012-ben, ezzel folytatódott az előző két év pozitív tendenciája. Ennek köszönhetően növekedtek a termelőkapacitások. Az élelmiszeripari vállalkozások főként importgépet vásároltak, ennek a kategóriának a volumene több mint negyedével nőtt, míg a hazai gépek iránti kereslet elmaradt az előző évitől. Ezért az importgépekre fordított összeg nagysága 2012-ben először haladta meg a belföldi gépekét. Az utóbbi három évben az importgép beruházások volumene dinamikusan növekedett, míg a belföldi gépek iránti kereslet az utóbbi öt évben csak 2011-ben növekedett.

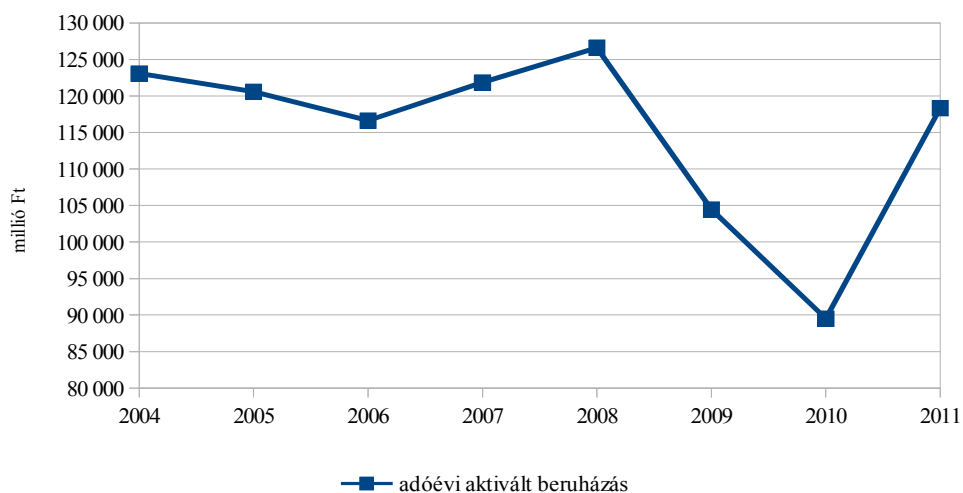
Az élelmiszeripari szakágazatok többségében folyó áron visszaestek a beruházások<sup>6</sup>. A malomipar beruházásainak erőteljes csökkenése folytatódott, 2012-ben mintegy kétharmaddal estek vissza a szakágazat beruházásai. Ennek oka elsősorban az lehet, hogy a hazai malomipar kapacitásainak kihasználtsága évek óta alacsony, ezért a malmoknak nem érdemes bővíteniük. azokat, valamint a magas gabonaárak miatt visszaesett a jövedelem. Szintén jelentős volt a baromfihús feldolgozása, tartósítása, a tejtermékek gyártása, a takarmány gyártása, a szőlőbor termelése, és az üdítőital, ásványvíz gyártása szakágazatok beruházásainak a csökkenése. Azt fontos hangsúlyozni, hogy a baromfihús feldolgozás, tartósítás, és a szőlőbor termelése szakágazatok esetében a beruházás egy több éven át tartó jelentős bővülés után torpant meg, ezért ez a csökkenés rövidtávon nem okoz problémát a termelésben, azonban ha a helyzet hosszú távon fennmarad, az a szakágazatok versenyképességének hátrányos alakulásához vezethet. Növekedés a sörgyártás, az édességek gyártása, és a dohánytermékek gyártása szakágazatban volt megfigyelhető. Ugyanakkor az utóbbi két esetben a növekedés egy erőteljes visszaesés után következett be, ezért ez részben bázishatásnak is köszönhető.

A beruházások reális értékének nyomon követése a NAV adatbázison belül a számviteli sajátosságokból adódóan nehéz feladat. A mérlegben szereplő beruházási érték a még használatba nem vett eszközökkel kapcsolatos felhalmozódott értékeket mutatja, ugyanakkor egy év közben aktivált beruházás már nem itt kerül kimutatásra, éppen ezért nem a zárómérlegben kimutatott értékek, hanem az adóévi aktivált beruházások értékei szolgáltak az elemzés alapul.

<sup>6</sup> A KSH nem számol volumenindexet a szakágazatokra, így itt csak folyó áras adatokat tudunk használni

Egy hosszabb periódust vizsgálva az élelmiszeripari beruházások nagysága nominálértéken is csökkenést mutat 2004 és 2011 között, reálértéken még kedvezőtlenebb a kép. 2004 és 2008 között a beruházások nagysága stagnált – 120 milliárd forint körüli értéken változott. A 2008. évet követően csökkenés tapasztalható, és 2010-re az ágazat eszközállományának fejlesztésére fordított összege jelentős visszaesést mutat. A 2011. év ismét növekedést jelez, de még így sem éri el a 2004-es értéket – nominálértéken sem. (6. ábra: Az élelmiszeripari beruházások értékének alakulása)

6. ábra: Az élelmiszeripari beruházások értékének alakulása



Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

A beruházások alakulása leginkább a külföldi tőke mozgásával, valamint a gazdasági és pénzügyi válsággal hozható összefüggésbe. A külföldi tőkebefektetések nemcsak az ágazat tőkeellátottsága szempontjából bírtak különösen nagy jelentőséggel, hanem a technológiai fejlődéshez is hozzájárultak. Az EU csatlakozás óta a beruházások támogatására az élelmiszeriparban a vidékfejlesztési és a gazdaságfejlesztési programok keretében van lehetőség, itt azonban meglehetősen szűk keretösszeg állt rendelkezésre. (Ugyanakkor a programok hatása mégis megmutatkozik, hiszen a beruházási támogatások első hulláma 2008-ban indult, amely keretében a beruházást 3 éven belül kellett megvalósítani, ami a 2011. évre esett.) A gazdasági válság tovább rontott a helyzeten. Az élelmiszeriparban egyébként sem jelentős fejlesztés-finanszírozási források beszűkültek, illetve a vásárlók fizetési hajlandóságának/képességének romlása miatt bizonytalanra vált a beruházások megtérülése.

Vállalkozási méret alapján a beruházásokból való részesedés nagyságrendje évenként nagyjából állandó, a mikro-vállalkozásokhoz kapcsolódó érték 8 százalék, a kisvállalkozások részesedése 19 százalék körül alakul, a közepes méretű vállalkozásoknál 32 százalék, a nagyvállalkozásoké pedig átlagban meghaladja a 40 százalékot. Érdekes, hogy – igaz, alacsony szintről indulva –, a mikrovállalkozások beruházásai csak mérsékelten estek vissza a 2009-2010-es években, a kisvállalkozásoké pedig még emelkedett is 2008-hoz viszonyítva. A nagyvállalkozások 2011-re „magukhoz tértek” két év átmeneti beruházás-visszafogás után és ismét fejleszteni kezdtek, viszont az időszak egyértelmű vesztesei a közepes méretű vállalkozások, ahol a beruházások értéke 2011-re sem tudta megközelíteni sem a 2008. évit (15. táblázat).

#### **4.1.9 Szakágazatok összehasonlító elemzése**

A legnagyobb foglalkoztató a húsfeldolgozás, a baromfi-hús feldolgozás és a kenyér és friss pékáru gyártás – ez a három ágazat együttesen az élelmiszeriparban dolgozók közel felének biztosít munkát. A vállalkozások száma alapján minden negyedik élelmiszeripari vállalkozás a kenyér és friss pékáru gyártásban érdekelt, míg például a margarin, maláta vagy cukorgyártásban csak néhány vállalat tevékenykedik. Méret szerint azonban kiemelendő, hogy az utóbbiak nagyvállalatok, míg a kenyér és friss pékáru gyártásra a mikrovállalatok jelenléte jellemző.

A szakágazatok sorrendje a teljes élelmiszeripar árbevételéből való részesedés vonatkozásában viszonylag állandó. Legmagasabb arányban a húsfeldolgozás és a baromfi-hús feldolgozás részesül, de ezek kapcsolódó értéke is csak 10 százalék körüli. Export szempontjából az élelmiszeripar exportbevételéhez a húsfeldolgozás, az egyéb zöldség és gyümölcs feldolgozás és a baromfi-hús feldolgozás járul hozzá – 15-12-10 százalékos részesedéssel. Ágazaton belüli export helyzetet vizsgálva már más a helyzet, a malátatermelés, a gyümölcsbor előállítás, a hobbiállat-eledelek gyártás és az egyéb zöldség és gyümölcs feldolgozás árbevételének több mint fele exportból származik. A kibocsátáshoz a már többször említett húsos ágazatokon kívül a növényolaj és a tejtermékgyártás járul hozzá leginkább.

2011-ben a legtöbb aktivált beruházás a szőlőbortermelés, az édességgyártás és az egyéb zöldség és gyümölcs feldolgozás, tartósítás szakágazatoknál volt kimutatható. A szőlőbortermelésben több vállalkozás is volt, amelyek 0,5-1 milliárd forint közötti értékben aktivált beruházást a vizsgált évben, ezzel szemben a másik két ágazatban egy-egy vállalat értéke a meghatározó. Az egyéb zöldség és gyümölcs feldolgozás, tartósításon belül egy vállalat 4,4 milliárd forint értékben, míg az édesség gyártásnál szintén egyetlen vállalat 12 milliárd forint értékben vett használatba beruházást 2011-ben. (16. táblázat)

Eredménykategóriákat vizsgálva az ágazatok közel negyede már az üzemi tevékenység során veszteséget realizált 2011 során, a legnagyobb mínuszt a tejtermékgyártás és a gyümölcs- és zöldséglé gyártás érte el. A zöldség-gyümölcs feldolgozása eredményes is lehet, az egyéb zöldség és gyümölcs feldolgozás és tartósítás a második legeredményesebb tevékenység a keményítőgyártás mellett üzemi szinten.

Már az élelmiszeripar egészének elemzésénél nyilvánvalóvá vált, hogy a pénzügyi veszteség meghatározó az ágazat működésében. Az elmúlt években nagysága változó, de értéke mindig negatív. Részletesen vizsgálva a több mint 30 szakágazatból csak 4-nek volt pénzügyi nyeresége, de ezek együttes értéke is alig érte el a fél milliárd forintot, míg összességében az élelmiszeripar 2011-ben 59 milliárd pénzügyi veszteséget realizált. A növényolaj gyártás, a húsfeldolgozás és az egyéb zöldség- és gyümölcsfeldolgozás és -tartósítás együtt 21,6 milliárd forintot meghaladó mínuszt termelt. A rendkívüli eredmények jelentősen nem befolyásolják a szakágazatok adózás előtti eredményének alakulását, a tésztafélek gyártása és a húsfeldolgozás és -tartósítás tevékenységeknél mutatható ki nagyobb rendkívüli nyereség, ami általában átalakulás vagy beolvadás eredménye. (17. táblázat)

A jegyzett tőke eredet alapján többféle is lehet, legjellemzőbb a külföldről, illetve belföldi magánszemélytől vagy belföldi társas vállalkozástól származó befizetés – ezek együttes aránya általában lefedi az ágazatok jegyzett tőkéjének 90-100 százalékát. Az 1990-es évek végéig fontos szerepe volt az állami tőkének is, azonban ennek aránya fokozatosan háttérbe szorult, 2011-ben már csak két ágazatban, a szőlőbortermelésben és az egyéb zöldség- és gyümölcsfeldolgozás -tartósításban mutatható ki, az utóbbiban elhanyagolható arányban és a szőlőbortermelésben is csak 8 százalékban.

A szakágazatok – és az élelmiszeripar – működését jelentősen befolyásolja a külföldi tőke jelenléte<sup>7</sup>. A külföldi tőke aránya kiemelkedő, az ágazatok közel harmadában aránya meghaladja a 80 százalékot. A burgonyafeldolgozás és -tartósítás, a tejtermékgyártás, az édesség gyártás, a sörgyártás és a malátagyártás kiemelkedő, itt a külföldi tőke aránya a jegyzett tőkéből 90 százalék felett van. A másik végletet a gyümölcsbortermelés, illetve az egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártás képviseli, ahol egyáltalán nincs külföldi eredetű jegyzett tőke. Ebben a két szakágazatban – és csak itt – a belföldi magánszemélyektől származó jegyzett tőke 100 százalékos arányban van jelen. Ezen felül a halfeldolgozás, a tésztafélek gyártása, a tea-kávé feldolgozás és a készételgyártás az, ahol a belföldi magánszemélyek által biztosított jegyzett tőke aránya meghaladja az 50 százalékot. Az élelmiszeripar jegyzett tőkéjéből a külföldi tőke után a belföldi társas vállalkozások által birtokoltnak van a legnagyobb súlya, szakágazati szinten a jelenlétük a húsfeldolgozásban, a baromfihús feldolgozásban, a margaringyártásban és a fűszer és ételízesítő gyártásban meghatározó. (18. táblázat)

Szakágazati szinten vizsgálva a beruházások alakulását látható, hogy évről-évre változik a helyzet minden szakágazatban. (19. táblázat) Jellemzően alacsony volt a beruházási hajlandóság a halfeldolgozás, a margaringyártás és a gyümölcsbortermelés, illetve az egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártásban. Átlagos értékeket vizsgálva a szőlőbortermelés, egyéb gyümölcs és zöldség feldolgozás és tartósítás, édesség gyártás, tejtermékgyártás valamint a húsfeldolgozás mutat magasabb beruházási értékeket. Az évenkénti kimagasló eredmények sok esetben egy-egy nagyvállalat tevékenységének köszönhetőek.

#### ***4.1.10 A szakágazatok problémái, fejlesztési igényei, irányai***

##### *4.1.10.1 Húsfeldolgozás*

A húsipar (beleértve mindhárom – „Húsfeldolgozás, -tartósítás”; „Baromfihús feldolgozása, tartósítása”, „Hús-, baromfihús készítmény gyártása” – TEÁOR szerinti szakágazatot) az élelmiszeripar legnagyobb forgalmú szakágazata. Az ágazat koncentrációja a vállalkozások nagy és növekvő számának ellenére magas, 2011-ben a forgalom csaknem felét öt cég adta.

A szakágazat az összesített pénzügyi adatok alapján meglepően jó teljesítményt nyújtott az elmúlt években, annak ellenére, hogy számos nagy cég került csőd közeli helyzetbe. Ennek magyarázata, hogy más vállalkozások kompenzálni tudták előbbiek rossz teljesítményét.

A sertéságazat feldolgozó szegmensét vizsgálva megállapítható, hogy hozzávetőlegesen 8 millió sertés feldolgozására áll rendelkezésre kapacitás (különböző technológiai színvonalon), 2011-ben Magyarországon ugyanakkor mintegy 4,3 millió sertést vágtak le az Agrárgazdasági Kutatóintézet adatai szerint. A kihasználatlan kapacitások miatt ágazati szinten gyenge a hatékonyság.

A sertésstenyésztés drasztikusan visszaesett az EU csatlakozás után, bár a kedvezőtlen folyamatok már korábban elindultak. Az alapanyag-termelésben tapasztalható hiányt a feldolgozóipar importtal pótolta, ami különösen 2009-től kedvezőtlené vált árfolyam miatt hozzájárult a költségek növekedéséhez.

Emellett komoly problémát jelent a szakágazatban, hogy egyes üzemek technológiai megújítása elmaradt, ami csökkenti a tevékenység hatékonyságát és gazdaságosságát.

A vágással is foglalkozó üzemek egyharmada a vágáson és daraboláson kívül húskészítménygyártással is foglalkozik. A mindkét tevékenységet folytató szervezetek árbevételének 70-

---

<sup>7</sup> A következő részben ezt részletesen is bemutatjuk.

80%-a származik a nagyobb feldolgozottsági fokot képviselő húskészítmény-gyártásból, és csak 20-30%-ot tesz ki a darabolt húsok értékesítéséből képződő árbevétel. Az ágazatban megindult a koncentráció, ugyanakkor a szakosodás és specializáció jelei is megfigyelhetők. A sertésvágás és a húsfeldolgozás egyre jobban elkülönül egymástól.

A piacvezető szervezetek bel- és külpiazi értékesítése tág határok között változik, a darabolt húsok 20-60%-át értékesítik belföldön, a többit pedig külpiacon. A nem piacvezető, többnyire csak vágást és esetleg darabolást is végző szervezetek, kizárólag belföldre értékesítenek, a félsertés-értékesítés 80-90%-ot tesz ki az összes árbevételükben.

A hazai előállítású sertéshús egy része – elsősorban a minőségi termékekről beszélünk – keresett a külpiacon (Spanyolország, Japán, Dél-Korea), de a közepes minőségű termékek komoly problémákkal küzdenek, mert hatékonysági problémáink miatt az árakban nem tudnak versenyképesek maradni. Egyes szakértők szerint a hazai piacot is csak a logisztikai problémák és a fogyasztók hagyományos ízekhez való ragaszkodása tudja – ideig óráig – megmenteni a nemzetközi versenytársaktól.

A baromfiágazat az elmúlt hét évben (2007-2013) a jellemzően magyar tulajdonosi viszonyok fenntartása mellett képes volt termelési színvonalát megtartani, növelni, mindeközben 60.000 fő foglalkoztatását biztosítani. Ehhez hozzájárult az alapanyag termeléssel kialakított szoros integráció. Nehézséget jelent ugyanakkor, hogy ebben az időszakban a magyar baromfiágazat elszenvetde a madárinfluenza pánik és kártétel gazdasági következményeit, valamint az elmúlt évek magas gabonaárait. Az ágazatra fokozódó nyomás nehezedik állategészségügyi, állatjóléti környezetvédelmi oldalról úgy, hogy ezen költségtöbbletek ellensúlyozása csak részben valósult meg.

A Magyarországon előállított és feldolgozott baromfihúsok külpiazi lehetőségei kedvezőbbek, mint a sertéshúsé. Egyes kurrens termékek (viziszárnyasok, libamáj) fontos exportcikkeink közé tartoznak, de sikeresek a magas minőségbiztonsági követelményeknek megfelelő csirkehús-feldolgozó vállalkozások is, mind a külpiacon, mind a belföldi értékesítésen a kiskereskedelmi láncokon keresztül.

A húsfeldolgozás helyzetét nehezíti, hogy ez a szakágazat egyike azoknak, amelyekben a feketegazdaság részaránya kimagasló, szakértői becslések szerint akár az 50 százalékot is elérheti. Az illegálisan működő szervezetek, amellyel, hogy élelmiszerbiztonsági kockázatot is jelentenek, komoly versenyhátrányt okoznak a legális tevékenységet folytató vállalkozások számára. A feketegazdaság magas aránya egyaránt jellemzi a hús- és baromfifeldolgozást, az alkalmazott módszerek jellege is hasonló.

Az összes hússal foglalkozó szakágazatra jellemző az is, hogy a belföldi értékesítési irányokat tekintve az üzletláncok részaránya a meghatározó, átlagosan 70-80%, ami a szigorodó követelmények miatt nagyobb kihívás elé állítja a feldolgozókat. Egyre több húsfeldolgozó tart fenn saját üzletet is, mely általában a forgalom 5-10%-át teszi ki.

A húsfeldolgozás fejlődése szempontjából – a feketegazdaság visszaszorításán és a megfelelő színvonalú marketingen túl - a legfontosabb rövid és középtávú tennivalók közé sorolható a technológiai fejlesztés (hatékonyság fejlesztés, gépek, automatizálás, folyamattirányítás), az innováció (termékfejlesztés, csomagolás) a logisztika és a szorosabb vertikális kapcsolatok kiépítése.

#### *4.1.10.2 Gyümölcs és zöldségfeldolgozás*

Magyarország viszonylag jó ökológiai adottságokkal rendelkezik a zöldség- és gyümölcsstermeléshez, de ezt nem sikerül maradéktalanul kihasználnunk. Az uniós agrárpolitika jóval kedvezőbb támogatási, szabályozási körülményeket garantált a GOFR

növények előállítói számára, ezért az ipari zöldségeket termelők a nagyobb vagy biztosabb jövedelmezőséggel kecsegtető és jobban gépesíthető gabonafélék, illetve olajnövények termelésére tértek át.

A feldolgozóiparnak egyre nagyobb nehézséget jelent a hazai alapanyagok beszerzése. Ez részben az uniós agrárpolitikából eredő, részben a szerződési fegyvellemmel összefüggő probléma (főleg a gyümölcsfeldolgozás területén). A gazdasági válság óta meggyengült nemzeti valuta a nyersanyagok importját is számottevően megrágította, így a hazai termelők és feldolgozók együttműködési kényszere még tovább nőtt. A feldolgozóüzemek és a termelők egymásra utaltságából, illetve az alapanyagok szűkösségéből következően mindkét fél számára az integráció keretében történő együttműködés, továbbá a feldolgozóüzemek fokozott integrátori szerepvállalása jelent perspektívát. A magasabb és biztosabb hozamok, valamint a jobb minőség érdekében intenzívebb fajtákra és technológiákra van szükség, ezért elengedhetetlen az alapanyag-termelés koordinációja, pl. az inputok finanszírozása és a közös gépi betakarítás révén.

Sajnos a feketegazdaság a zöldség-gyümölcs ágazatban is jelen van, a speciális adózási rendszer (őstermelői jogállás) és a nagybani piacon való értékesítési lehetőség nem kedvez a feldolgozóipar felé történő (számlás) értékesítésnek.

Mind az alapanyag termelésben, mind a feldolgozóiparban jellemzőek a méretgazdaságossági hátrányok, a technológiai elavultság és a finanszírozási problémák. A nehézségek oda vezettek, hogy a zöldség-gyümölcs termelés 2004 és 2011 között 25%-kal, ezen belül a zöldség 14, a gyümölcstermelés 46%-kal csökkent. Az ipari feldolgozás visszaesése ennél is jelentősebb: a konzervipar 48, a hűtőipar 32%-kal esett vissza. Mindez annál inkább sajnálatos, mert a kertészeti ágazatok a legmunkaerő-igényesebb ágazat a növénytermesztésen belül.

Az alapanyag termelés biztosítása elengedhetetlen a feldolgozóipar megtartása érdekében, ehhez az integrációk további terjesztésére, a aTÉSZ-ek szerepének erősítésére, az ültetvények korszerűsítésére és az öntözési lehetőségek fejlesztésére lenne szükség.

Bár a fogyasztók egyre inkább a friss termékeket keresik, de korszerű, a termék vitamin- és ásványianyag tartalmát megőrző, mesterséges adalékanyagot nem igénylő tartósítási eljárásokkal előállított feldolgozott termékekre is szükség van, ezen technológiák korszerűsítése, fejlesztése az exportpozíciónkat is erősítheti. A korszerű üzemek kapacitásait csak megfelelő alapanyagellátással lehet kihasználni, ami tovább erősíti az integrációk jelentőségét.

#### *4.1.10.3 Tejipar*

A tejfeldolgozó-ipar zsugorodását jelzi, hogy az élelmiszeripar teljes árbevételéből részesedése mind kisebb. A 2001-es szakágazati bevétel nominál értéken közel azonos a 2011-essel, de mivel az élelmiszeripar egészének árbevétele emelkedett, a tejipar részesedése relatív módon csökkent.

A hazai tejszektor problémái hosszabb időszakra vezethetők vissza. A szakágazat az 1990-es évek elején került először nehéz helyzetbe a rendszerváltással összefüggő szervezeti átalakulások miatt. Ekkor néhány év alatt a tehénlétszám és a tejtermelés is kétharmadára esett vissza. A kvótaszabályozás következtében később stabilizálódott a termelés, ami csökkenő tehénlétszám és fokozatosan emelkedő hozamok mellett valósult meg. Magyarország EU-hoz való csatlakozása a piaci körülmények jelentős változását hozta, a nyílt nemzetközi versenyben akadálytalanul áramolhattak be a máshol hatékonyabban, alacsonyabb költséggel előállított termékek. A csatlakozás után megugrott a tejtermékek behozatala és megtorpant a kivitel, ami a külkereskedelmi többlet elvesztésével, illetve negatív egyenleg

kialakulásával járt. Ez a számokban is megmutatkozik, a tejtermékgyártásban 2003 volt a „váltás éve”, azóta az ágazat mutatói folyamatosan romlanak.

2000 és 2011 között a tejelő tehenek száma 300 ezerről 202 ezerre csökkent, ez az utóbbi években stabilizálódni látszik. A szarvasmarhatartó gazdaságok száma közel 60 százalékkal csökkent. Elsősorban a kevés tehenet tartó, kisebb gazdaságok adták fel a termelést.

A hazai tejipar termelése évről évre csökkent és 2011-ben már 22,9 százalékkal maradt el a 2000. évitől. A magyar tejipar belföldi értékesítése még meredekebben és gyorsuló ütemben, egyharmadával esett, miközben az import a hazai piac egyre nagyobb hányadát foglalta el. A tejtermék-külkereskedelem súlyos problémája a feldolgozottság, illetve a hozzáadott érték kérdése: míg a kivitel nagy része nyers, illetve főlözött tej, a behozatal zömében magas hozzáadott érték tartalmú tejtermék, főként sajt. Néhány tejtermék esetében az import rendkívül magas piaci részesedést szerzett: a sajtok fele, a fogyasztói tej negyede külföldről származik.

A hazai tejipar versenyképessége talán még a tejtermelésénél is gyengébb. A fő hiányosságok: a márkatermékek, a hagyományos és tájjellegű termékek hiánya; nemzetközi összehasonlításban kis üzemméret, alacsony kapacitáskihasználás, magas anyagfelhasználás, alacsony fokú automatizálás, magas energiafelhasználás. A magyar tejipar válságának egyik tünete a külföldi tőke menekülése: aránya az összes tejipari jegyzett tőkében 2001-ben még 78% százalékos volt, 2010-ban viszont már csak 63 százalékos. A kivonulás okai között döntő szerepet játszhattak a gyenge piaci kilátások és a kedvezőtlen vállalozási környezet. A multinacionális cégek más, kedvezőbb környezetet kínáló és jobb piaci kilátásokkal bíró országokba helyezik át a termelést, illetve annak súlypontját, a magyar piacot pedig egyre inkább külföldről látják el.

Az óriási veszteségek az import magas arányával is összefüggnek. Ezen a téren megfordult a tendencia, csökken a nettó importóri pozíció. A konszolidáció felgyorsulása, ami az elmúlt évet jellemezte, a tartalékok kimerülésére utal. A fogyasztói tudatosság kedvező változása és a világpiacon lehetőségek közvetett hatása jó alkalmat teremt a hatékonyságnövelő beruházásokra.

#### *4.1.10.4 Malomipar*

Magyarországon a malomipari cégek száma 2005 és 2012 között 93-ról 41-re csökkent, ezek közül búzát 56 telephelyen őröltek. Az 56 búzamalom közül napi 200 tonna feletti névleges őrlő kapacitással 13 üzem rendelkezett, 2007-ben mindössze 7 malom kapacitása haladta meg a 250 tonnát. A napi 50 tonnánál kisebb kapacitású malmok száma a korábbi 24 helyett 13-ra csökkent.

Az összesített névleges őrlő kapacitás 2005 és 2008 között napi 8 725 tonnáról 7 095 tonnára esett vissza, majd a 2008-ban végrehajtott beruházások nyomán napi 500 tonnával nőtt. Az összesített névleges búzaőrlő kapacitás 2012 végén – éves szinten – megközelítette a 2,5 millió tonnát, ebből a működő búzamalomké meghaladja az 1,8 millió tonnát. Technológiai fejlesztéseket a közelmúltban mind a hazai, mind a külföldi tulajdonosi háttérű nagy malmoknál végrehajtottak.

A piaci szereplők saját becslései alapján a szürke- és a feketegazdaság súlya az ágazatban a 20-30 százalék között van. A nagy malomipari cégek kiszolgáltatott helyzetben vannak az olyan pékségek miatt, amelyek a lisztet gyakran áfa nélkül vagy „fél-áfavál” szerzik be a kisebb malmoktól, ezért vagy olcsóbban adnak túl termékeiken, vagy fontos piacoktól esnek el. A kisebb pékségek, egyéni vállalkozók ma már összességében jelentős felvásárlói a hazai malomiparnak.

A pénzügyi-gazdasági válság hatására a malmok beszerzési politikája jelentősen megváltozott. Míg korábban az őrlésre szánt mennyiség döntő hányadát már az aratást követően lekötötték, illetve betárolták, addig manapság a legtöbb malom csak néhány hétre vagy legfeljebb két-három hónapra elegendő készletet finanszíroz. A malmok (korábban jól működő) termelhető szerződéseket a gyenge szerződéses fegyelem miatt ma már alig kötnek, sokkal nehezebben szerzik be a terményt.

A kereskedők és az integrátorok beszállítása a legtöbb esetben nem jellemző, a malmok inkább közvetlenül a termelőktől szerzik be az alapanyagot. Elsősorban a nagyobb malmoknak jelent gondot, hogy a piacon nehéz homogén tételeket vásárolni.

#### *4.1.10.5 Sütőipar és téstagyártás*

Az Európai Unióban és Magyarországon egyaránt a kisvállalkozások, a kis- és közepes üzemek a jellemzőek. Magyarországon jelenleg a sütőiparban 1300 vállalkozás működik, ebből 1000-1050 a magyar. Az utóbbi 2-3 évben jelentősen megemelkedett az albán pékségek száma, amelyek nagy konkurenciát jelentenek olcsóbb termékeikkel a magyar cégek számára, és hosszútávon komoly versenytársakká válhatnak (Magyar Pékszövetség, 2012).

A magyar sütőipar összességében 30 százalékos körüli kapacitásfelesleggel küszködik, míg egyes vállalkozások gyártóvonalainak kihasználtsága csupán 40-50 százalékos közötti. A termelés sok helyütt elavult gépsorokon folyik, a fejlesztésekre, a hatékonyság javításra (pl. az energiaköltségek lefaragására) forráshiány miatt nem volt lehetőség. Ugyanakkor elmondható, hogy a nagy gyártókapacitással rendelkező modern pékségek és a franchise hálózatokban működő vállalkozások nálunk is szélesebb szortimentet tudnak gyártani.

A sütőipari termékek piacán a termékpaletta folyamatos átrendeződése figyelhető meg Magyarországon: a lakosság egyre nagyobb része keresi az olcsóbb pékárut, miközben szűkül azok köre, akik a középkategóriás, illetve a prémium termékeket meg tudják fizetni. A hazai friss kenyér és pékáruk piacának lassú zsugorodása a GfK Hungaria Piackutató Intézet felméréseiben (2011) is látható.

A pékáru, mint stratégiai termék, napi boltlátogatást, óriási impulzív forgalomművekedést generál, és nagyban hozzájárul a vásárlói hűség kialakulásához<sup>8</sup>. Míg az alaptermékeknél (pl. kifli, zsemle, kenyér) a vásárlók az árakra koncentrálnak, az egyéb termékeknél a választék, a minőség és a nyitvatartás a döntő. A nagyobb hozzáadott-értéket képviselő pékáruk forgalmának növeléséhez mindenképpen akciókra van szükség.

A kenyér tényleges fogyasztói árát a kiskereskedelem szabad árképzése olyannyira befolyásolni tudja, hogy Magyarországon számos sütőipari szereplő kénytelen visszakorrigálni a terméke értékesítési árát a folyamatos verseny erősödése következtében.

A közepes és nagyobb vállalkozásoknál szembeeső pl. a keresztfinanszírozás, vagyis hogy a kenyér árának leszorítása miatt kieső árbevétel a vásárlók árérzékenységének kevésbé kitett termékeken pótolják. Ebből adódóan persze a kenyér minősége általában silányabb. Hasonlóan gondolkoznak a modernebb kiskereskedelmi csatornák, amelyek „szociális” termékként tekintenek a kenyérre, azt a vásárlók becsalogatására használják és nem ritkán jóval az előállítási költség alatt értékesítik. A korábbi évekkel ellentétben ma már az egyes

---

<sup>8</sup> A multinacionális vállalatok térhódítása, az élelmiszerkereskedelem globalizálódása következtében a kenyér és a friss pékáru értékesítésének iránya jelentősen változott. A GfK jelentése alapján a hiper- és szupermarketekben értékesített termékek mennyiségi részesedése 27 százalékos körül alakult, a diszkont áruházakból a mennyiség 7 százalékát vásárolták meg a fogyasztók. Az összes kenyér és pékáru közel felét, 47 százalékát kisboltokban, 16 százalékát pedig a pékségekben szerezték be a vásárlók (Marketinginfo, 2011).



diszkontláncok (pl. *Lidl*) is értékesítenek friss kenyeret és pékárut, amelyet üzleteik saját pékségeiben állítanak elő, kihangsúlyozva a termékek magyar származását.

#### 4.1.11 Élelmiszerlánc, élelmiszerellátás, értékesítési csatornák

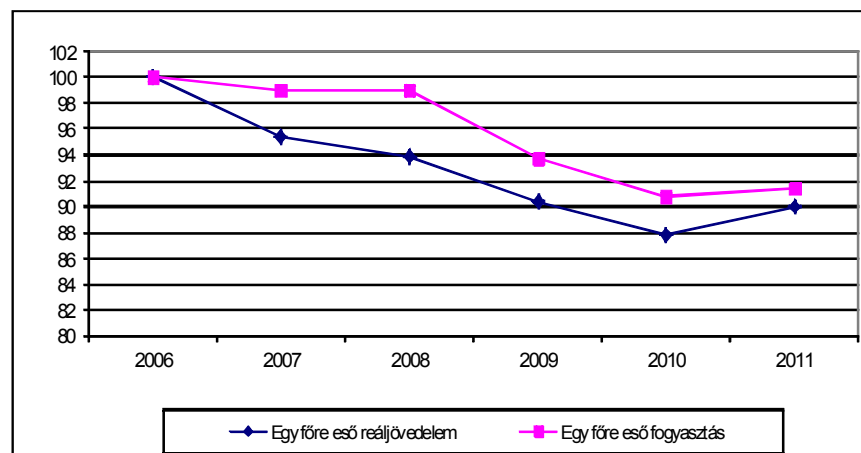
##### 4.1.11.1 Belpiaci értékesítés

2012-ben az élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes kiskereskedelem forgalma 1,2 százalékkal csökkent az előző évhez képest (20. táblázat).

Az okok között első helyen kell említeni a vásárlóerő csökkenését. A magyarországi reálkeresetek a 2006-tól kezdődő megszorítások miatt már a gazdasági válság előtti években csökkenni kezdtek. Az egy főre eső reáljövedelem először 2007-ben mutatott visszaesést, a háztartások rendelkezésre álló jövedelme is ebben az évben csökkent először (az előző évének 95,1 százalékára). 2008-ban a rendelkezésre álló jövedelem az előző évének 98,3, 2009-ben 95,7, 2010-ben 95,5 százaléka volt. A háztartások fogyasztása a jövedelemcsökkenésnél mérsékeltebben esett vissza, 2007-ben az előző évének 99,3, 2008-ban 99,8, 2009-ben 94,3, 2010-ben 97,3 százalékát fogyasztották a magyar háztartások (KSH, Tájékoztató adatbázis).

2011-től kezdődően a reáljövedelmek mérése a családi kedvezmények bevezetése miatt némileg bonyolultabbá vált. A KSH csak a keresetek alakulásáról közölt egy rövid összefoglalót (KSH, Statisztikai Tükör, 2012/51.), ami nem azonos a nemzetgazdasági egy főre eső reáljövedelem alakulásával. Eszerint 2011-ben a családi kedvezmény figyelembevételével az alkalmazásban állók nettó reálkeresete 2011-ben 5,8 százalékkal nőtt, viszont 2012 első negyedében az előző év azonos időszakához képest 3,5 százalékkal, 2010 azonos időszakához viszonyítva 2,1 százalékkal csökkent. Ebből következik, hogy nemzetgazdasági szinten is valószínűleg csökkentek a reáljövedelmek 2011-2012-ben is (7. ábra).

7. ábra: Az egy főre eső reáljövedelem és fogyasztás alakulása Magyarországon 2006 és 2011 között



Forrás: KSH

A GFK 2012-es sajtóközleménye szerint a válságot követő első években a háztartások első reakciójaként még az volt megfigyelhető, hogy inkább kevesebbet vásároltak az egyes termék kategóriákból, de nem szívesen mozdultak el az olcsóbb, adott esetben alacsonyabb minőségű termékek felé. 2009 végén indult el egy jelentősebb eltolódás a megvásárolt termékstruktúrában, ami azt jelenti, hogy mivel a háztartások tovább már nem tudták

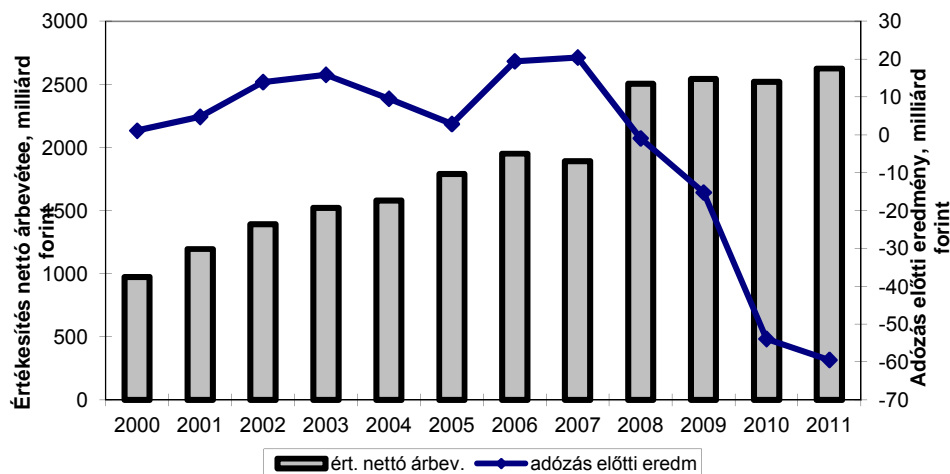
csökkenteni a mennyiséget, így kénytelenek voltak elmozdulni az olcsóbb termékek felé, ami tovább erősítette a kereskedelmi márkák súlyának erősödését.

2012-ben újabb paradigmaváltásnak lehettünk szemtanúi a fogyasztói és vásárlói szokások átalakulásának folyamatában, melynek legfontosabb jegye a vásárlói bázis szűkülése. Szinte alig akadt olyan napi fogyasztási cikk, amelynek ne csökkent volna kisebb-nagyobb mértékben a vásárlói köre az elmúlt évben, csak néhány alapvető élelmiszer (liszt, tejföl, sajt) nem sérült a folyamat során. Ötből három háztartás csökkentette kisebb-nagyobb mértékben kiadásait 2012-ben. A magasabb jövedelmű, jobb anyagi körülmények között élő háztartások fogyasztása ugyan nem szűkült, de többletfogyasztást nem generálnak ezek a háztartások. A folyamatot gyorsította az élelmiszerárak erőteljes növekedése (2012-ben az élelmiszerek árai 7,8%-kal nőttek. Ennek egyik oka az áfa-kulcs emelése volt (25% helyett 27% lett 2012-ben, ami más közterhek emelkedése mellett felfelé húzta a vállalkozások költségeit, ezen keresztül pedig a termelők, gyártók átadási árait, valamint a fogyasztói árakat.

A pénzügyi adatok elemzése alapján elmondható, hogy a kiskereskedelmi ágazat forgalma a válság kitörése óta stagnál, ami a szektor jövedelmezőségének drasztikus romlásához vezetett (8. ábra).

A veszteség nem egyformán érintette az ágazat összes szereplőjét: a legkifejezettebben a nagyméretű cégek esetében volt tapasztalható. A kiskereskedelemben a pénzügyi eredmények romlásának legfőbb oka a beruházások magas értéke volt, ami nem térült meg az időközben kirobbant gazdasági válság és az erősödő piaci verseny (új diszkontláncok megjelenése a magyar piacon) miatt. A beruházások magas értéke – miként arra a bolthálózat statisztikai adatokból következtetni lehet – a kiskereskedelmi láncok terjeszkedésével függ össze. A kiskereskedelmi szektoron belül azok a szakágazatok, bolttípusok pénzügyi mutatói jobbak, amelyek nem ruháztak be ebben a kritikus időszakban, miközben a terjeszkedő cégek gyenge teljesítményt nyújtottak. Az adatokban tetten érhető a diszkontok és a hipermarketek agresszív térnyerése, hiszen ezeknél az üzlet típusoknál jelentősen emelkedett a forgalom, míg a kiskereskedelem többi szegmensében alig változott. Ennek ellenére éppen ezeknél a bolttípusoknál romlott leginkább a jövedelmezőség, mert az ingatlan-beruházások, a létszámbővítés miatt megugró személyi ráfordítások, a fejlesztési hitelek növekvő kamatterhei stb. meghaladta a bevételek növekedésének ütemét.

8. ábra: Az élelmiszer-kiskereskedelem árbevételének és adózás előtti eredményének alakulása, 2000-2011



Forrás: NAV adatbázis alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

A kirajzolódó kép alapján nyilvánvaló, hogy kényszerpályán mozognak a magyarországi élelmiszer-kiskereskedelmi cégek. Jövedelmezőségük a közhiedelemmel ellentétben alacsony, már csak egymás rovására terjeszkedhetnek, új belépők számára a szűkülő piac nem nyújt esélyt. Egyelőre az eddigi befektetések megtérülése is kétséges, ezért további jelentős beruházások az elemzői vélemények alapján nem várhatóak. A folyamatosan erősödő koncentráció valószínűleg a hatékonyság javításának, a forgalom növelésének kényszere miatt következik be. A növekvő koncentráció és a kiskereskedelem gyenge jövedelmezősége miatt növekszik a beszállítókra nehezedő nyomás. A fogyasztók árérzékenysége és az erősödő piaci verseny miatt a kiskereskedők egyre nyomottabb beszállítói árakkal és fokozódó egyéb elvárásokkal terhelik partnereiket (minőségi követelmények, sajátmárkás termékek gyártása stb.)

#### *4.1.11.2 Export értékesítés*

A magyar agrárium külkereskedelmi teljesítménye 2012-ben ismét rekordot döntött, az export megközelítette a 8,1 milliárd eurót, az egyenleg több mint 3,6 milliárd eurót tett ki. Sajnálatos viszont, hogy Magyarország agrár-külkereskedelmi egyenlege elsősorban a gabona- és olajos növények exportteljesítményének köszönhetően javult, mégpedig úgy, hogy 2006 és 2012 között gabonakivitelünk volumene alig változott. Ennek háttérében az áll, hogy a gabona és az olajnövények világpiaci árindexe az árrobbanás következtében körülbelül duplájára nőtt. A növekvő bevételeknek köszönhetően a magyar szaldó hat év alatt több mint 3,6 szorosára duzzadt.

Az exportszerkezetben az EU csatlakozás után következett be markáns változás. Ha a termékek feldolgozottsága szerint vizsgáljuk a külkereskedelmünk szerkezetét, akkor azt látjuk, hogy a kivitel növekedése összességében mindhárom termékcsoportnál (mezőgazdasági alapanyag termelés, elsődleges és másodlagos feldolgozás – lásd 1. függelék) határozott volt, a mezőgazdasági alapanyagtermékek – ezen belül főként a gabonafélék – exportjának növekedése azonban messze meghaladta a feldolgozott termékekét. A mezőgazdasági termékek exportjának értéke 2000-ben még csak 756 millió euró volt, 2012-ben pedig már átlépte a 3 milliárd eurót. A feldolgozott (elsődleges és másodlagos) termékek aránya az élelmiszergazdasági kivitelünkéből így összességében a 2000-es 69 százalékról 2012-re 62 százalékra csökkent. Csak összehasonlításképpen – az EU-27 tagországaiban az élelmiszertermékek átlagos részaránya az élelmiszer-gazdasági exportból jelenleg 77 százalékot tesz ki. A nyersanyagokkal tulajdonképpen munkahelyeket exportál a magyar agrárgazdaság, mivel azokat itthon is fel lehetne dolgozni, ezáltal növelni lehetne a foglalkoztatást. Az elsődleges és másodlagos (tovább-feldolgozott) termékek kivitele is emelkedett (+182 százalék), de a mezőgazdasági termékek kivitele még erőteljesebben növekedett (+216 százalék) (21. táblázat).

A feldolgozott termékek esetében a kivitel erősödését az import egyidejű és dinamikusabb emelkedése kísérte, így a teljes élelmiszeripari egyenleg a csatlakozás előtti 800 millió euró feletti értékről 2007-ben 327 millió euróra zsugorodott, de 2012-ben már 1452 millió euróra nőtt. Az élelmiszergazdasági külkereskedelem feldolgozottság szerinti bontásából kiderül, hogy az elsődleges feldolgozottságú termékek mérlege 315 millió eurós pozitív egyenleggel 2007-ben elérte az eddigi legalacsonyabb szintet, 2012-ben viszont már 872 millió euróra emelkedett. A másodlagos feldolgozottságú termékek egyenlege az uniós csatlakozás előtti évben (2003-ban) még 392 millió euró volt, a belépésünket követően pedig mélyrepülésbe kezdett és -52 millió euróval 2007-ben érte el mélypontját, de 2012-ben már 580 millió eurónyi aktívumot mutatott. A tovább-feldolgozott termékek átmeneti egyenlegromlásának oka nem az élelmiszergazdasági export csökkenése, hanem az import erőteljes növekedése volt, vagyis elsősorban belföldi piacvesztésről beszélhetünk abban az időszakban.

#### 4.1.11.3 A hazai termékek részesedése

Az EU csatlakozás óta jelentősen megnőtt az importált élelmiszerek aránya Magyarországon, miközben az élelmiszerfogyasztás – mennyiségi értelemben – alacsony ingadozást mutatott, elsősorban a termékek összetétele alakult át a gazdasági helyzet változásának függvényében. Az elmúlt években kormányzati nyomásra a nemzetközi áruházláncok kommunikációjában egyre inkább előtérbe került a magyar áruk fontosságának hangsúlyozása, előtérbe helyezése. A magyar élelmiszerek pontos arányára vonatkozóan csak becslésekkel rendelkezünk. A Corvinus Egyetem 2011. évi felmérése szerint az arány meghaladja az 50%-ot, de termékkörönként különböző. A Magyarországon működő kiskereskedelmi láncok a hazai élelmiszerek részarányát 70-85%-ra becsülték, de amióta a magyar termékről szóló rendelet szigorította a „magyar termék” elnevezés tartalmát már óvatosabb becslések látnak napvilágot. A legnagyobb előrelépés általában a zöldség-gyümölcs termékek körében történt, mert több nagy áruházlánc is indított beszállítói programot (a Tesco, a Spar, a CBA és az Auchan is indított olyan programot, amelynek során egy-egy kistermelőt belistáznak egy helyi üzletbe) a kistermelők számára.

A zöldség-gyümölcs beszállítói programok népszerűsége nem véletlen: A GfK Hungária kutatásából kiderült: míg a zöldségeknél-gyümölcsöknél ténylegesen [odafigyel a fogyasztó](#), hogy honnan származik a termék, addig ez a szempont a tejterméknél már alig, a tökehusoknál pedig egyáltalán nem merül fel.

A közvetlen fogyasztói értékesítés pontos arányát, s a közvetlen értékesítésben részt vevő élelmiszergazdasági szereplők számát és súlyát – megfelelő statisztikai adatok hiányában – nem lehet pontosan meghatározni. Egyes szakágazatokban (mint pl. a zöldség-gyümölcs, bor, tej, baromfi) hagyományai vannak a közvetlen – elsősorban fogyasztói piacokon történő – értékesítésnek. A Gazdaságszerkezeti Összeírás és az Általános Mezőgazdasági Összeírás adatai szerint Magyarországon az összes, mintegy 567 ezer egyéni gazdaság 19,5%-a nyilatkozott úgy 2010-ben, hogy eladott termékei több, mint felét közvetlenül értékesíti. A gazdaságon belüli termék feldolgozást (és a feldolgozott termékek közvetlen értékesítését is) folytató gazdaságok aránya eltér az egyéni (5%; 25,7 ezer) és a társas gazdaságok (9%; 0,6 ezer) körében.

Egyes közvetlen értékesítési csatornák – az interneten történő élelmiszerek és italok értékesítése (12,5 milliárd HUF), az automatából árusított élelmiszerek és italok forgalmazása (8 milliárd HUF) és a direkt marketing szervezeteken keresztül értékesített élelmiszerek és italok forgalmazása (2,2 milliárd HUF) – az elmúlt 5 évben jelentős bővülést értek el és a növekedés további bővülése prognosztizálható. Szakértői becslések szerint a kiskereskedelemben a hazai élelmiszerek aránya napjainkban 70-72% körüli. Stratégiai célként a 80-82%-ot lehet meghatározni, ami egyébként megfelel az EU régi tagállamaiban kialakult szintnek.

A GfK egy 2012-ben elvégzett kutatása szerint egy új trend figyelhető meg a napi fogyasztási cikkek piacán, amit kényszertudatosságként neveztek el. A jelenség a válságot követő években kezdődött, amikor a fogyasztók az anyagi helyzet romlásának hatására kevesebb terméket vásároltak, hogy fent tudják tartani fogyasztásuk korábbi minőségi színvonalát. Ugyanakkor a háztartás számára elegendő mennyiségű élelmiszer így nem biztosítható, ezáltal 2009-től kezdve már megfigyelhető volt az olcsóbb termékek vásárlása felé történő eltolódás. 2012-től a vásárlói bázis szűkülése is megfigyelhető, amely szinte az összes napi fogyasztási cikk kategória csökkenését eredményezte. Az előrejelzések szerint 2013-ban sem várható növekedés a kiskereskedelemben.

Ezen fogyasztási trendek mellett a magyar termékek helyzete rendkívül nehéz, hiszen a háztartások racionalizálják vásárlásaikat és az olcsóbb termékeket keresik. Az Ipsos Zrt. 2009-ben folytatott kutatása alapján a magyar fogyasztók inkább vásárolnak magyar terméket, ha tehetik. A lakosság 52 százaléka előnyben részesíti a magyar termékeket, különösen igaz ez az élelmiszerek esetében, legjellemzőbben a hús- és hentesáru, tej, tejtermékek, zöldség és gyümölcs kategóriákban. Ugyanakkor a vásárlási tapasztalatok mást mutatnak, hiszen a fentebb említett kategóriákban (sajt, virsli) számos alacsonyabb minőségű termék van, amelyek sikeresen teljesítettek az elmúlt években. Ezt támasztja alá az is, hogy az élelmiszer termékek megvásárlásakor az ár a legfontosabb szempont, amelyet a minőség, az akciók, az íz és végül a termék származása követ. Az ellentmondást Szakály (2009) kutatási eredménye is alátámasztja, mivel a magyar fogyasztók 95 százaléka elméletben a magyar termékeket preferálja a külföldi termékekkel szemben, ugyanakkor, ha vásárlásra kerül a sor, akkor mindössze a fogyasztók 35 százaléka vásárol ténylegesen hazai terméket.

Szakály (2009) egy másik, védjegyek ismertségével kapcsolatban lefolytatott kutatása során 1000 fős mintán vizsgálta az élelmiszerjelölésekkel kapcsolatos fogyasztói attitűdöket. Az eredmények alapján a válaszadók mindössze 23 százaléka bízik a termék megjelölésekben, míg a szomszédos Ausztriában a fogyasztók 87 százaléka hisz a terméken fellelhető jelölésnek. A bizalmatlanság okait kutatva azt találták, hogy a fogyasztók körében nagyon alacsony a védjegyek ismertségi szintje, ugyanakkor ettől függetlenül a magasabb ismertségű védjeggyel ellátott termékekért sem hajlandóak a magyar fogyasztók a magasabb árat megfizetni.

Az utóbbi évek élelmiszer botrányainak hatására megingott a bizalom az import élelmiszerek iránt. Tóth-Bánáti (2007) megfogalmazása szerint az élelmiszer bizalom csökkenése az Európai Unióban a dioxinnal szennyezett sertéshús és a szarvasmarhák agyvelőbántalmával kapcsolatos botrányok ingatták meg, míg hazánkban a bizalom csökkenése a paprika botrányoknak, a bor- és mézhamisításnak köszönhető. Továbbá a madárinfluenza is további aggodalmakra ad okot a fogyasztók körében.

A Nielsen Piackutató Kft. 2010-ben elvégzett élelmiszerbiztonsággal kapcsolatos kutatásának eredményei alapján a megkérdezett magyar fogyasztók 58 százaléka biztonságosabbnak tartja a hazánkban előállított termékeket, mint a külföldről importált élelmiszereket. A fogyasztók több mint fele (53%) aktívan keresi a magyar termékeket az üzletek polcain. Az élelmiszerekkel kapcsolatos biztonság érzetéhez nagymértékben hozzájárul a vásárlás helyszíne. A megkérdezettek 60 százaléka számára az üzlet kiválasztása során fontos szempont az élelmiszerbiztonság és 50 százalékuk hajlandó többet is fizetni azért, hogy biztosan biztonságos élelmiszert vigyen haza.

A Medián 2010-ben végzett egy kutatást az élelmiszerek vegyi szennyezettségével kapcsolatos fogyasztói aggodalmakról kitérve az import és hazai termékek közötti különbségekre. A válaszadók 54 százaléka a külföldről behozott élelmiszereket károsabbnak gondolja, mint a hazai termékeket, ugyanakkor 40 százalék nem lát különbséget az import és a magyar termékek szennyezettsége között.

Az Eurobarometer 2010-ben folytatott le egy kutatást az uniós fogyasztók élelmiszerekkel kapcsolatos kockázatokat érintő attitűdjéről. Az élelmiszereket érintő kockázatok közül a leginkább aggasztónak a növényekben, gyümölcsökben található vegyi anyagokat (31%), a húsban előforduló antibiotikumot és hormonokat (30%), az élelmezésre szánt állatok klónozását (30%) valamint a szennyezőanyagokat (higany, dioxin, 29%) találták. A húsokkal szennyezettségével kapcsolatos aggodalom 2005-höz képest 3 százalékponttal növekedett.

#### *4.1.11.4 Intézményi közétkeztetés és vendéglátás*

A közétkeztetési ágazat szereplőinek alapvető célja, hogy a közösségi étkeztetés megfelelő helyet kapjon a nemzetgazdaságon belül, a kiemelkedő népegészségügyi, társadalmi, gazdasági és élettani jelentősége miatt.

Magyarországon, a vendéglátáson belüli közétkeztetési szektor szegmenseinek megoszlásáról csak becült adatok állnak rendelkezésre. E szerint a közétkeztetés piacának legnagyobb arányú résztvevői az oktatási intézmények (24 százalék), ugyanakkor a munkahelyi vendéglátás a szektor mindössze 5 százalékát teszi ki. Előkelő helyen szerepel az automatából történő ételmiszer- és italvásárlás (16 százalék), ami egyébként nem tartozik a klasszikus értelemben vett közétkeztetéshez. Legnagyobb létszámmal az általános iskolák veszik igénybe a közétkeztetés lehetőségeit, arányuk a közintézményi résztvevőkön belül 47,5 százalék. Emellett a bölcsődék és óvodák is együttesen 36 százalékát teszik ki a közintézményi étkeztetésben résztvevőknek. Ez azt jelenti, hogy zömmel (83,6 százalék) 14 éven aluli gyermekek veszik igénybe az étkeztetést

A vendéglátóhelyek száma 2011-ben összesen 55730 volt, ebből 5673 volt a munkahelyi, rendezvényi és közétkeztetést végző vendéglátóhely, - ami 0,2 százalékponttal magasabb, az előző évhez képest- több mint 20 000 alkalmazottat foglalkoztat, és 35-45 milliárd forint becült értékben használ fel ételmiszer-nyersanyagot, a vendéglátás 250-300 milliárd forint értékű összes felhasználásából.

2011-ben a vendéglátóhelyek összesített árbevétele 694,7 milliárd forint volt ennek 14 százalékát a munkahelyi vendéglátás, 86%-át 599 milliárd forintot pedig a kereskedelmi vendéglátás tett ki. Az arány 1,4 százalékponttal volt kevesebb a 2010. évi részesedéshez képest, tehát az ezt megelőző 10 év folyamatosnak mondható növekedése szakadt meg 2011-ben. A munkahelyi vendéglátás volumene - folyamatos ingadozás mellett - 2004-2005 és 2011-2010 között mutatott jelentősebb visszaesést. A 2005. évi 8 százalékos visszaesés a takarékos gazdaságpolitikai szemlélettel, míg a 2011. évi 13 százalékos volumencsökkenés alapvetően a Cafeteria rendszer átalakításával, valamint az azzal is összefüggő fizetőképes kereslet visszaesésével magyarázható (STADAT adatok alapján). A vendéglátóhelyek eladási forgalmának változását elemezve megállapítható, hogy a 2011-es év legnagyobb veszteségét – a vendéglátáson belül - a munkahelyi vendéglátás szenvedte el, amely a 2010-es évben mutatott 10%-os növekedéssel szemben 2011-ben 12,9%-os csökkenést könyvelhetett el, így a kereskedelmi vendéglátóhelyekre jellemző csökkenő tendencia a közétkeztetési piacot is utolérte.

Az éttermi szolgáltatásokat terhelő általános forgalmi adó az Európai Unióban jellemzően az alacsony áfa-kulcsba tartozik, aminek az oka a tevékenység társadalmi jelentősége, valamint az, hogy ezen szolgáltatás magas munkaerőigénnyel bír, ezáltal jelentős hatása van a foglalkoztatásra. Ma jellemzően 10 százalék a tagállamok általános közösségi étkeztetési áfa kulcsa, néhány 18-2 százalékos kivétellel. Mindössze két országban, Magyarországon és Dániában 25 százalék.

Összességében 2011-ben a munkahelyi, rendezvényi és közétkeztetést végző vendéglátóhelyek számának minimális növekedése mellett, a vendéglátás ágazatának bevételeiből való részesedés csökkenése volt megfigyelhető. Az ágazat egészének árbevétele növekedett a 2010. évhez képest, de ezen belül a munkahelyi vendéglátóhelyek bevételei csökkentek

#### 4.1.11.5 Gyermek-közétkeztetés hazai helyzete

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) szerint a gyermekek a mi mai befektetésünk a holnap társadalmába. A gyermekkor a legjobb időszak az egészség befolyásolására és egyben a későbbi felnőttek egészségét fejlesztő és betegségeit megelőző programok befogadására. Hazánkban a bölcsődei közétkeztetés jogszabályi előírással kötelezve saját konyhából történik. Bár élelméztudományi felmérés e téren nem áll rendelkezésre, a tapasztalatok és a témába vágó internetes fórumokon megjelenő számtalan szülői véleményt is figyelembe véve kielégítő színvonalúnak és a gyermekek által elfogadottnak mondható. A bölcsődei étkezések jobb eredményeinek okát valószínűleg a saját konyhában és az így biztosítható nagyobb egyedi figyelemben és a kiiktatható profitelvárásban kell keresni.

Az OÉTI az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat (ÁNTSZ) intézeteivel együttműködve 2008-ban felmérte az általános és középiskolák táplálkozás-egészségügyi környezetét. A felmérések alapján, amely során a szervezetek 3100 iskolát vizsgáltak meg, összességében megállapítható volt, hogy az egészséges táplálkozás irányelveinek az esetek többségében sem az étkezés körülményei, sem a feltálatott ételek mennyisége és minősége nem felelt meg. Az intézmények mindössze 15 százaléka a vett részt az iskolatej programban, a tanulók ingyenes zöldség- és gyümölcsellátásáról pedig az intézményeknek csak 14 százalékában tudtak gondoskodni, csaknem teljes egészében a menzán belül. Az iskolák 20 százalékában az étlapok tervezésénél nem történik energia- és tápanyagszámítás, emellett a gyerekek tápanyagigényét az intézmények 60 százaléka nem vette figyelembe. Nem volt megfelelő a nyersanyag felhasználás sem (pl. kevés a friss zöldség felhasználás), emellett diétás étkezést is csupán az iskolák 16 százaléka biztosított a vizsgált időszakban.

A közétkeztetésben a jó minőségű, helyben előállított magyar élelmiszer-alapanyagok alkalmazása a közétkeztetés szereplői számára, és az élelmiszertermelők szempontjából is előnyös, valamint a vidékfejlesztési programhoz is illeszthető.

A Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal (NRSZH) a szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatások körében végzett felmérést a közétkeztetés terén 2012-ben, amely során a termelői termékek megjelenését is vizsgálták az étkeztetésben. A felmérés eredményei szerint a főzőkonyhával nem rendelkező intézményeknek alig 12 százaléka vásárol termelőktől, ugyanakkor a főzőkonyhával rendelkezők esetében ez az arány már 65 százalék. Ez meglehetősen magas aránynak bizonyul, ám a kis- és őstermelői termékek arányát vizsgálva az összes beszerzett terméken belül, kedvezőtlenebb képet kapunk. Az intézményeknek mindössze 9 százaléka nyilatkozott úgy, hogy a beszerzéseiknek a helyi termékek több mint 10 százalékát teszik ki (ám a 20 százaléknál nagyobb arányt már senki nem jelölt meg). A többség (55%) esetében ez az arány kevesebb, mint 1 százalék. A konyhák elsősorban zöldséget és gyümölcsöt vásárolnak termelőktől, legkevésbé pedig a pékáru és a nyers húsok kedveltek a főzőkonyhával rendelkező intézményekben

Mivel a közétkeztetés egy sor szakpolitikai terület (közbeszerzés, vendéglátás, kereskedelem, közegészségügy, gyermekjólét, táplálkozás-egészségügy, dietetika, környezetpolitika) keresztmetszetében működik, ezért új szabályzás megalkotása válik szükségessé, mely egyszerűsíti és átláthatóvá teszi a jogi feltételrendszert.

A KSH adatai szerint az otthonon kívüli étkezés aránya az elmúlt években az összes élelmiszer-fogyasztáson belül 12-14%-ot képvisel, nem emelkedik. Ennek megfelelően, az élelmiszeripar stratégiájában a vendéglátás jelentős növekedési potenciállal rendelkező terület.

#### *4.1.11.6 Élelmiszermarketing, agrármarketing és ennek hatékonysága*

Az állami és a kollektív agrármarketing tevékenység intézményi letéteményese 1998-2012. között az agrártárca háttér intézményeként működő Agrármarketing Centrum (AMC) volt.

Az AMC alapvető feladata volt, hogy – összhangban a kormány és a tárca agrárpolitikai céljaival - a belpiacon segítse a hazai termékek piaci részesedésének visszaszerzését, ezzel a vállalkozások stabilitásának, életben maradásának megőrzését, erősítse a tudatos és elkötelezett fogyasztói magatartást, a külpiacon pedig támogassa a hazai termelők és feldolgozók piacra jutását, a magyar élelmiszerek megismertetését a külföldi vásárlókkal.

Az egyes prioritások között kiemelten szerepelt a nemzetközi és hazai kiállításokon, üzleti találkozók, áruházi bemutatókon, fesztiválok, történő kollektív részvétel támogatása, termékkatalógusok, tájékoztató kiadványok kiadása. Kiemelt szerepet kapott egyes termékpályák marketing támogatása, – mely lényegében a területen működő terméktanácsok, szakmai szervezetek marketing tevékenységének támogatását jelentette. Ugyancsak folyamatosan kiemelt program volt az egyes állami védjegyek széles körű fogyasztói megismertetése, mint a Kiváló Magyar Élelmiszer, a Hagyományok Ízek Régiók, Minőségi Magyar Sertéshús, Magyar Agrárgazdasági Minőség Díj védjegyek, továbbá az ezekhez kapcsolódó termékek promóciója.

Míg az évtized elején az AMC támogatások mértéke elérte a 3 milliárd Ft-ot is, az utóbbi években rendre 1 milliárd Ft körüli összeg állt rendelkezésre. Ezek az összegek messze elmaradnak az ágazat súlyának és stratégiai jelentőségének megfelelően indokolt támogatási intenzitásoktól. A közösségi marketing támogatása **nemzetközi összehasonlításban** nagyon eltérő képet fest. Egyes európai tagállamokban (pl. Ausztria) a termelői befizetésekből valósul meg (közel 16 millió EUR), míg más országban (pl. Németország) a 2009-ig létező kötelező gyártói befizetést alkotmányellenesnek találták. Azóta az állami támogatás mértéke évente 5 millió EUR körüli. A francia SOPEXA magánvállalattá alakult 2007-ben, éves költségvetése jelenleg mintegy 75 millió euró (21 Mrd Forint), az állam ennek valamivel több, mint 20%-át biztosítja, ez az arány azonban csökkenő. E támogatás közel 83%-át a külföldi promóciók során használják fel.

Kormányhatározat eredményeként 2012-ben az AMC megszűnt. Az agrármarketing tevékenység teljes egészében átkerült a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium irányítása alá tartozó Magyar Túrizmus ZRt-hez. Ezzel az agrártárca közvetlen ráhatása a kollektív agrármarketing feladatok meghatározására megszűnt. Élelmiszerminősítés rendszere

#### *4.1.11.7 Önellenőrzés megvalósulása*

A biztonságos és a piaci igényeknek megfelelő minőségű élelmiszerek előállításának és forgalomba hozatalának alapvető – törvényben is meghatározott – feltétele, hogy az élelmiszer-vállalkozók gondoskodjanak a megfelelő mélységű önellenőrzésről és az önellenőrzés eredményeinek dokumentálásáról. A jelenlegi gyakorlatban általánosnak tekinthető, hogy az önellenőrzés területét igen sokféleképpen értelmezik, általában igyekeznek leszűkíteni egyes laboratóriumi vizsgálatok elvégzésére. A vállalkozások jelentős része annyit és ott fordít önellenőrzésre, amit az ellenőrző hatóság konkrétan előír. Szervezett önellenőrzést működtetnek a nagyvállalatok és elsősorban azok a KKV-k, ahol azt a vevői igények is megkövetelik, a tanúsított minőségirányítási rendszert működtetők, illetve azon vállalkozások, ahol a menedzsment maga is felismerte a tevékenység termelésre, értékesítésre



gyakorolt közvetlen hatását. Az önellenőrzésnek legfeljebb csak részelemei működnek a mikro és kisvállalkozások túlnyomó többségében.

A hatékonyabb és kiterjedtebb önellenőrzés elterjedésével nagymértékben tehermentesíthető lenne a hatósági felügyeleti ellenőrzés, amely a megbízható és kellően képzett önellenőrzést működtető szervezetek esetében elsősorban a rendszer működésének megbízhatóságát vizsgálhatná.

#### *4.1.11.8 Élelmiszerminősítés rendszere*

Az élelmiszerekkel kapcsolatos minőség tanúsítási rendszerek az elmúlt évtized során mind típusában, mind tartalmában összetetté váltak, ugyanakkor a vállalkozások üzleti gyakorlatában fontos helyet foglalnak el és ezek alkalmazása széles körben elterjedt. A rendszerben megkülönböztetünk egyrészt termék tanúsítást, ami lehet piaci (pl. KMÉ, HÍR) alapon felépített, ez esetben minden esetben önkéntes, illetve jogilag szabályozott, ami tovább bontva lehet önkéntes (pl. ökológiai gazdálkodás, eredet megjelölés, stb.) vagy kötelező jellegű (pl. húsvizsgálat). Másrészt megkülönböztetjük a rendszertanúsítást, amelyek kizárólag piaci alapon működnek (ilyenek pl. az ISO szabványok, BRC, IFS, GMP+, GLOBALGAP). A rendszertanúsítás lényege, hogy egy szervezet összetett irányítási rendszerére irányul, a szervezet képességére vonatkozik, hogy az folyamatosan képes-e a megszokott termékminőség előállítására. Ez utóbbi tanúsítások jellegzetessége, hogy több közülük a kiskereskedelmi láncok saját minőségbiztosítási követelményei szerint épült ki, ezek párhuzamosan és egy időben vonatkozhatnak a vállalkozásokra, ami mind költségbeli, mind adminisztrációs többlet terhet jelent a vállalkozásokra.

#### *4.1.12 Szakpolitikai környezet*

##### *4.1.12.1 Gazdasági, jogi környezet, szabályozás értékelése*

**A gazdasági és jogi környezet folytonos változása és a transzparencia hiánya rontja a magyar vállalkozások versenyképességét,** és elriasztja a külföldi tőkét. A feketegazdaság GDP-hez viszonyított aránya a fejlett EU tagállamokban 7-8%, míg Magyarországon 20-30% között valószínűsíthető. Ennek oka a magasabb az adó- és járulékteher, a gyengébb törvényes biztonság, az áthatóbb korrupció és a munkanélküliség. Az élelmiszer ágazatban a magas ÁFA jelentősen hozzájárul az illegális tevékenység magas arányához. Az ilyen tevékenység különösen a viszonylag kis jövedelmű, kifejezetten mezőgazdasági jellegű térségeket jellemzi. A feketegazdaság nehezíti a termékpiácokon az integrációt, a koncentrációt, az érdekek hatékony képviselését és érvényesítését. Mivel a feketegazdaságban jövedelmezőbb bármely tevékenység, „üzletileg” nem éri meg a legális gazdasághoz csatlakozni.

A 2010 januárjában a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékekre vonatkozóan a beszállítókkal szemben alkalmazott tisztességtelen forgalmazói magatartás tilalmáról szóló törvény, valamint a nyáron megjelent, a másodlagos élelmiszer-ellenőrzésről szóló rendelet a piaci környezet „tisztításával” közvetlenül, ill. közvetve javítják a hazai élelmiszer előállítók piaci pozícióit.

#### 4.1.12.2 *Adminisztratív terhek*

Magyarországon a **vállalkozások adminisztrációs terhei aránytalanul magasak**. Ezeknek csak egy része ered uniós kötelezettségekből, nagyobb részét a magyar szabályozási és államigazgatási környezet generálja. A sokszor lassú és fölöslegesen túlbonyolított ügyintézés fölösleges terheket ró a vállalkozásokra, és gyengíti a jogkövető magatartás iránti elkötelezettséget. Kiemelkedő példa volt erre a házi sörfőzdek 90-es évek alatt történő elterjedésének (mintegy 300 üzem volt) az adminisztratív terhek növelésével történt szinte teljes leépülése. A jövedéki adó 2010-ben végrehajtott csökkentésével, és ezzel párhuzamosan a jövedéki eljárás ésszerűsítésével a kisüzemi sörfőzés újból felívelő pályára állt, 2013-ban eddig 4 új sörfőzde kezdte meg működését.

#### 4.1.12.3 *Élelmiszerbiztonság*

Az élelmiszer-biztonság kérdése világszerte az érdeklődés előterében áll, és hazánkban is prioritást élvez. Az Európai Unió élelmiszerbiztonsági politikájának megfelelően Magyarországon is egyértelműen megfogalmazódik, hogy az élelmiszerekkel kapcsolatban a legfontosabb szempont a fogyasztók egészségének védelme, mely sem gazdasági, sem politikai érdekeknek nem rendelhető alá. Magyarország kormányának egyik hangsúlyozott célkitűzése az élelmiszerbiztonság legmagasabb szinten történő biztosítása.

Az élelmiszerláncban a felelősség három fél, a vállalkozó, az állam és a fogyasztó között oszlik meg. Ezek közül az élelmiszerlánc átfogó hatósági felügyeletének biztosítása az állam felelősségi körébe tartozik. Ezzel együtt nem szabad elfeledkezni a hatósági ellenőrzési rendszert szervesen kiegészítő vállalkozói önellenőrzési rendszerekről, azok hatékonyságának növeléséről és a vonatkozó szabályozási környezet fejlesztésének szükségességéről. A teljes élelmiszerlánc biztonságossága érdekében a felügyeletnek valamennyi, az élelmiszerláncot alkotó folyamatra ki kell terjednie, s ráadásul az egyes folyamatok valamennyi aspektusára. A különböző szakterületeken folyó hatósági tevékenység élelmiszerlánc mentén történő összefűzése megeremti annak lehetőségét, hogy a hatóság egységes szabályozás alapján átlátható módon egységes felügyeleti tevékenységet folytasson. Ezt a fajta megközelítést tükrözi a hatóság szervezeti felépítése is, miszerint mind a Vidékfejlesztési Minisztériumban, mind a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatalban önállóan és központosítva megjelenik az élelmiszerláncsal kapcsolatos állami feladatellátás. Az élelmiszerláncba történő összevonás a költséghatékonyságra való törekvés mellett az eredményességet is elősegíti, mivel az átfogó felügyelet lehetővé teszi a mélyebb összefüggések feltárását, valamint a felmerülő problémák egész élelmiszerláncban történő egységes kezelését.

A globalizáció, a technológiai (különösen az informatikai) fejlődés, valamint az erőforrások folyamatos szűkülése következtében a gazdasági folyamatok jellege, összetettsége az utóbbi időszakban jelentős mértékben megváltozott, amelynek hatása egyértelműen érezhető az élelmiszerláncban is. Ezen változások folyamatos, sokirányú alkalmazkodást (rendszerfejlesztést) igényelnek a hatóság részéről is, amelynek összehangolt megvalósítása átfogó, stratégiai jellegű szemléletet, tervezést követel meg.

A korábbi években megtett intézkedések ellenére az agrárigazgatás által lefedett területek mindegyikén komoly problémákat és jelentős nemzetgazdasági károkat okoznak a különböző illegális tevékenységek, melyek elleni küzdelem a hatóság állandó és folyamatosan fejlesztendő feladata. Az élelmiszer- és az élelmiszer ellátás biztonságának szavatolása, a kiszolgáltatottság csökkentése, a minőség-ellenőrzés megerősítése, a kritikus infrastruktúrák védelme, ezek fenntartása nemzetbiztonsági kérdés. Az elmúlt évek szervezetátalakítási folyamatai nem teljesen tudták ezen kérdéseket megoldani, és a valóban erős hatósági jelenlét ezidáig nem tudott kiteljesedni. A folyamatos szervezetátalakítások következtében

megfigyelhető a szakmai feladatok és a költségvetés tervezésének részleges különválása (a feladatok változását nem minden esetben követi a költségvetés változása), így nehezebbé válik az agrár-szakigazgatási tevékenységek elfogadottsága a széles szakmai társadalom előtt.

Mindezen problémák orvoslására, illetve az élelmiszerlánc biztonságának általános javítása érdekében a VM és a NÉBIH közösen kidolgozta az élelmiszerlánc-biztonsági nemzeti középtávú stratégiát. Az élelmiszerlánc-biztonsági helyzetelemzés részletei a stratégiában, illetve az azt alátámasztó Megalapozó Dokumentációban találhatók.

#### *4.1.12.4 Információs rendszer, statisztika*

A rendszerváltást követően gyakorlatilag megszűnt a vállalkozások legfontosabb tevékenységeit átfogó statisztikai adatok kötelező szolgáltatása. A döntések megalapozásához szükséges **megbízható ágazati/szakágazati adatok összegyűjtése sokszor megoldhatatlan feladat**, ami nehezíti a szakpolitikák kialakítását és a tervezést. A jelenlegi statisztikai nyilvántartási rendszer ezen kívül nem vesz figyelembe több, élelmiszer-feldolgozásban érintett csoportot.

#### *4.1.12.5 Stratégia, támogatáspolitikai*

Az uniós csatlakozási felkészülés során a minisztérium Phare projekt keretében 2000-2001-ben elkészítette az élelmiszeripar stratégiai programját, ami az uniós (élelmiszeripari) fejlesztési intézkedések alapját képezte.

Az EU csatlakozást megelőzően az élelmiszeripari vállalatok fejlesztésének elsődleges célkitűzése a SAPARD program keretében az Unió élelmiszerbiztonsági, környezetvédelmi és állatjóléti előírásainak való megfeleltetés, ill. a versenyképesség javítása volt. A program keretében 2003 és 2006 között a feldolgozást végző vállalkozások 313 sikeres beruházási pályázat eredményeként összesen mintegy 17 milliárd forint támogatáshoz jutottak. 2004-től az Agrár és Vidékfejlesztési Operatív Program (AVOP) célja már elsősorban a versenyképesség javítása volt (további cél az élelmiszerbiztonság és környezetvédelem). Az intézkedés keretében 150 feldolgozó jutott mintegy 15 milliárd forint támogatáshoz. Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Programban (ÚMVP) „Mezőgazdasági termékek értéknövelése” c. intézkedése keretében eddig 595 támogatási kérelmet bíráltak el pozitívan, amelyre a teljes kötelezettségvállalás közel 79 milliárd forint.

A SAPARD program tapasztalatai alapján az AVOP „Feldolgozás és marketing” intézkedés lényegesen kidolgozottabb, és célzottabb volt. Az ÚMVP tervezéskor azonban nem vették figyelembe a korábbi programok tapasztalatait. Az intézkedés célkitűzései nem kellően célzottak, és a decentralizált döntési rendszer sem szolgálja az ágazati célok megvalósítását.

**Az élelmiszer-feldolgozás mind a három programban, de különösen az AVOP keretében az indokoltnál és igényeltnél lényegesen kevesebb forráshoz jutott**, ami hozzájárult az élelmiszeripar csatlakozást követő „mélyrepüléséhez”. Mindhárom program komoly hibája, hogy **nem termékpálya szemlélettel készült**, és nem épültek egymásra a mezőgazdasági termelés és feldolgozás fejlesztési programjai. Hiba továbbá, hogy **nem történt/történik meg a projektek eredményességének vizsgálata**, és így a programok valós gazdasági/társadalmi hatásai sem értékelhetők.

A non Annex I termékeket előállító vállalkozások támogatáshoz juthattak/juthatnak a GVOP majd a GOP forrásaiból.

#### 4.1.12.6 Szakoktatási, felsőoktatási háttér értékelése

A szakiskolák felszámolásának, a szakképzés és a piac eltávolodásának következménye az egyre inkább érzékelhető **szakemberhiány a magyar élelmiszer-gazdaságban**. A szakképzett munkaerő számára ez a pálya egyelőre nem kínál vonzó jövőt, alig van már jelentkező például húsipari szakképzésre. Tovább nehezíti a helyzetet a **gyakorlati képzés megoldatlansága**: a vállalkozások nem szívesen vállalják a gyakorlati oktatás háttérének biztosítását. Az élelmiszer-feldolgozásban dolgozó szakemberek társadalmi megbecsülésének színvonala rendkívül alacsony.

A **felsőfokú oktatás** sok esetben **nem kellően gyakorlat-orientált**. A kikerülő szakemberek nem rendelkeznek a vállalat-irányításhoz szükséges stratégiai szemlélettel, vezetői ismeretekkel. A **stratégiai szemlélet hiánya** különösen a kis- és középvállalatok vezetőinél hiányzik: sokszor még a régi beidegződés alapján konkrét problémáik megoldását is állami beavatkozásuktól várják.

#### 4.1.12.7 Kutatás-fejlesztési háttér értékelése

A magyar élelmiszeripari **vállalatok fejlesztési és beruházási hajlandósága, illetve képessége** nemzetközi összehasonlításban **alacsony**. A vállalkozások túlnyomó többségének nincs saját fejlesztési kapacitása, és nem ismeri, ill. nem képes felhasználni a kutatási-fejlesztési eredményeket. Hiányoznak a technológia- és tudástranzfer formái, szervezeti keretei, a vállalkozások nem ismerik a kutatási eredményeket, a kutatók nem ismerik a vállalkozások igényeit. A forrás hiányon kívül a vállalkozók szemlélete, ismeret hiánya is gátolja a tudatos K+F tevékenységet. A megfelelő technológiával rendelkező cégek jelentős arányban külföldi befektetők tulajdonában vannak, multinacionális cégek leányvállalataiként működnek. A multinacionális vállalatcsoportokon belül a K+F feladatok a tagok között szétoszthatók. A valóban innovatív új terméket gyakran az anyavállalat fejleszti és gyártja, a leányvállalatok jobb esetben díj ellenében az eljárást veszik át, gyakrabban a készterméket közvetlenül importálja a kereskedelem.

A magyar és a nemzetközi K+F támogatás jelentős szerepet játszik az innováció előmozdításában és a szűkös vállalati források mozgósításában.

A vállalkozások csak igen korlátozott mértékben használják a rendelkezésre álló, hozzáférhető műszaki fejlesztési és piaci információt (jó gyakorlat útmutatók, kutatási eredmények leírása, új technológiák, új üzleti modellek, rendeletek, szabványok, szabadalmak) és a számukra felkínált ötleteket.

Összességében a KKV-k innovációs tevékenységét elsősorban a pénzügyi és adminisztratív jellegű tényezők akadályozzák, de meghatározó a megfelelő speciális szakismeret hiánya is. Magyarországon a vállalati szférában foglalkoztatott kutató-fejlesztő mérnökök aránya jóval alacsonyabb, mint az EU tagállamaiban.

A közelmúltban két jelentős kormányzati anyag tervezete készült el, amely a K+F+I-vel foglalkozik. A „Befektetés a jövőbe Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégia 2020” (NGM), amely az általános nemzeti stratégiát írja le és a „KFI Ágazati Fehér Könyv Agrárgazdasági kötete” (társadalmi egyeztetés szerinti változat), amely az élelmiszeripari vonatkozásokat is tárgyalja.

Ezekben a tudásbázisok (emberi erőforrások, K+F+I infrastruktúra, a tudásáramlás (innovációs szolgáltatások, hálózatosodás) és a tudás hasznosítás szempontjainak rendszerét követő elemzések készültek.

A viszonylag alacsony mértékű beruházások és KFI ráfordítások miatt a magyar élelmiszeripar technológiai és piaci lemaradása fokozódott még az új tagállamokhoz képest is.

Az élelmiszerkutató infrastruktúrája, figyelembe véve az egyetemekenél rendelkezésre álló infrastruktúrát is, beleértve e létszámot, felszerelést, fél-üzemi kísérleti lehetőségeket és a kutatók számára nyújtott továbbképzési lehetőségeket, lényegesen elmarad a vezető európai versenytársakétól. Az innovációval kapcsolatos törvények, szabályozási környezet gyakran nem támogatják az innovációt.

Az élelmiszer piacon történő globális verseny miatt nemzetközi szinten felértékelődik az élelmiszeriparban alkalmazható KFI-re épülő, hatékonyság javító, veszteségsökkentő módszerek jelentősége. A mennyiségileg telített európai élelmiszer piacon, és bizonyos mértékig a hazai piacon is, az innováción alapuló, megkülönböztethető előnyöket nyújtó, minőségi, nagyobb hozzáadott értékű, biztonságos, új termékek iránti igény növekszik, különösen hosszabb időszakot figyelembe véve. Az éles, globális, piaci verseny miatt az EU-ban a vállalkozások érdeklődése nő az élelmiszeripari problémák megoldására használható, gyakorlatban megvalósítható, használható K+F eredmények, kreatív ötletek, módszerek, eljárások iránt. A globális élelmiszerpiacon az egyedi vállalatok versengése helyett az élelmiszer ellátási értékláncok és hálózatok versengése dönt. Ehhez az élelmiszer értékláncok hazai szereplői még csak igen korlátozott mértékben alkalmazkodtak. A hazai élelmiszer termékpályák résztvevői közötti együttműködés még csekély. Az élelmiszerlánc mentén történő együttműködést elősegítő módszertani eszközök Magyarországon rendelkezésre állnak. Ezek segítségével a különböző szakterületek együttműködésére épülő innováció is elősegíthető.

Az európai élelmiszeripari innováció legfontosabb trendjei alapján megállapítható, hogy összességében az élelmiszerek által nyújtott élvezet iránti fogyasztói igény kiszolgálása dominál. A kifinomult ízlést és a több érzékszervre együttesen gyakorolt hatást eredményező fejlesztések képviselik az összes élelmiszer-innováció több mint 40%-át. Ezt követik az étrend, életmód és az egészség közötti kapcsolat jelentőségét felismerő, az egészségesen eltöltött életszakasz meghosszabbítására tudatosan törekvő fogyasztók igényeit kiszolgáló, az egészséges életmód iránti igénynek megfelelő természetes jelleget eredményező és gyógyító hatást elérni kívánó és a fogyasztók kényelmét szolgáló könnyen kezelhető, elkészíthető élelmiszereket eredményező innovációk. Új, több szempontot egyesítő trendként jelentkezik a fogyasztók táplálkozástani és érzékszervi igényei szerint a személyre szabott élelmiszerek iránti igény. Az élelmiszer-innováció területén a termék innováció egész Európában gyakoribb, mint a technológiai innováció. Ez különösen szembeötlő Magyarországon.

Nincs kellő fogadókészség a kereskedők részéről a számunkra felkínált innovatív termékek iránt – részben összefüggésben a fogyasztói vásárlóerővel. A belföldi piacon az áruházláncok saját kereskedelmi márkás termékei jelentős teret nyertek a vállalati márkák rovására. A magyar piacon a kereskedelmi márkás termékek nem - az eddig még ki nem fejlődött - új termékkategóriákban (pl. hűtött készételek, snackek, stb.) jelentek meg, és nem az új, innovatív fejlesztési ötletek megvalósulását, hanem - az iparjogvédelem alkalmazásának csekély mértéke miatt - a meglévő, sikeres gyártói márkák leutánzását jelentették. Ráadásul a gyártói márkás termékeknél fejlesztési és piaci megismertetési költségeik kis részének ráfordításával lényegesen olcsóbb árat tudnak elérni. Ennek következtében szűkítik az innovatív, gyártói márkás termékek piacát, akár ki is szorítják azokat, amely az élelmiszer-

feldolgozó vállalatok innovációja ellen hat, mivel ez megkérdőjelezi az innovációs befektetések értelmét, megtérülését.

Az Európai Unió 2014 – 2020 közötti stratégiájában (többek között az Innovatív Unió elnevezésű kiemelt kezdeményezésben) jelentős szerepet szán az innovációnak és ehhez mind a strukturális alapok, mind a HORIZON 2020 program keretében jelentős elérhető forrásokat biztosít. A HORIZON 2020-ban kiemelt szerepet kapott a különböző szakterületek együttműködésével megvalósítható komplex megoldások és a határterületi együttműködés és a K+F infrastruktúra fejlesztése. Meg kell említeni, hogy az Európai parlament a közelmúltban fogadta el, hogy 2016-ban az EIT felhívást tesz közzé élelmiszer KIC (Knowledge and Innovation Community) létrehozására, melynek keretében a kutatás, az oktatás és az innováció összehangolt erősítését tűzik ki célul az egyetemek, a kutató szervezetek és az ipar együttműködésével.

A vállalkozások eddig igen csekély mértékben használták ki a FP7-ben és az egyéb közvetlen EU felhívásokban rendelkezésre álló pályázati forrásokat. Néhány kutató csoport igen sikeres az EU pályázatok elnyerésében, de a kutatók többsége nem tud ezekhez a forrásokhoz kellő mértékben hozzáférni. A GOP-ban több élelmiszeripari fejlesztési projekt valósult meg, de a szigorú feltételek gyakran nehezen teljesíthetők és nagy kockázatot jelentenek a vállalkozások számára.

A hálózatosodás mind nemzetközi, mind hazaim szinten jó lehetőséget kínál az egymást kiegészítő erőforrások, képességek és szakértelem közös használatára, új, innovatív megoldások kidolgozására. Ez lehetőséget ad a hazai élelmiszeripari vállalatok, vállalkozások, köztük a KKV-k számára és saját, önmagában korlátozott erőforrásainak másokkal közös, kiegészített használatára, pótlására a kölcsönös előnyök mentén.

A K+F+I hálózatok az ipar számára legfontosabb formái a technológiai platformok, klaszterek és egyéb innovációs hálózatok. A hálózatok könnyebb hozzáférést tesznek lehetővé az európai K+F+I támogatásokhoz.

A K+F+I pre-kompetitív szakaszában további lehetőségeket kínálnak a kollektív (csoportos) kutatások, melyek egy vállalkozásra jutó költsége jóval alacsonyabb, és ki lehet használni az egymástól tanult lehetőségeket, előnyöket.

A magyar élelmiszeripari KFI képviselői a kezdetektől részt vettek az európai élelmiszeripari KFI igényei mentén szerveződött önkéntes európai ipari szerveződés, a 2005-ben alakult ETP Food for Life munkájában és szoros együttműködést alakítottak ki Európa élelmiszeripari kutatásának meghatározó szereplőivel.

Az érintettek széleskörű bevonásával, a Magyar Nemzeti Élelmiszer-technológiai Platform által kidolgozott, „A magyar élelmiszeripar egyeztetett innovációs stratégiai terve (2009 – 2024)” című dokumentum részletesen foglalkozik az élelmiszer-feldolgozás aktuális K+F+I stratégiai kérdéseivel. A stratégia összefoglalása az 1. sz. mellékletben található.

A nemzetközi K+F+I hálózatokban való, egyenrangú partnerként történő részvétel csak néhány kutatócsoportra korlátozódik.

Kevés ténylegesen működő tematikus és regionális együttműködési hálózat van az élelmiszeripari ágazatban (formális és informális) Magyarországon.

A magyar KFI szervezetek ismerik pre-kompetitív K+F+I költségek megosztásának módszerét a vállalkozások között kollektív kutatási tevékenységek alkalmazásával.

#### *4.1.12.8 Társadalom szemlélete, értéktudatossága a hazai, helyi, jó minőségű termékekkel kapcsolatban*

A magyar társadalomban egyfajta tudathasadás érzékelhető a hazai és a jó minőségű élelmiszerekkel kapcsolatban. Az egyik oldalról erős élelmiszerkultusz uralkodik, sok tájegység, vagy város kifejezetten az ott előállított élelmiszerek, illetve élelmiszer-alapanyagok alapján lett híres Magyarországon, s a magyar ember nemzeti identitásának is alapvető meghatározója a nemzeti kultúra élelmiszerekhez fűződő erős és összetett viszonya. Az élelmiszerek minőségének értékelésére ugyanakkor a fogyasztók jelentős hányada nem rendelkezik megfelelő felkészültséggel, képességgel, ismerettel. Mindez köszönhető részben a szocializmus évtizedeiben elterjedt homogén minőségű, kevés cikkszámából álló választéknak, amely környezetben nehezen voltak értelmezhetők a minőségi differenciálás lehetőségei. Ezt a hátrányos helyzetet tovább rontotta a rendszerváltozás után fokozódó mértékben megjelenő - részben a kereskedelmi láncok által mesterségesen gerjesztett - árérzékenység.

Ugyanakkor kedvező jelek is megfigyelhetők a hazai élelmiszerfogyasztási kultúra fejlődésében. A Budapesti Corvinus Egyetem vizsgálatai szerint a fogyasztók körülbelül 70-80%-a úgy nyilatkozik, hogy előnyben részesíti a hazai és a jó minőségű termékeket, de vásárlói magatartásuk a gyakorlatban ezzel általában nincs összhangban. Ennek ellenére ma már érzékelhető számban vannak jelen olyan fogyasztók is a piacon, akik igazolható módon is kifejezetten keresik a kiemelkedő minőségű, hazai termékeket és a helyi élelmiszereket. Részarányuk a mérések szerint növekszik, de a teljes társadalomra vetítve még mindig nem haladja meg jelentősen a 20%-ot. A tudatos fogyasztónak nevezhető vásárlók aránya még kevésbé jelentős, a különböző szempontok összegzése alapján mintegy 10%-ra tehető. A vásárlói magatartást jelenleg elsősorban a nem és a végzettség befolyásolja, valamint az, hogy akad-e gyermek, illetve úgynevezett "érzékeny fogyasztó" a családban.

Ma már a fogyasztók egy része a regionális és helyi termékeket a „jó minőségű termékekkel” azonosítja, azonban ez a bizalom még törékeny.

## 4.2 SWOT elemzés

Erősségek	Gyengeségek
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Az ágazat központi szerepe a hazai élelmiszer-ellátás biztonságában (élelmiszerbiztonság)</li> <li>• Az ágazat központi szerepe a biztonságos élelmiszerekkel történő ellátásban (élelmiszerbiztonság)</li> <li>• Az ágazat központi szerepe a mezőgazdasági alapanyagok piacaként (a mezőgazdaság legnagyobb piaca)</li> <li>• Hagyományosan magas élelmiszertermelési kultúra</li> <li>• Képesség nemzetközi igényeket kielégítő termékek előállítására (folyamatosan bővülő export)</li> <li>• Képesség a hagyományos, nemzeti ízvilágnak megfelelő élelmiszerek előállítására</li> <li>• Itthon és nemzetközileg is ismert népszerű márkák egyes szakágazatokban</li> <li>• Az ágazatban jelen lévő külföldi tőke révén korszerű technológiák és nemzetközi vállalati kultúra jelenléte és terjedése</li> <li>• A nemzetközi élelmiszeripari és a kereskedelmi vállalatok révén bekapcsolódás a regionális termelésbe és értékesítésbe</li> <li>• Egy hatóságba szervezett élelmiszerlánc-biztonsági felügyelet</li> <li>• Még működő szakmai felsőfokú oktatási háttér</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Az ágazat gyenge jövedelemtermelő képessége</li> <li>• A hazai nagyvállalkozások mérrehatékonyasága elmarad a nemzetközi nagyvállalkozásoktól</li> <li>• Kirívóan alacsony munkaerő hatékonyság</li> <li>• A hazai többségi tulajdonban működő vállalkozások – kiemelten a KKV-k – tőkeszegénysége, emiatt kicsi kockázatvállaló képessége</li> <li>• Eladósodottság (különösen devizában) magas szintje, nagy pénzügyi veszteség</li> <li>• Gyenge hitelképesség a hazai bankrendszer alacsony hitelezési hajlandósága és szigorú feltételei mellett</li> <li>• Tartalékképzés hiánya, ezáltal instabil gazdálkodás, a csődhelyzetnek való nagyobb kitettség</li> <li>• Műszaki, technológiai, termékszerkezeti és innovációs elmaradás</li> <li>• A hazai kutatási potenciál kihasználatlansága, eredményeinek gyenge hasznosítása</li> <li>• Alacsony szintű vertikális és horizontális együttműködés és szervezethez az élelmiszerlánc szereplői között</li> <li>• Gyenge érdekvégyesítő képesség mind az alapanyag-termelés, mind a kereskedelem felé</li> <li>• Gyenge marketing tevékenység, piacismeret hiánya, legfeljebb igénykövetés, gyenge megkülönböztethetőség</li> <li>• Menedzsment problémák – stratégiai és innovatív gondolkodás, valamint vezetői készségek hiánya</li> <li>• Mennyiségi és minőségi szakemberhiány</li> <li>• Feketegazdaság magas aránya a legfontosabb szakágazatokban</li> </ul>
Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> <li>• Kedvező természeti adottságok a megfelelő mennyiségű és kiváló minőségű élelmiszeripari alapanyagok megtermeléséhez</li> <li>• Kedvező földrajzi elhelyezkedés, fizetőképes piacok közelsége</li> <li>• Állati termékek vonatkozásában növekvő értékesítési lehetőség a környező országokban</li> <li>• Növekvő piaci igény a magas hozzáadott értékű termékek iránt belföldön és külföldön egyaránt</li> <li>• Fokozódó fogyasztói élelmiszerbiztonsági elvárások</li> <li>• Fogyasztói bizalom növekedése a hagyományos magyar élelmiszerek iránt</li> <li>• Speciális piaci szegmensek igényeinek megjelenése</li> <li>• A KKV-k fejlődését és innovációját támogató európai és hazai politikai környezet</li> <li>• EU társfinanszírozású fejlesztési, közösségi marketing stb. források által kínált lehetőségek</li> <li>• Kormányzati elkötelezettség az alapanyag-ellátás javítására (pl. sertés stratégia, zöldség, gyümölcs stratégia)</li> <li>• Kormányzati elkötelezettség az élelmiszeripari versenyképességének javítására (pl. Élelmiszeripari stratégia)</li> <li>• Hozzáférhető nemzetközi tudás,</li> <li>• Kárpát-medencei térségi fejlesztések</li> <li>• Kormányzati elkötelezettség agrárbank létrehozására</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Globális gazdaság bizonytalanságai (pl. kiszámíthatatlanul változó nyers- és üzemanyag és élelmiszer árak, árfolyamok)</li> <li>• A magyar élelmiszergazdaság számára esetleg előnytelen nemzetközi kereskedelmi megállapodások</li> <li>• Fokozódó importnyomás az uniós és a globális piacok felől</li> <li>• ÁFA-kulcs és egyéb elvonások tartósan magas szintje</li> <li>• Az ágazatot hátrányosan érintő esetleges újabb elvonások</li> <li>• A jogi és gazdasági környezet kiszámíthatatlan változásai</li> <li>• Az élelmiszer-feldolgozás esetleges ismételt háttérbe szorulása az agrárpolitikában</li> <li>• Magas hozzáadott értéket előállító külföldi tőke egy részének kivonulása</li> <li>• A bankok hitelezési hajlandóságának további csökkenése</li> <li>• Tovább csökkenő, stagnáló, vagy csak nagyon lassan növekvő belföldi fizetőképes kereslet</li> <li>• A kereskedelmi láncok vevői erővel való (vissza)élésének negatív hatásai</li> <li>• A diszkontláncok és a diszkont stratégiai elemeket alkalmazó hipermarketek térnyerése következtében erősödő nyomás a költségek leSORITÁSÁRA</li> </ul>



### 4.3 Jövőkép 2020-ban

*Biztonságos élelmiszer-ellátás jó minőségű, biztonságos magyar élelmiszerekkel:*

A magyar élelmiszer-termelés a magyar agrárgazdaság komparatív előnyeit kihasználva az európai élelmiszer-előállítás fontos tényezője, és a magyar gazdaság kiegyensúlyozott, versenyképes szereplője, amely az egész lakosság biztonságos és jó minőségű élelmiszerekkel történő ellátása mellett jelentősen hozzájárul a vidék jólétéhez:

- a hazai és külföldi fogyasztók számára a **„magyar élelmiszer”** a **„biztonságos, jó minőségű és ellenőrzött élelmiszer”** szinonimája;
- a **helyi gazdaságok** – kistermelők, családi vállalkozások, kis- és közepes vállalkozások – hagyományos, friss, egyedi igényeket kielégítő vagy egyéb választék bővítő termékekkel **fontos szerepet játszanak a helyi és regionális ellátásban, és jelentősen hozzájárulnak a vidék népességmegtartó képességéhez;**
- a piaci viszonyoknak megfelelően **koncentrált és szakosodott nagyobb, versenyképes hazai élelmiszeripari vállalkozások** a magyar mezőgazdasági alapanyagok megbízható felvásárlói, **a belföldi piaci igények biztos ellátói**, stabil exportpiaci részesedés mellett;
- az élelmiszer-előállítók eredményesen használják ki az egymás közötti és az élelmiszergazdaság többi szereplőivel történő **vertikális és horizontális együttműködésekben** rejlő lehetőségeket **mind a helyi, regionális ellátás területén, mind országos szinten;**
- a magyar élelmiszeripari vállalkozások **módszeres fejlesztő és innovációs tevékenységet** végeznek versenyképességük megőrzése és javítása érdekében.
- a **magyar élelmiszerek** folyamatosan növekvő hányada a hazai és nemzetközi kutatás és fejlesztés eredményeit felhasználó, az egészséges életmódot támogató, magas hozzáadott értéket hordozó, **innovatív termék;**
- a **magyar élelmiszerek biztonsága továbbra is megkérdőjelezhetetlen.**

## 5 STRATÉGIA

### 5.1 Átfogó társadalompolitikai célok

A kormányprogram, valamint a Nemzeti Vidékstratégia egyértelműen meghatározza azokat a társadalompolitikai célokat, amelyek elérésében az élelmiszeripar kulcsszerepet játszik. Ezek a célok az alábbiak:

#### *5.1.1 Biztonságos élelmiszer-ellátás hazai élelmiszerekkel*

Magyarország élelmiszer termelési potenciálját kihasználva el kell érni, hogy a lakosság legalább 80%-ban hazai előállítású termékeket fogyasszon. Ez javítja az élelmiszerellátás biztonságát, és stabil piacot jelent a termelőknek. A vállalatok tudatos és módszeres önellenőrző tevékenysége és az átlátható, de szigorú élelmiszerellenőrzés révén magas szintű élelmiszerbiztonság érhető el. A fogyasztókat hazai előállítású termékek választékbővítésével, marketing, oktatási, a gyermekeknél nevelési és egyéb eszközökkel ösztönözni kell a hazai előállítású termékek vásárlására, valamint a minőség felismerésére és elismerésére.

#### *5.1.2 Egészséges táplálkozás előmozdítása*

El kell érni, hogy a lakosság minél nagyobb hányada magas tápértékű, kiváló minőségű, friss élelmiszerhez jusson. Ösztönözni kell a termelőket, feldolgozókat és kereskedőket, hogy minél nagyobb arányban az egészséges étrendet elősegítő termékeket állítsanak elő és forgalmazzanak. Az élelmiszer előállítása és forgalmazása során szem előtt kell tartani azt a tényt, hogy egyre növekszik azon személyek száma, akik élelmiszerallergia vagy -intolerancia miatt speciális összetételű élelmiszer fogyasztására szorulnak. Elő kell segíteni a lakosság minőség- és egészségtudatos szemléletének, helyes étrendjének és életmódjának kialakulását oktatási, marketing és egyéb eszközökkel.

#### *5.1.3 Munkahelyteremtés és megőrzés*

Az élelmiszer-előállítás jelentős, közvetlen és közvetett szerepet játszik a foglalkoztatásban, különösen a vidék lakosságmegtartó képességében. Az életképes élelmiszer-feldolgozó vállalkozások jelentős számú munkahelyet biztosítanak, így fejlődésük ösztönzése fontos feladat. A mezőgazdasági termelésből kiszorult munkaerő számára alternatív lehetőséget biztosíthat a helyi élelmiszer-feldolgozás. Fontos összetársadalmi érdek a lakosságnak hosszú távon is csak töredékét ellátó, legfeljebb önfenntartó kistermelői réteg szélesítése, különösen a jelentős munkanélküliséggel sújtott területeken. Különösen fontos, hogy az értéklánc szereplői egymással együttműködve, hatékonyabban működjenek. A fogyasztókban tudatosítani kell, hogy magyar élelmiszer vásárlásával magyar munkahelyet őriznek meg.

#### **5.1.4 Környezeti állapot megőrzése a termelési potenciál optimális, fenntartható kihasználásával**

Magyarország ökológiai adottságai igen kedvezőek. Ez – megfelelő termelési módszerek alkalmazása esetén – lehetővé teszi kiváló minőségű, az ország igényeit meghaladó mennyiségű élelmiszer gazdaságos előállítását. Fontos azonban a megfelelő egyensúly fenntartása a szűken értelmezett gazdasági érdekek és a környezeti állapot hosszú távú megőrzésének össztársadalmi érdeke között. Ezért elő kell segíteni a környezetet kevésbé terhelő termelési rendszerek működését, biztosítva azonban, hogy az így működő vállalkozások versenyképesek maradhassanak a hazai és a globális piacokon is.

#### **5.1.5 Hozzájárulás a nemzetgazdasági célokhoz**

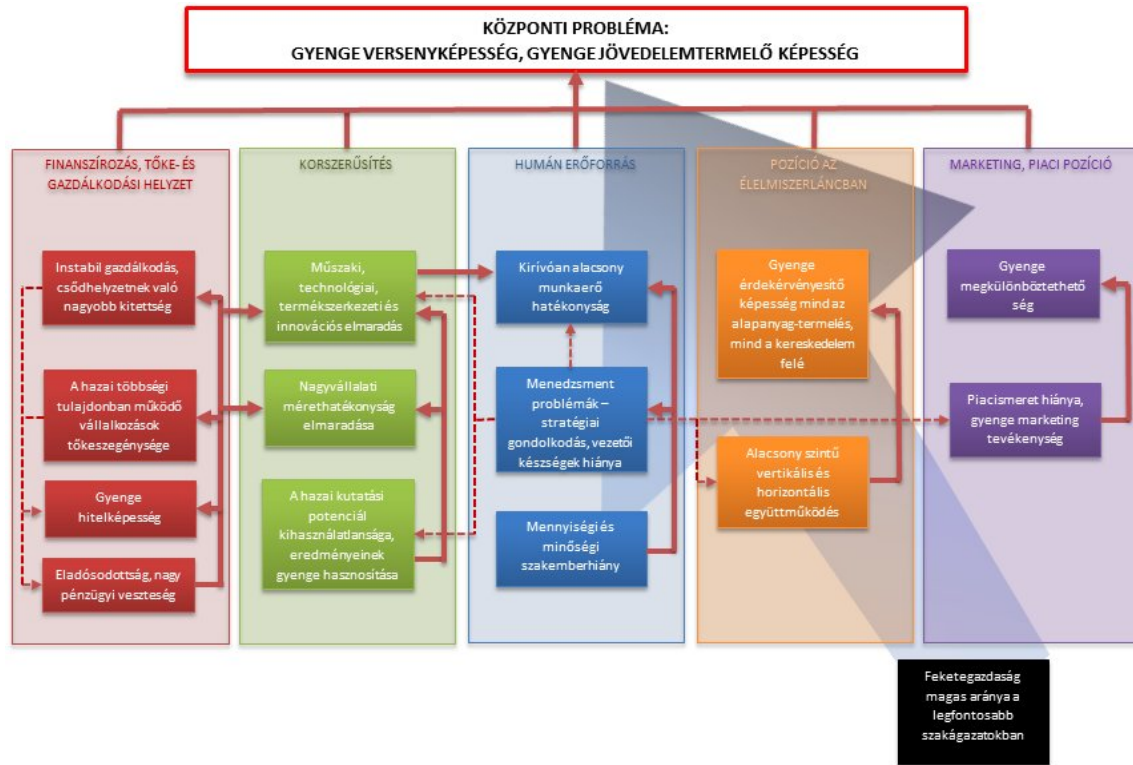
Magyarország jelenleg is mintegy 120%-os önellátásra képes az alapvető élelmiszerekből. Ez a szint mintegy 150%-ra növelhető, ami a globális élelmiszerigény várható jelentős emelkedése miatt az export bővülése révén komoly nemzetgazdasági előnyt jelenthet Magyarország számára, ha ezt a lehetőséget a vállalkozások versenyképességének folyamatos javításával sikerül kiaknázni. A versenyképesség javításának egyik legfontosabb eszköze az innováció, ezért elő kell segíteni a hazai élelmiszer-feldolgozó vállalkozások rendszeres innovációs tevékenységét. Ennek érdekében termelési potenciálunkat ésszerűen és fenntartható módon, lehetőleg a magasabb feldolgozottsági szintű termékek előállítása irányában kell fejleszteni.

## **5.2 Specifikus stratégiai célok**

### **5.2.1 Az élelmiszeripar belső problémái, és azok összefüggései**

Az előző fejezetben felsorolt átfogó társadalompolitikai célok elérésében az élelmiszerlánc vállalkozásai játsszák az egyik kulcsszerepet, így a stratégia elsődleges célja azoknak a problémáknak a megoldása, amelyekkel az ágazat szembenéz. Az alábbi *problématérkép* a részletes helyzetelemzésen alapuló SWOT elemzés során meghatározott *gyengeségek közötti legfontosabb összefüggéseket* mutatja be:

9. ábra: Problématérkép



Az élelmiszeripar versenyképességi elmaradásának okait – az ágazat gyengeségeit – azok jellege alapján öt nagyobb problémakörbe csoportosítottuk: 1) *Finanszírozás, tőke- és gazdálkodási helyzet*; 2) *Korszerűsítés*; 3) *Humán erőforrás*; 4) *Pozíció az élelmiszerláncban*; 5) *Marketing, piaci pozíció*. Önálló, az egész ágazatot átható problémaként jelenítettük meg a feketegazdaság magas arányát.

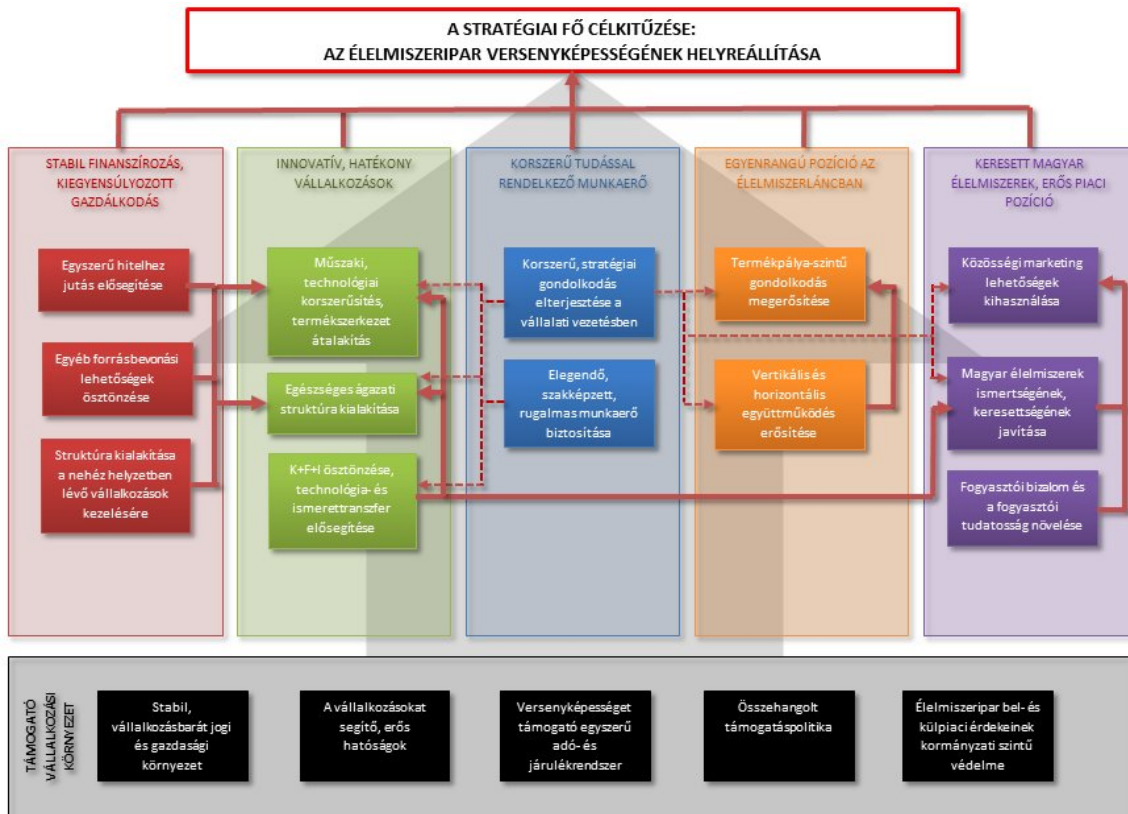
### 5.2.2 Célmeghatározás

Sarkalatos célokként a fő problémakörök megoldását tűztük ki: 1) *Stabil finanszírozás, kiegyensúlyozott gazdálkodás*; 2) *Innovatív, hatékony vállalkozások*; 3) *Korszerű tudással rendelkező munkaerő*; 4) *Egyenrangú pozíció az élelmiszerláncban*; 5) *Keresett magyar élelmiszerek, erős piaci pozíció*. Ezen túlmenően, az ágazat jövőjét több területen befolyásoló, „horizontális” sarkalatos célként határoztuk meg a „*Támogató gazdasági környezet*” kialakítását.

A sarkalatos célokon belül határoztuk meg azokat a specifikus célokat, amelyek elérésével megszüntethetők, vagy legalább is enyhíthetők az ágazat problémái.

A célok meghatározásánál, és az azok elérését szolgáló programok és eszközök kidolgozásánál építenünk kell az ágazat erősségeire, ki kell használni a gazdasági-társadalmi környezet által kínált lehetőségeket, és törekedni kell az ágazatot fenyegető veszélyek minimalizálására. A helyzetelemzés, ill. a SWOT elemzés alapján a sarkalatos, ill. specifikus célok rendszerét az alábbi *céltérkép* mutatja:

10. ábra: Céltérkép



A stratégia végrehajtása az egyes sarkalatos célok megvalósítására szolgáló programok útján történik. Ezek a programok több ponton kapcsolódnak más kormányzati stratégiákhoz, ill. programokhoz is.

### 5.2.3 *Specifikus stratégiai célterületekre irányuló programok*

#### 5.2.3.1 *Stabil finanszírozás, kiegyensúlyozott gazdálkodás*

A pénzügyi- és hitelválság következtében a bankok visszafogták tevékenységüket mind a rövid lejáratú, mind a hosszú lejáratú hitelezés területén. A feldolgozók számára gyakran már a forgóeszközhitelhez jutás is gondot okoz. Bár az elmúlt időszakban több intézkedés történt a források kibővítésére, ezek nem bizonyultak megfelelőnek az élelmiszeripar finanszírozási gondjainak megoldására. Sok vállalkozás a tervbe vett, vagy már megkezdett fejlesztéseit nem tudja, vagy nem meri végrehajtani a romló gazdasági kilátások miatt, valamint a fejlesztéshez szükséges, a vállalkozások által még teljesíthető feltételekkel kínált hitelek hiányában. A tőkehiány alapvetően a magyar tulajdonban lévő élelmiszeripari vállalkozásokat, különösen az elsődleges feldolgozást végzőket, valamint a KKV-kat sújtja.

Ennek a helyzetnek a javítását szolgálja a meglévő hitelkonstrukciók továbbfejlesztése, kedvező, támogatott banki hitel- és garanciastruktúrák kidolgozása, valamint a vállalatok naprakész tájékoztatása a lehetőségekről. Meg kell teremteni a kapcsolódás lehetőségét a kormányzat befektetés-ösztönzési programjaihoz. Megoldást kell kidolgozni a nehéz helyzetben lévő szakágazatok, ill. vállalkozások problémáinak felmérésére és kezelésére.

### 5.2.3.2 *Innovatív, hatékony vállalkozások*

Az élelmiszer ágazatban a mai napig nem alakult ki az optimálisnak tekinthető üzemszerkezet. Kis- és nagyvállalatoknak egyaránt fontos szerepük van az ágazatban, azonban tevékenységüket ott célszerű erősíteni, ahol adottságaikat a legjobban ki tudják használni.

A tömegtermékek előállítása területén például nincsenek európai szinten versenyképes méretű vállalkozásaink, kis- és közepes méretű vállalkozások próbálnak olcsó tömegtermékekkel versenyezni nemzetközi vállalatokkal egy igen koncentrált kiskereskedelmi struktúrában. Ezért meg kell erősíteni a hazai nagyvállalatokat, hogy hatékonyságuk és termelékenységük javításával a Magyarországon megtermelt nyersanyagok feldolgozása és a hazai ellátás területén fel tudják venni a versenyt a nemzetközi nagyvállalatokkal. További jelentős előrelépés szükséges a koncentráció, a specializáció, valamint a fölösleges kapacitások felszámolása területén. Egyes speciális nehézségekkel küzdő szakágazatok, vállalkozás csoportok helyzetének kezelése elodázhatatlan, és a piacra jutás és a piac megtartása szempontjából szükséges feladat.

A közepes méretű élelmiszeripari vállalkozások termékeik jelentősebb részét regionális, országos, és egyre gyakrabban az országhatárokon túlnyúló piacokon értékesítik. Az élelmiszeripar értéktermelési lánc a jövőben egyre inkább túlnyúlik az országhatárokon, részben az olcsóbb alapanyag, ill. munkaerő kínálat miatt, amely a közepes vállalkozások növekedésével és a mérethatékonyság javulásával is együtt járhat.

A mikro-, és kisméretű élelmiszeripari vállalkozásoknak különösen jelentős szerepük van a helyi ellátásban, a vidéki munkaerő foglalkoztatásában, valamint a mezőgazdasági alapanyagok felvásárlásában. Ezt a tevékenységüket nagymértékben korlátozza a logisztikai hálózat hiánya, amely jelentős költségnövelő tényező számukra, valamint az a tény, hogy gyakran ugyanolyan termékkínálattal próbálnak versenyezni, mint a nagyobb cégek. A mikro- és kisvállalkozásokat a rossz fizetési morál és a gyengébb fizetőképes kereslettel rendelkező kereskedelmi partnerek nagyobb részaránya jelentősebb mértékben sújtja, mint a nagyvállalatokat. Továbbá az is tény, hogy az élelmiszerbiztonsági, környezetvédelmi, termékjelölési kötelezettségek fajlagos költsége esetükben többszöröse a nagyobb cégekének.

A hazai KKV-k valódi kitörési pontja egyrészt a magasabb hozzáadott értékű, különleges igényeket kielégítő termékek előállítása, másrészt a helyi, regionális ellátás biztosítása lehet. Ehhez innovációra, hasznosítható kutatási és fejlesztési eredményekre, hatékony technológia- és ismerettranszferre van szükség. A beruházások során a minőséget, fenntarthatóságot, hatékonyságot, élelmiszerbiztonságot biztosító, elérhető legjobb technológiákat kell előnyben részesíteni. Biztosítani kell azoknak a vállalkozásoknak a fennmaradását is, amelyek, bár fejlődni nem képesek, de önmagukat fenntartva fontos szerepet játszanak abban, hogy tulajdonosaik, ill. esetleges alkalmazottaik képesek legyenek maguk számára a szükségleteiket kielégítő jövedelmet megtermelni, különösen a magas munkanélküliséggel sújtott térségekben.

Valamennyi vállalkozás típusnál a versenyképesség javításában meghatározó szerepe van az innovációnak. Elő kell segíteni, hogy a vállalkozások felismerjék, hogy a rendszeres innovációs tevékenység nélkül korlátozott esélyük van a hosszútávon sikeres piaci szereplésre. Az innovációra különösen sok lehetőséget kínál az élelmiszerlánc tagjai közötti, a közös célok és kölcsönös érdekek mentén történő módszeres együttműködés. Az élelmiszerlánc szemlélet alkalmazásával az élelmiszerlánc egyes tagjainak különálló, egymást kiegészítő erőforrásai, képességei és meghatározó szakértelme módszeresen kombinálható oly

módon, hogy minőségileg új, külön-külön az élelmiszerlánc egyik tagjánál sem rendelkezésre álló, versenyelőnyt jelentő tulajdonságok és szolgáltatások létrehozására képes meghatározó szakértelem jöjjön létre. Ennek egyik fontos területe a mezőgazdasági termelés és az élelmiszer-feldolgozók közötti módszeres együttműködés. Továbbá elő kell segíteni a KKV-k és a nagyobb vállalkozások részvételét a különböző, innovációt elősegítő hálózatokban. Támogatni és ösztönözni kell az élelmiszeripari vállalkozások és a kapcsolódó, kiemelkedő magyar szaktudással rendelkező más szakterületek, pl. info-kommunikációs technológiák, gépgyártás technológia, orvostudomány, biotechnológia, stb. közötti határterületi együttműködésen alapuló innovációt.

#### *5.2.3.3 Korszerű tudással rendelkező munkaerő*

Az oktatás és képzés kulcsfontosságú tényezője a foglalkoztathatóságnak, a versenyképesség javításának, valamint a nagyobb gazdasági jólét elérésének. Az itt leírt intézkedések meghatározásának fontos kiindulópontja az a felismerés, hogy az iparág, azon belül a vállalkozások, piaci sikereket csak szakértelem és széleskörű ismeretek hatékony felhasználásával képesek elérni. Ehhez a vállalkozások minden szintjén – a gépsorokon dolgozó szakmunkásoktól a legfelső vezetőkig – megfelelő képzettségű, gyakorlott, motivált munkatársakra van szükség. A szakoktatás és szakképzés kulcsfontosságú tényezője a társadalmi, gazdasági fejlődésnek, azonban a felmérések szerint az élelmiszeripar tulajdonosainak és menedzsmentjének tudása is jelentős fejlesztésre szorul. Ezért különösen fontos, hogy a vállalkozások vezetői korszerű menedzsment ismeretekkel rendelkezzenek az offenzív vállalati stratégiák kialakításához és megvalósításához, és felismerjék az innováció fontos szerepét a vállalati versenyképesség növelésében. Ugyanilyen fontos, hogy a vezetők felismerjék az etikus vállalkozói magatartás és a társadalmi felelősségvállalás jelentőségét mind saját vállalkozásuk fejlődése, mind a társadalom jóléte szempontjából.

Az agrár-szakigazgatási oktatás-képzés megújításával vissza kell adni a szakmai értékek társadalmi szintű elismerését. Ehhez elengedhetetlen a hatékony szakemberképzési, továbbképzési, oktatási rendszer kialakítása és működtetése.

Különösen a KKV szektor vállalkozásai számára fontos, hogy szervezeten, közvetlenül, egyszerűen hozzájussanak a napi tevékenységükhöz szükséges ismeretekhez (technológiai, jogi, pénzügyi, marketing, menedzsment stb.)

#### *5.2.3.4 Egyenrangú pozíció az élelmiszerláncban*

Az elmúlt évtizedekben a megváltozott birtok- és tulajdonviszonyok miatt megbomlott az alapanyag termelés és feldolgozás közötti összhang. Ebben az időszakban sem a termékpálya szereplői, sem a kormányzatok nem tették kellőképpen magukévá azt a gondolatot, hogy a termelők és feldolgozók a láncon belül a kölcsönös előnyökön alapuló szoros együttműködés nélkül súlyos versenyhátrányba kerülnek. Az élelmiszeripar számára nem biztosított a stabil alapanyag-ellátás, és az így meggyengült feldolgozói szektor nem kínál biztonságos piacot a termelőknek. A termékpálya szereplői között rendkívül alacsony az együttműködési készség mind horizontálisan, mind vertikálisan. A hazai piaci pozíciók megerősítéséhez elengedhetetlen, hogy a magyar élelmiszer-előállítók megfelelő alkupozíciót érjenek el a koncentrált kiskereskedelmi láncokkal szemben, biztosítva a közös fellépést, és a szükséges nagymennyiségű, egységes áruálapot.

Ennek elérése céljából korrekt helyzetelemzésen alapuló integrált termékpálya stratégiákat kell kialakítani, valamint megfelelő jogszabályi és támogatási feltételekkel kell ösztönözni a termékpálya szereplőit az együttműködésre.

### *5.2.3.5 Keresett magyar élelmiszerek, erős piaci pozíció*

Alapelvként kijelenthető, hogy a magyar élelmiszergazdaság számára a legfontosabb a hazai piac. A Magyarországon jó minőségben és gazdaságosan megtermelhető mezőgazdasági nyersanyagokat lehetőleg Magyarországon kell feldolgozni, és ebből kell biztosítani a hazai ellátást. A fennmaradó részt is a lehető legmagasabb hozzáadott értékkel kell kiszállítani a külföldi piacokra, kihasználva az egyes szakágazatok hazai önellátást meghaladó termelési potenciálját, valamint az egységes piac kínálta lehetőségeket.

Tekintettel arra, hogy a kis- és középvállalkozások a tömegtermékek területén nem lehetnek versenyképesek a nemzetközi nagyvállalatokkal, törekedniük kell a magasabb hozzáadott értékű, különleges igényeket kielégítő termékek előállítására, a rés piacok kihasználására, ill. helyi, regionális ellátásban való jelentősebb szerepvállalásra. Az élelmiszer előállítóknak fel kell ismerniük a minőségi rendszerekben rejlő potenciális marketing lehetőséget. Törekedniük kell olyan termékek, termékcsoportok előállítására, amelyek egyediségük, előállításuk helyére jellemző tulajdonságuk, kiemelkedő minőségük vagy egyéb tulajdonságaik miatt védjegy oltalomban részesülhetnek, ami erősíti a fogyasztók bizalmát, és lehetővé teszi az igényesebb piaci szegmens elérését.

A közösségi marketing, és egyéb eszközök felhasználásával mind belföldön, mind külföldön erősíteni kell a magyar élelmiszerek ismertségét, jó hírnevét.

Mind a lakosság egészségtudatos táplálkozási szokásainak kialakításához, mind a jó minőségű magyar élelmiszerek hazai fogyasztásának elősegítéséhez alapvető fontosságú, hogy a fogyasztók tisztában legyenek az élelmiszerekkel kapcsolatos alapvető kérdésekkel. Erősíteni kell a fogyasztói tudatosságot, el kell oszlatni a tévhitet, meg kell ismertetni a fogyasztóvédelem, az élelmiszertermelés társadalmi, környezeti stb. vonatkozásait. A magyar fogyasztókat elkötelezetté kell tenni a magas minőségű magyar termékek iránt.

### *5.2.3.6 Támogató gazdasági környezet*

A vállalalkozási környezet javítása olyan horizontális kérdés, amely nem csak az élelmiszeripart, hanem a magyar gazdaság összes szereplőjét érinti, és az ágazati irányításnak (VM-nek) csak bizonyos területeken van ráhatása a helyzetre. Ide tartoznak a szabályozás, jogalkalmazás, igazságszolgáltatás általános kérdései, a monetáris politika, az adózási és egyéb elvonási rendszerek alakulása, a foglalkoztatáspolitiká stb. A program azokat az intézkedéseket tartalmazza, amelyek egyrészt közvetlenül a Vidékfejlesztési Minisztérium hatáskörébe tartoznak, mint az agrárigazgatás átalakítása és továbbfejlesztése, ill. a VM által kezdeményezett, de nem a közvetlen hatáskörébe tartozó intézkedések, mint például az élelmiszerek ÁFA csökkentése.

## **5.2.4 Kapcsolódások más kormányzati stratégiákhoz, programokhoz**

Az élelmiszeripari stratégia számos ponton kapcsolódik a Vidékfejlesztési Minisztérium, valamint a társtárcaik meglévő, ill. kidolgozás alatt álló stratégiai dokumentumaihoz – stratégiáihoz, programjaihoz. Egyes programok közvetlenül, intézkedési/beavatkozási szinten járulhatnak hozzá a stratégia megvalósításához, míg más programok, stratégiák közvetve, pl. a gazdasági környezet megváltoztatásával, vagy kapcsolódó területek (pl. alapanyag termelés) fejlesztésével segíthetik az élelmiszeripar versenyképességének javítását.



#### 5.2.4.1 Kormányprogramhoz való viszony

A stratégia céljainak megvalósítása elősegíti a Nemzeti Együttműködés Programja című dokumentumban megfogalmazott célokat a III/1/1.5. A magyar mezőgazdaság megújítása címszava alatt, nevezetesen: „*A magyar mezőgazdaság számára a legfontosabb piac a helyi és a hazai piac. Olyan fejlesztések és beruházások szükségesek, amelyek lehetővé teszik, hogy jó minőségű, egészséges magyar élelmiszer lássa el a hazai piacot. Fontos a helyi kis- és közepes méretű mezőgazdasági vállalkozások, feldolgozó üzemek belső és uniós forrásokra támaszkodó fejlesztése.*” Ugyanezen dokumentum III/1/1.7. A magyar termékek, áruk, termelők, fogyasztók védelme címszava alatt pedig a következő olvasható: „*Az a tendencia is világosan látható, hogy az EU-n kívüli államok olcsó termékeinek beáramlása a piacokra egyre szűkíti a magyar gazdaság lehetőségeit a minőség rovására is. Mivel az élelmiszeriparban az előállítás a helyi terményekre épít, szorosabb marad a kötődés az ország - az adott térség - és a termék között, mint más ágazatokban. Ezért szükséges egyrészt a hazai fogyasztóvédelem ilyen jellegű hatáskörének kiszélesítése, illetve szükséges nagyobb beleszólása a nemzeti termékek értékállóságának, ezzel együtt eladhatóságának biztosítása érdekében, végső soron pedig a hazai gazdaság megszilárdítása céljából.*” Továbbá: „*Magyarországon az elmúlt másfél évtizedben alapvetően átalakult a kereskedelem. A nagy bevásárlóközpontok megjelenésével szélesebb lett a kínálat, és nagyobb a verseny. A bevásárlóközpontok azonban - noha közöttük is erősödik a verseny – a hazai beszállítókkal szemben olykor nyomasztó erőfölénnyel rendelkeznek. Ezt az erőfölényt kihasználva pedig a nagy bevásárlóközpontok meglehetősen kiszolgáltatott helyzetbe hozzák a hazai beszállító kis- és középvállalkozásokat és a gazdákat. Ma már szinte általános gyakorlat a hosszúra nyúlt fizetési határidő, így valójában a beszállító kis- és középvállalatok hiteleznek a nagy bevásárlóközpontoknak. Gyakorta a bevásárlóközpontok nyomott áron, a beszerzési ár alatt értékesítik a hazai termelők termékeit. Szintén elterjedt gyakorlat, hogy a sok esetben jobb minőségű hazai terméket a bevásárlólánc valamely saját termelőjének termékére cseréli le még akkor is, ha az gyengébb minőségű.*”

#### 5.2.4.2 Nemzeti Vidékstratégia (NVS)

A stratégia az NVS „Hozzáadott érték-növelés, biztonságos élelmiszerellátás, biztonságos piac” stratégiai területe alatt meghatározott nemzeti programokat alapozza meg. Ebből adódik, hogy az NVS egyéb stratégiai területein – különösen a Fenntartható Agrárszerkezet és a Helyi Gazdaságfejlesztés – megvalósuló nemzeti programok végrehajtása jelentősen befolyásolja az élelmiszeripari stratégia sikerét. Az „*Állattenyésztés-fejlesztési program*” és a „*Kert Magyarország*” kertészeti program megvalósítása alapfeltétele a megfelelő mennyiségű és minőségű élelmiszeripari alapanyagok biztosításának, így kapcsolódik a „*Termékpálya szintű gondolkodás megerősítése*” célhoz. Hasonlóképpen fontos a „Helyi gazdaságfejlesztés” stratégiai terület „*Helyi termék, helyi piac, közvetlen értékesítési*” programja az élelmiszerfeldolgozással foglalkozó mikrovállalkozások fejlesztése területén, ami a stratégia „*Vertikális és horizontális együttműködés erősítése*” céljához, azon belül is különösen a rövid ellátási láncok kialakításához nyújt támogatást.

#### 5.2.4.3 Élelmiszerlánc-biztonsági stratégia (ÉlBS)

A szántóföldtől az asztalig tartó összes tevékenységet lefedő Élelmiszerlánc-biztonsági Stratégia célja, hogy az élelmiszerlánc termékei - különösen az élelmiszerek - mindenkor egészségesek, kiváló minőségűek és biztonságosak legyenek, valamint azok előállítása, kereskedelme, felhasználása vagy fogyasztása során az emberek és a társadalom magas fokú tudatosságot és felelősséget tanúsítsanak.

A ÉLBS egyrészt a hatékonyabb, átláthatóbb és jobban működő élelmiszerlánc-biztonsági rendszer megteremtését célozza a hiteles és erős hatóság megteremtésével – így kapcsolódva a stratégia „*A vállalkozásokat segítő, erős hatóságok*” címen megfogalmazott céljához. Továbbá az ÉLBS kiemelt szerepet szán a társadalmi szemléletformálásra, az állami tudásbázis újjáépítésére, valamint az innováció és gazdaságfejlesztésre is az élelmiszerlánc területén, ezzel az élelmiszeripari stratégia „*Fogyasztói bizalom és fogyasztói tudatosság*” a „*K+F+I ösztönzése, technológia- és ismerettranszfer elősegítése*” valamint az „*Elegendő, szakképzett, rugalmas munkaerő biztosítása*” céljaihoz is több ponton kapcsolódik. Mindezekon túl az ÉLBS a Stratégiában rögzített „*Vertikális és horizontális együttműködés erősítése*” céljához is szorosan kapcsolódik, egyrészt a Rövid Ellátási Lánc fejlesztése által, mely fontos eszköze lehet a társadalmi tudatformálásnak az élelmiszerekkel kapcsolatban, másrészt az ÉLBS társadalmi tudásmenedzsment stratégiai célterülettel, amely a szereplők közötti szorosabb együttműködési, stratégiai és partnerségi viszonyrendszer kialakítását fogalmazza meg.

Éppen ezért az ÉLBS programok végrehajtása közvetlenül kihat és jelentősen befolyásolja az élelmiszeripari stratégia sikerét, valamint a Stratégia céljainak megvalósítása hozzájárul az ÉLBS-ben megfogalmazott célok teljesüléséhez.

#### 5.2.4.4 Sertésstratégia

A Sertésstratégia – termékpálya stratégiaként – több ponton kapcsolódik a stratégia céljaihoz. Célja többek között a biztonságos és jó minőségű alapanyag-ellátás elősegítése, a feldolgozás technológiai fejlesztése, az együttműködés ösztönzése a termékpálya mentén, valamint az értékesítés elősegítése marketing eszközökkel. Így kapcsolódik a stratégia „*Termékpálya-szintű gondolkodás megerősítése*” és a „*Vertikális és horizontális együttműködés erősítése*”, valamint a „*Műszaki, technológiai korszerűsítés*” és a „*Közösségi marketing lehetőségek kihasználása*” céljaihoz.

#### 5.2.4.5 Vidékfejlesztési Program (VP)

A stratégia alapul szolgál a 2014-2020 közötti időszakra elkészítendő Vidékfejlesztési Programhoz. A VP közvetlenül és közvetve is a stratégia által meghatározott – az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) finanszírozható – célok megvalósítására irányul. Ezek a célok a „*Műszaki, technológiai korszerűsítés*”, a „*K+F+I ösztönzése, technológia- és ismerettranszfer elősegítése*” a „*Vertikális és horizontális együttműködés erősítése*”, valamint a „*Magyar élelmiszerek ismertségének, keresettségének javítása*” A stratégia végrehajtására kialakított eszközök kidolgozása a VP megfelelő prioritásai alatti intézkedések keretében történik, amint arra az 5.3 fejezet célokat és eszközöket bemutató táblázatban hivatkoztunk az 52. oldalon.

#### 5.2.4.6 Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program (GINOP)

A stratégia „*Műszaki, technológiai korszerűsítés*”, a „*K+F+I ösztönzése, technológia- és ismerettranszfer elősegítése*” címen megfogalmazott céljaihoz – a Vidékfejlesztési Programhoz hasonlóan – a GINOP is több intézkedés keretében hozzájárul.

#### 5.2.4.7 Területfejlesztési Operatív Program (TOP)

A TOP a „*Vertikális és horizontális együttműködés erősítése*” területén járul hozzá a stratégia céljainak megvalósításához.

#### *5.2.4.8 Befektetés a Jövőbe – Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégia (2013 – 2020)*

A stratégia céljainak megvalósítása elősegíti a Befektetés a Jövőbe Nemzeti Kutatás-fejlesztési és Innovációs Stratégiában megfogalmazott célok elérését, különösen a tudásfelhasználással és tudásáramlással kapcsolatos specifikus célok területén (lásd 1. táblázat: Célok és Eszközök).

#### *5.2.4.9 KFI Ágazati Stratégiai Fehér Könyv, Agrárgazdaság Kötet*

A stratégia felhasználja a KFI Ágazati Stratégiai Fehér Könyv, Agrárgazdaság kötetének az élelmiszeriparra vonatkozó célrendszerének különböző fejezeteiben részletesebben megfogalmazott átfogó, sarkalatos és specifikus célokat és az ezekhez tartozó kitörési pontok kiaknázására irányul (lásd 1. táblázat: Célok és eszközök).

### **5.2.5 A stratégiai célok elérése esetén várt társadalompolitikai hatások**

A stratégiai célok rendszere rendkívül szerteágazó. Egyes elemeinek/intézkedéseinek végrehajtása önmagában is hozzájárulhat a célok eléréséhez, de valódi átütő eredmény az intézkedések megvalósításának együttes, szinergikus hatása alapján várható. Hasonlóképpen, a stratégia sikerét alapvetően befolyásolja az előző fejezetben említett, az ágazatot érintő egyéb kormányzati stratégiák és programok megfelelő végrehajtása is.

#### *5.2.5.1 Biztonságos élelmiszer-ellátás hazai élelmiszerekkel*

A vállalászási környezet javulásával, a fejlesztési, működési források bővülésével, a korszerűsítésekkel, a termelők és feldolgozók közötti horizontális és vertikális együttműködésekkel, a javuló marketingmunkával a hazai élelmiszertermelés versenyképessége javul. A fogyasztói tudatosság oktatás és tájékoztatás keretében megvalósuló javulása eredményeként a fogyasztók egyre inkább előnyben részesítik a magyar termékeket. Az innovációs szemlélet erősödése és a rendszeres innováció, valamint az élelmiszerlánc mentén és az innovációs hálózatokban történő módszeres tevékenység eredményeképp a hazai élelmiszer-feldolgozó vállalkozások megkülönböztetetten jobb minőségű és az értékkel arányos árú termékeket tudnak előállítani, így nő versenyképességük. A versenyképesség javulása és a fogyasztói tudatosság fejlődése összhatásaként várhatóan fokozatosan növekszik a magyar élelmiszerek aránya a kiskereskedelmi forgalomban. A helyi és regionális élelmiszertermelés fejlesztése és hálózatosodása különösen a vidéki régiókban járul hozzá a helyi termékek arányának növekedéséhez az élelmiszerfogyasztásban. A program megvalósulása esetén reálisan várható, hogy a magyar élelmiszerek piaci részesedése 2020-ra ismét eléri a 80%-ot.

#### *5.2.5.2 Egészséges táplálkozás előmozdítása*

Az egészséges táplálkozásra irányuló kutatások, és a korszerű technológiák kialakítását szolgáló fejlesztések eredményeinek hasznosításával egyre szélesebb körben állnak a fogyasztók rendelkezésére a korszerű, a különleges táplálkozási igényeket kielégítő, az „egészséges táplálkozás” kritériumainak megfelelő élelmiszerek. Hasonlóképpen hozzájárul a friss, egészséges élelmiszerek fogyasztásának elterjedéséhez a helyi és regionális élelmiszertermelés egyre nagyobb részesedése a helyi ellátásban.

Az élelmiszerekkel kapcsolatos ismeretek gyermekkortól kezdődő oktatása, és a lakosság egészséges táplálkozással kapcsolatos ismereteinek bővítése a média és egyéb tájékoztatási formák útján egyre erősebben kialakítja az egészséges táplálkozás iránti természetes fogyasztói igényt.

Az élelmiszerbiztonságért felelős élelmiszerlánc felügyeleti rendszer szervezetének és működésének szükségzerű továbbfejlesztése tovább csökkenti az élelmiszerek fogyasztásából eredő egészségügyi kockázatokat.

#### *5.2.5.3 Munkahelyteremtés és megőrzés*

A vállalkezési környezet javulásával, a bővülő források segítségével végrehajtott fejlesztésekkel, együttműködéssel és megfelelő marketing munkával versenyképessé váló élelmiszeripar mind a belső piacon, mind a külpiacon növeli részesedését. A bővülő termelés több munkaerőt igényel, és stabil megélhetést biztosít az ipar számára alapanyagot előállító mezőgazdasági termelők számára is.

A mikro- és kisvállalkozások magasabb hozzáadott értékű, magasabb élömunka igényű termékeket állítanak elő az egyre növekvő ilyen irányú fogyasztói igények kielégítésére. A helyi és regionális élelmiszertermelés közvetlen módon jelentősen hozzájárul a vidéki foglalkoztatás növekedéséhez, közvetetten pedig segíti a kapcsolódó tevékenységek (idegenforgalom, vendéglátás) fejlődését.

#### *5.2.5.4 Környezeti állapot megőrzése a termelési potenciál optimális, fenntartható kihasználásával*

A program során technológiai beruházási támogatások csak az elérhető legjobb technológiák alkalmazására nyújthatók. Ezáltal a vállalkozások korszerűsítéseik során környezetkímélő – energia-, víz- és anyagtakarékos – technológiákat építenek be, csökkentve az élelmiszer előállítás környezetterhelését. A szakképzésben hangsúlyt kap a társadalmi felelősségvállalás kérdése, amelynek része a környezettudatos vállalatirányítás is. A helyi és regionális termelési rendszerek a kevesebb szállítási, tartósítási, csomagolási igénnyel szintén hozzájárulnak az élelmiszer előállítás negatív környezeti hatásainak csökkentéséhez.

#### *5.2.5.5 Hozzájárulás a nemzetgazdasági célokhoz*

A versenyképesség javulásával, a magyar élelmiszer kiemelkedő minőségének nemzetközi elismertetésével a hazai ellátásban való részarány növekedése mellett várhatóan jelentősen növekszik a magas hozzáadott értékű élelmiszerek exportja. A felfutó élelmiszertermelés magával vonja a kapcsolódó ágazatok (gépipar, csomagolóanyag ipar, szolgáltatások stb.) fejlődését is.

## **5.3 Eszközkészlet**

A sarkalatos célok megvalósítására irányuló programok a céltérképen meghatározott specifikus célokat, és az azok elérését szolgáló eszközöket foglalják magukban. Ezt a cél-eszköz rendszert az alábbi táblázat foglalja össze.

Specifikus cél	Eszköz
<b>I. PROGRAM: STABIL FINANSZÍROZÁS, KIEGYENSÚLYOZOTT GAZDÁLKODÁS</b>	

Egyszerű hitelhez jutás elősegítése	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Élelmiszeripari forgóeszköz hitelprogram elindítása</li> <li>- Élelmiszeripari Bankgarancia program és az egyéb finanszírozási konstrukciók elemzése, szükség esetén új konstrukciók kidolgozása</li> <li>- Az élelmiszer-feldolgozást is támogató agrárbank létrehozása</li> <li>- Vállalkozások koncentrált tájékoztatása a hitellehetőségekről</li> </ul>
Egyéb forrásbevonási lehetőségek ösztönzése	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Kapcsolódás a HITA befektetés-ösztönzési ágazati stratégiájához</li> </ul>
Struktúra kialakítása a nehéz helyzetben lévő vállalkozások kezelésére	<ul style="list-style-type: none"> <li>- „Probléma monitoring- és válságkezelési” rendszer kidolgozása</li> <li>- Nehéz helyzetben lévő vállalkozások felmérése</li> <li>- A már ismert problémák megoldására intézkedési terv kidolgozása</li> </ul>
<b>2. PROGRAM: INNOVATÍV, HATÉKONY VÁLLALKOZÁSOK</b>	
Műszaki, technológiai korszerűsítés	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Magasabb hozzáadott értékű termékek előállítását, vállalati szerkezetátalakítást, jobb munkaerő hatékonyságot, versenyképesebb termékstruktúra kialakítását, piacra jutást elősegítő fejlesztések (VP 2 prioritás, GINOP)</li> <li>- Anyag-, energia- víztakarékos, valamint környezetterhelést csökkentő feldolgozási technológiák bevezetése, üzemi infrastruktúra energia- és víztakarékosságot, valamint emisszió-csökkentést célzó korszerűsítése (VP 5. prioritás, GINOP)</li> <li>- Egyedi támogatások nagyvállalatok számára (NFM)</li> <li>- Nagy kézimunka igényű termékek előállításához szükséges beruházások (VP 2 és 6. prioritás)</li> </ul>
Egészséges ágazati struktúra kialakítása	<ul style="list-style-type: none"> <li>- <i>(Termékpályák integrált helyzetelemzésére, és egységes termékpálya stratégiák kidolgozása)</i></li> <li>- Szakágazati szerkezetátalakítási programok kidolgozása, megfelelő támogatás biztosítása</li> </ul>
K+F+I ösztönzése, technológia- és ismerettranszfer elősegítése	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Az ágazat szempontjából hasznos alap kutatások, és gyakorlatban felhasználható alkalmazott kutatások ösztönzése (GINOP, Horizon 2020))</li> <li>- Tudás- és technológia transzfer hálózat kialakítása (VP – EIP)</li> <li>- A piaci igényekre reagáló korszerű termékek, technológiák és eljárások kidolgozása, bevezetése és elterjesztése együttműködés keretében (VP 1. prioritás)</li> <li>- Elsősorban mikro- és kisvállalkozó élelmiszer feldolgozói célcsoport számára szaktanácsadási rendszer megújítása, strukturálása és megerősítése (VP 1. prioritás)</li> <li>- Első sorban mikro- és kisvállalkozó élelmiszer feldolgozói célcsoport számára szakmai továbbképzési rendszer megújítása, strukturálása és megerősítése (VP 1. prioritás)</li> </ul>
<b>3. PROGRAM: KORSZERŰ TUDÁSSAL RENDELKEZŐ MUNKAERŐ</b>	
Korszerű, stratégiai gondolkodás elterjesztése a vállalati vezetésben	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Menedzserképzés a korszerű vezetői ismeretek megszerzéséhez (stratégiai gondolkodás, offenzív vállalati stratégiák kialakítása, együttműködési technikák alkalmazása, korszerű menedzsment ismeretek, piacra jutási módszerek, marketing, vállalkozási etika, társadalmi felelősségvállalás)</li> </ul>
Elegendő, szakképzett, rugalmas munkaerő biztosítása	<ul style="list-style-type: none"> <li>- A szakképzési és felsőoktatási rendszer átalakítása a gyakorlat igényeihez igazodva, a gyakorlati képzés feltételeinek megteremtése, javítása</li> <li>- Agrár-szakigazgatási oktatás-képzés megújítása a magas szintű, korszerű agrár-szakigazgatás biztosítása céljából, a szakmai értékek társadalmi szintű elismeretése</li> <li>- Élelmiszeripari szakemberek társadalmi és szakmai elismerésének javítása</li> </ul>
<b>4. PROGRAM: EGYENRANGÚ POZÍCIÓ AZ ÉLELMISZERLÁNCBAN</b>	
Termékpálya-szintű gondolkodás megerősítése	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Termékpályák integrált helyzetelemzése, és egységes termékpálya stratégiák kidolgozása, meglévő stratégiák összehangolása</li> <li>- Az élelmiszerlánc-menedzsment szemlélet, és gyakorlati módszerek oktatása</li> </ul>
Vertikális és horizontális együttműködés erősítése	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Jogszabályi feltételek áttekintése, szükség esetén segítő jogszabályok megalkotása, feldolgozói értékesítő szervezetekre („FÉSZ”) vonatkozó rendelet megalkotása</li> <li>- Együttműködések, integrációk, versenyképességet és innovációt elősegítő hálózatok előnyben részesítése a támogatásoknál</li> <li>- Rövid ellátási láncok kialakítása, szervezése, promóciója és a termelői részvétel elősegítése (REL alprogram)</li> <li>- Közös infrastruktúra használatra épülő, hatékony erőforrás gazdálkodást lehetővé tévő regionális élelmiszer-feldolgozási központok megvalósításának támogatása (TOP)</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Az együttes piacra jutás elősegítése érdekében bármilyen formában együttműködő, különösen mikro-, kis- és középvállalkozások logisztikai, kereskedelem-fejlesztési beruházásainak támogatása (TOP)</li> </ul>
<b>5. PROGRAM: KERESETT MAGYAR ÉLELMISZEREK, ERŐS PIACI POZÍCIÓ</b>	
Kül- és belpiaci lehetőségek folyamatos felmérése	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Piaci felmérések rendszerének kialakítása</li> <li>- A felmérések eredményeinek eljuttatása a piaci szereplőkhöz</li> </ul>
Közösségi marketing lehetőségek kihasználása	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Segítség marketingprogramok kidolgozásában</li> <li>- Magyar élelmiszerek promóciója a bel- és külpiacon, kiemelten KKV-k termékei</li> </ul>
Magyar élelmiszerek ismertségének, keresettségének javítása	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Új, alternatív értékesítési lehetőségek kihasználásának elősegítése, partnerek „összehozása”</li> <li>- Kereskedőházak kialakításának támogatása</li> <li>- EU által elismert minőségrendszerek népszerűsítése (VP 3. prioritás)</li> <li>- Hagyományos előállítású, illetve magas minőségű élelmiszerek és az azokhoz kapcsolódó programok népszerűsítése (Hungarikum program, HIR program, Élelmiszerkönyv emelt szint), nemzeti minőségi rendszer létrehozása és működtetése</li> <li>- Önkéntes nyomonkövetési és minőségrendszerek támogatása (VP 3. prioritás)</li> <li>- Közösségi marketing elősegítése (az ágazat számára, annak szereplőit bevonva végzett marketing tevékenység elősegítése)</li> <li>- Rendszeres külpiaci elemzések, előrejelzések készítése</li> <li>- <i>(Kormányzati szintű kapcsolatépítés során a magyar élelmiszer(export) promóciója)</i></li> </ul>
Fogyasztói bizalom és a fogyasztói tudatosság növelése	<ul style="list-style-type: none"> <li>- A legfontosabb fogyasztói, táplálkozási, élelmiszerhigiéniai stb. ismeretek oktatása óvodás kortól kezdve, együttműködésben az egyéb kormányzati stratégiákkal</li> <li>- Vásárlói tudatosság erősítése az egészséges, kiegyensúlyozott étrenddel, az árban megjelenő minőségi többlettel kapcsolatos felvilágosítással</li> <li>- Információs rendszerek kiépítése</li> </ul>
<b>6. PROGRAM: TÁMOGATÓ VÁLLALKOZÁSI KÖRNYEZET</b>	
Stabil, vállalkozásbarát jogi és gazdasági környezet	<ul style="list-style-type: none"> <li>- (Lásd: Egyszerű állam kormányzati program)</li> </ul>
A vállalkozásokat segítő, erős hatóságok	<ul style="list-style-type: none"> <li>- (Lásd: Élelmiszer-biztonsági Stratégia)</li> <li>- Nyilvántartási, bizonylatolási rendszerek és ellenőrzésük továbbfejlesztése</li> <li>- Hatóságok közötti együttműködés a feketegazdaság visszaszorítására</li> </ul>
Összehangolt támogatáspolitikai	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Fejlesztési programok összehangolása (VP, GINOP, TOP stb.)</li> <li>- Egységes, vállalkozásbarát eljárásrendek kialakítása</li> </ul>
Versenyképességet támogató egyszerű adó- és járulérendszer	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Élelmiszerek ÁFA kulcsának jelentős csökkentése</li> <li>- Fogyasztási típusú adók hatásának vizsgálata, összehangolásuk az élelmiszergazdaság érdekeivel</li> <li>- Élelmiszer-előállítókat terhelő különadók (NETA, termékdíj) hatásának vizsgálata, a stratégiai céloknak megfelelő fejlesztése</li> </ul>
Élelmiszeripar bel- és külpiaci érdekeinek kormányzati szintű védelme	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Védelem a kereskedelmi láncok vevői erővel való visszaéléseivel szemben</li> <li>- EU és WTO szintű kereskedelmi tárgyalásokon az élelmiszergazdaság érdekeinek képviselése</li> <li>- Kormányzati szintű kapcsolatépítés során a magyar élelmiszer(export) promóciója</li> </ul>

A következő fejezetek részletezik az egyes programok specifikus céljait és az azok megvalósítását célzó lehetséges eszközöket.

**(A TOVÁBBI FEJEZETEK KIDOLGOZÁSÁRA A TÁRSADALMI EGYEZTETÉS EREDMÉNYEINEK KIÉRTÉKELÉSÉT KÖVETŐEN KERÜL SOR)**

*5.3.1 Stabil finanszírozás, kiegyensúlyozott gazdálkodás*

*5.3.2 Innovatív, hatékony vállalkozások*

*5.3.3 Korszerű tudással rendelkező munkaerő*

*5.3.4 Egyenrangú pozíció az élelmiszerláncban*

*5.3.5 Keresett magyar élelmiszerek, erős piaci pozíció*

*5.3.6 Támogató gazdasági környezet*

**5.4 Stratégiai mutatószámok**

**5.5 Indikatív forrásterv**

**5.6 Ütemterv- a megvalósítás intézményrendszere és folyamata**

**5.7 Monitoring és értékelési rendszer**

**5.8 Társadalmi egyeztetés**

**5.9 Előzetes értékelés**

## 1. melléklet: A helyzetelemzés táblázatai

1. táblázat: Az élelmiszergazdaság jelentősége a magyar nemzetgazdaságban

Év	Az élelmiszeripar részaránya			Mezőgazdasági-, élelmiszeripari termékek, ital, dohányáru		
	Foglalkoztatásból, %	GDP-ből	Beruházásból	részaránya		külkereskedelem egyenlege, mrd Ft
				Fogyasztásból	Exportból	
2000	4,0	3,4	3,7	28,6	8,0	302,2
2001	4,1	3,7	4,1	29,6	7,5	374,8
2002	4,2	3,1	3,1	27,5	6,8	308,9
2003	3,9	2,7	3,6	26,6	6,5	303,2
2004	3,6	2,4	3,7	26,1	6,0	223,1
2005	3,6	2,2	3,6	25,1	5,8	181,1
2006	3,6	2,1	3,1	25,8	5,5	214,8
2007	3,4	2,0	3,2	26,8	6,3	360,5
2008	3,3	1,9	1,8	24,8	6,7	373,4
2009	3,5	2,2	1,9	24,6	7,2	347,6
2010	3,3	2,1	2,2	24,0	6,9	464,2
2011	3,3	1,9	2,5	24,5	7,5	594,9

Forrás: KSH adatok alapján az AKI-ban készült összeállítás

2. táblázat: Az élelmiszeripar (élelmiszer, ital és dohánytermék gyártás) termelése és értékesítése (milliárd forint, illetve változás az előző évhez viszonyítva %)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Termelési érték folyó áron	1949,5	1854,8	1946,5	2103,9	2103,6	2070,4	2031,6	2285	2524,1
Termelési érték volumenváltozása	-4%	-5,3%	1,2%	-3,9%	-6,7%	-2,0%	-0,7%	3,1%	4,4%
Belföldi értékesítés folyó áron	1498,9	1440,8	1465,9	1509,5	1539,4	1463,1	1415,3	1493,7	1594,7
Belföldi értékesítés volumenváltozása	-6,7%	-4,3%	-0,9%	-5,1%	-8,3%	-4,6%	-2,2%	-2,5%	1,3%
Exportértékesítés folyó áron	429,3	442,2	460,7	497,2	571	614,5	649,9	769,8	907,9
Exportértékesítés volumenváltozása	3%	2,1%	-1,9%	3,8%	-1,1%	4,8%	7,8%	6,7%	10,4%
Összes értékesítés folyó áron	1925,3	1882,9	1926,6	2006,6	2110,4	2077,6	2065,3	2263,5	2502,6
Összes értékesítés volumenváltozása	-4,7%	-2,9%	-1,2%	-3,1%	-6,5%	-2,0%	0,7%	0,4%	4,5%

Forrás: KSH alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült összeállítás

3. táblázat: A nemzetgazdaság és az élelmiszeripar gazdasági teljesítményének alakulása



Millió Ft

Év	Árbevétel (élip)	Árbevétel (ng)	Export árbevétel (élip)	Export árbevétel (ng)	Kibocsátás (élip)	Kibocsátás (ng)
2004	2 332 950	46 089 796	431 398	9 619 286	2 069 450	26 048 462
2005	2 269 969	50 525 764	450 017	11 350 235	1 996 022	2 838 4011
2006	2 248 284	60 676 693	469 625	15 389 726	2 020 527	33 367 478
2007	2 418 131	64 429 632	539 207	17 404 811	2 151 987	35 483 750
2008	2 609 275	70 254 015	593 351	18 840 636	2 337 894	37 808 233
2009	2 755 016	63 546 253	681 590	15 135 269	2 397 070	33 513 865
2010	2 761 227	67 010 681	744 144	18 992 961	2 395 406	40 047 111
2011	3 147 250	71 372 080	923 634	21 822 025	2 763 234	43 203 471

Forrás: APEH-NAV gyorsjelentés alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült összeállítás

4. táblázat: Az élelmiszeripar eredménykategóriáinak alakulása 2004-2011 között (millió Ft)

Év	Üzemi tevékenység eredménye	Pénzügyi műveletek eredménye	Rendkívüli eredmény	Adózás előtti eredmény	Adózott eredmény	Mérleg szerinti eredmény
2004	40 081	-10 562	8 344	37 714	26 390	-25 019
2005	60 222	-20 629	11 477	51 016	39 687	2 851
2006	72 182	-29 189	8 595	51 421	41 752	14 325
2007	50 645	-29 796	4 582	25 237	17 830	-3 705
2008	56 603	-50 982	3 986	9 550	-889	-52 153
2009	95 433	-40 967	-1 436	53 036	42 883	457
2010	87 903	-28 823	2 336	61 424	51 087	1 267
2011	94 173	-58 985	2 882	38 073	30 328	-19 736
2011/2004, %	235	558	35	100,9	114,9	79

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

5. táblázat: Az élelmiszeriparban<sup>9</sup> foglalkoztatottak száma a KSH és NAV adatai alapján 2008 és 2012 között

	2008	2009	2010	2011	2012	2012/2008, %
<b>KSH, Teljes munkaidőben alkalmazásban állók létszáma</b>	102 756	96 121	93 355	89 425	88 901	86,5%
<b>KSH, alkalmazásban állók létszáma (nem teljes munkaidő)</b>	112 694	107 209	107 645	105 847	104 005	92,2%
<b>NAV, átlagos statisztikai létszám</b>	99651	96 072	94 752	94 842	na	95,2% (2011/2008)

Forrás: KSH és NAV adatok alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült összeállítás

6. táblázat: A keresetek alakulása az élelmiszeriparban

	Bruttó átlagkereset (Ft/fő/hó)	Bruttó átlagkereset indexe (százalék)	Nettó átlagkereset (Ft/fő/hó)	Nettó átlagkereset indexe (százalék)
<b>Nemzetgazdaság összesen</b>	222990	104,6	144040	102,0
<b>Élelmiszer, ital, dohánytermék gyártása</b>	187742	110,2	121475	104,8
<b>Élelmiszergyártás</b>	173611	110,1	112613	103,8
<b>Húsfeldolgozás, -tartósítás, húskészítmény gyártása</b>	149796	109,5	97560	101,7
<b>Halfeldolgozás, -tartósítás</b>	129377	98,4	84412	90,9
<b>Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás</b>	174285	111,9	113159	105,6
<b>Növényi, állati olaj gyártása</b>	398511	104,3	255174	104,5
<b>Tejfeldolgozás</b>	211447	109,3	136694	105,4
<b>Malomipari termék, keményítő gyártása</b>	245947	109,4	158415	105,9
<b>Pékáru, tésztafélék gyártása</b>	138632	114,4	90495	104,1
<b>Egyéb élelmiszer gyártása</b>	233478	107,4	150261	104,3
<b>Takarmány gyártása</b>	234568	107,3	151002	104,8
<b>Italgyártás</b>	276773	105,1	177071	104,2
<b>Desztillált szeszes ital gyártása</b>	244612	103,7	157336	101,2
<b>Szőlőbor termelése</b>	172670	104,2	112028	99,3
<b>Sörgyártás</b>	349547	106,9	222480	107,7
<b>Üdítőital, ásványvíz gyártása</b>	324507	103,3	206828	103,7
<b>Dohánytermék gyártása</b>	318713	167,5	205478	158,5

Forrás: KSH

<sup>9</sup> Élelmiszer és italgyártás, dohánytermék gyártása nélkül 102 756

7. táblázat: Az élelmiszeripar eredményességének mutatói 2009-2011 között

Megnevezés	2009	2010	2011
Befektetett eszközök aránya (%)	46,7	47,0	45,5
Befektetett eszközök fedezettsége (%)	124,5	124,1	130,6
Tőkeerősség (%)	37,5	37,9	34,8
Eladósodottság foka (%)	58,1	58,5	61,5
Vevők/szállítók aránya (%)	129,5	133,5	110,2
Létszám arányos árbevétel (mFt/fő)	28,7	29,1	33,2
Árbevétel arányos üzemi eredmény (Ft/100 Ft)	3,46	3,18	2,99
Árbevétel arányos adózott eredmény ROS (Ft/100 Ft)	1,56	1,85	0,96
Eszközarányos nyereség ROA (Ft/100 Ft)	2,23	2,64	1,41
Saját tőke arányos nyereség ROE (Ft/100 Ft)	5,94	6,96	4,05
Likviditási ráta (együttható)	1,18	1,39	1,11

Forrás: 2009-2011 NAV adatbázis alapján készült az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán

8. táblázat: Az élelmiszeripar eredményességének mutatói 2008-2012 között a vállalati méret függvényében

ÉV	Bef. eszk. aránya (%)	Bef. eszk. fedezettsége (%)	Tőkeerősség (%)	Eladósodottság mértéke (%)	Vevők és szállítók aránya (%)	Létszám arányos árbevétel (mFt/fő)	Árbevétel arányos üzemi eredmény (Ft/100 Ft)	Árbevétel arányos adózott eredmény (Ft/100 Ft)	Eszköz arányos nyereség (Ft/100 Ft)	Saját tőke arányos nyereség (Ft/100 Ft)	Likviditási ráta
<b>Mikro vállalkozások</b>											
2009	58.3	183.9	31.7	64.5	98.6664	14,04	0.37	-4.0857	-2.7537	-8.69	0.99
2010	60.3	202.6	29.7	66.6	86.8949	13,59	-1.30	-3.5143	-2.1311	-7.17	0.91
2011	52.1	176.2	29.5	67.1	123.0132	15,95	1.25	-0.1669	-0.1041	-0.35	1.08
<b>Kisvállalkozások</b>											
2009	51.2	130.6	39.2	57.2	113.2706	16,99	3.09	1.4478	1.7656	4.50	1.23
2010	51.6	119.9	43.0	53.6	222.4769	16,76	3.62	2.7848	3.1377	7.30	1.31
2011	50.5	131.8	38.4	58.2	115.2765	18,92	1.53	-1.0893	-1.2975	-3.38	1.19
<b>Középvállalkozások</b>											
2009	46.9	128.0	36.7	60.1	126.4473	25,69	3.32	0.7108	0.9332	2.56	1.07
2010	45.6	119.3	38.3	58.8	130.4457	26,58	3.46	1.8167	2.5648	6.70	1.09
2011	47.6	127.6	37.3	59.7	109.0244	29,46	3.59	2.1391	3.0582	8.20	1.08
<b>Nagyvállalkozások</b>											
2009	42.9	111.7	38.5	55.9	140.2416	41,03	3.83	2.4109	4.1431	10.76	1.28
2010	43.7	117.7	37.2	58.7	114.4022	42,46	3.22	1.9924	3.3866	9.11	1.16
2011	41.0	124.2	33.0	62.7	107.9717	49,50	3.16	0.9320	1.6326	4.94	1.12

Forrás: 2009-2011 NAV adatbázis alapján készült az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán

9. táblázat: Az élelmiszeripar meghatározó paramétereit vállalkozási méret szerint

Darab	2009	2010	2011
Mikrovállalkozások	3 426	3 517	3 725
Kisvállalkozások	1 004	1 033	1 059
Középvállalkozások	291	306	293
Nagyvállalatok	66	66	65
<b>Összesen</b>	<b>4 787</b>	<b>4 922</b>	<b>5 142</b>
Létszám	2009	2010	2011
Mikrovállalkozások	6 963	7 186	7 547
Kisvállalkozások	21 633	21 860	22 327
Középvállalkozások	31 236	31 057	30 530
Nagyvállalatok	36 240	34 649	34 438
<b>Összesen</b>	<b>96 072</b>	<b>94 752</b>	<b>94 842</b>
Árbevétel (mrd Ft)	2009	2010	2011
Mikrovállalkozások	97,8	97,7	120,3
Kisvállalkozások	367,6	366,5	422,4
Középvállalkozások	802,4	825,7	899,4
Nagyvállalatok	1 487,1	1 471,1	1 704,9
<b>Összesen</b>	<b>2 755,0</b>	<b>2 761,2</b>	<b>3 147,2</b>

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

10. táblázat: CR5 mutatók (%)

Szakágazat megnevezése	2009	2010	2011
Húsfeldolgozás, -tartósítás	40,1	40,9	40,2
Baromfi-hús feldolgozása, tartósítása	44,5	46,1	47,6
Hús-, baromfi-hús-készítmény gyártása	91,6	87,6	87,5
Halfeldolgozás, -tartósítás	100,0	99,2	98,0
Burgonyafeldolgozás, -tartósítás	99,9	98,9	99,9
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	90,7	87,6	84,6
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	42,8	44,1	44,6
Olaj gyártása	98,0	98,1	98,5
Margarin gyártása	100,0	100,0	100,0
Tejtermék gyártása	61,3	61,3	59,8
Jégkrém gyártása	95,2	95,3	95,4
Malomipari termék gyártása	48,0	43,4	48,5
Keményítő, keményítőtermék gyártása	100,0	100,0	100,0
Kenyér; friss pékáru gyártása	13,7	14,4	14,0
Tartósított lisztes áru gyártása	69,7	66,5	69,8
Tésztafélék gyártása	66,8	67,8	71,2
Cukorgyártás	100,0	100,0	100,0
Édesség gyártása	81,9	80,0	79,5
Tea, kávé feldolgozása	69,4	78,2	73,0
Fűszer, ételízesítő gyártása	84,5	85,0	84,6
Készétel gyártása	98,8	96,9	96,2
Homogenizált, diétás étel gyártása	99,5	98,8	97,9
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	47,8	46,7	53,4

Haszonállat-eledelel gyártása	37,1	38,7	39,9
Hobbiállat-eledelel gyártása	97,0	97,2	97,1
Desztillált szeszes ital gyártása	65,5	65,5	64,3
Szőlőbor termelése	34,2	34,1	34,2
Gyümölcsbor termelése	91,0	99,1	98,3
Egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártása	100,0	100,0	100,0
Sörgyártás	99,2	99,1	99,2
Malátagyártás	100,0	100,0	100,0
Üdítőital, ásványvíz gyártása	80,4	76,6	74,1
Dohánytermék gyártása	100,0	100,0	100,0

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

**11. táblázat: CR10 mutatók (%)**

<b>Szakágazat megnevezése</b>	<b>2009</b>	<b>2010</b>	<b>2011</b>
Húsfeldolgozás, -tartósítás	51,3	51,2	49,8
Baromfi-hús feldolgozása, tartósítása	65,3	67,1	69,1
Hús-, baromfi-hús-készítmény gyártása	96,7	95,6	93,9
Halfeldolgozás, -tartósítás	100,0	100,0	100,0
Burgonyafeldolgozás, -tartósítás	100,0	100,0	100,0
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	96,3	95,5	94,2
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	57,9	58,8	59,3
Olaj gyártása	99,3	99,3	99,4
Margarin gyártása	100,0	100,0	100,0
Tejtermék gyártása	80,4	80,1	80,9
Jégkrém gyártása	99,9	99,5	99,1
Malomipari termék gyártása	69,2	68,4	71,3
Keményítő, keményítőtermék gyártása	100,0	100,0	100,0
Kenyér; friss pékáru gyártása	19,4	20,4	20,7
Tartósított lisztes áru gyártása	88,0	87,5	87,6
Tésztafélék gyártása	76,8	80,5	82,8
Cukorgyártás	100,0	100,0	100,0
Édesség gyártása	89,9	88,7	88,1
Tea, kávé feldolgozása	91,3	93,8	93,2
Fűszer, ételízesítő gyártása	95,6	95,2	95,2
Készétel gyártása	99,9	99,7	99,0
Homogenizált, diétás étel gyártása	100,0	100,0	99,9
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	68,6	67,6	70,6
Haszonállat-eledelel gyártása	60,4	60,1	61,7
Hobbiállat-eledelel gyártása	99,3	99,4	99,4
Desztillált szeszes ital gyártása	85,1	83,1	82,0
Szőlőbor termelése	48,8	49,7	47,2
Gyümölcsbor termelése	100,0	100,0	100,0
Egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártása	100,0	100,0	100,0
Sörgyártás	99,6	99,5	99,6
Malátagyártás	100,0	100,0	100,0
Üdítőital, ásványvíz gyártása	90,8	88,8	88,2
Dohánytermék gyártása	100,0	100,0	100,0

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

12. táblázat: Az élelmiszeripar jegyzett tőkájének és összetevőinek alakulása

millió Ft

Év	Jegyzett tőke	Ebből: külföldi	Ebből: belföldi társas	Ebből: belföldi magán	Ebből: állami
2004	431 146	252 231	121 618	45 118	5 048
2005	312 556	165 055	86 646	49 633	4 175
2006	330 769	167 699	102 214	49 701	5 243
2007	299 554	151 193	88 874	50 693	3 547
2008	296 436	157 779	86 941	46 267	2 576
2009	291 952	151 328	82 445	45 065	2 696
2010	274 703	158 908	63 682	46 667	2 515
2011	276 163	163 665	61 811	45 394	2 469

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

13. táblázat: Az élelmiszeripari beruházások alakulás a nemzetgazdasághoz viszonyítva, és anyagi, műszaki összetétel szerint

Folyó áron, millió forint					
	2008	2009	2010	2011	2012*
Nemzetgazdaság összesen	4 942 419	4 659 670	4 505 735	4 390 857	4 167 689
ebből: élelmiszeripari	96 844	87 303	98 184	109 249	104 491
Gép és jármű összesen	69 065	63 175	69 421	72 185	75 410
Gép összesen	60 104	57 132	61 430	66 027	68 649
Jármű összesen	8 962	6 043	7 991	6 158	6 761
ebből: Belföldi gép	36 600	33 073	33 302	34 469	28 837
Belföldi jármű	5 179	3 213	5 308	3 832	3 784
Import gép	23 503	24 059	28 128	31 557	39 812
Import jármű	3 783	2 830	2 683	2 327	2 977
Épület	27 183	23 223	27 616	36 072	28 306
Élelmiszeripar aránya a nemzetgazdaság beruházásaiból (%)	2	1,9	2,2	2,5	2,5
Volumenindex (előző év=100)					
	2008	2009	2010	2011	2012*
Nemzetgazdaság összesen	100,4	91,9	95	95,4	94,8
ebből: élelmiszeripari	81,1	88,5	111	108,7	91,3
Gép és jármű összesen	87,4	90,1	108,4	101,6	104,8
Gép összesen	82,2	91,8	106	104,6	106,4
Jármű összesen	151,5	76,2	131,3	77,7	90,6
ebből: Belföldi gép	84,7	90,4	98,7	102,1	85,2
Belföldi jármű	174,8	83,5	163,4	74	86,4
Import gép	78,6	93,9	116,2	107,3	129,8
Import jármű	128,1	69,3	94,6	84,7	96,5
Épület	68,9	83,1	117,4	127,6	68,2

KSH, teljes körű megfigyelés \* előzetes adat

14. táblázat: Az élelmiszeripar beruházásai szakágazatok szerint

Megnevezés	2008	2009	2010	2011	2012 <sup>+) </sup>
	folyó áron, millió Ft				
<b>Élelmiszerek, italok és dohánytermékek gyártása összesen</b>	<b>85 768</b>	<b>77 168</b>	<b>89 597</b>	<b>105 765</b>	<b>100 444</b>
Hús- és halfeldolgozás,- tartósítás	3 665	3 642	6 002	6 994	6 030
Húsfeldolgozás,- tartósítás	3 655	3 631	5 986	6 527	6 026
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	4 119	3 956	4 824	6 778	4 127
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	4 545	3 745	3 886	4 618	5 297
Halfeldolgozás, tartósítás	10	11	15	467	4
Gyümölcs-,zöldségfeldolgozás,-tartósítás	7 234	9 275	8 225	7 618	7 086
Olaj gyártása	2 524	1 666	1 337	808	1 692
Margarin gyártása	..	..	..	..	..
Tejtermék gyártása	7 160	6 422	7 368	6 446	4 138
Malomipari termék gyártása	3 046	3 178	6 358	2 481	935
Kenyér; friss pékáru gyártása	5 462	5 317	5 836	4 021	5 848
Tartósított lisztes áru gyártása	3 983	4 365	3 507	4 399	6 017
Tésztafélék gyártása	1 024	1 159	867	880	2 561
Takarmány gyártása	4 125	4 608	6 959	4 772	3 393
Cukorgyártás	742	474	..	..	..
Édesség gyártása	2 428	1 704	2 958	1 590	2 095
Tea, kávé feldolgozása	2 766	3 306	6 351	8 716	11 190
Desztillált szeszes ital gyártása	1 187	1 841	1 208	1 881	1 811
Szőlőbor termelése	3 391	5 198	6 431	7 267	5 438
Sörgyártás	6 801	2 696	3 519	3 324	4 749
Üdítőital, ásványvíz gyártása gyártása	8 929	5 119	4 568	9 116	5 021
Dohánytermékek gyártása	2 318	1 585	4 924	1 296	3 712

Forrás: KSH



15. táblázat: Az élelmiszeripar beruházásainak alakulása vállalati méret szerint

millió Ft

Vállalati méret	2008	2009	2010	2011
Mikro-vállalkozások	8 808	7 342	8 342	9 593
Kisvállalkozások	15 801	19 797	16 029	21 477
Középvállalkozások	46 423	33 530	29 784	36 658
Nagyvállalatok	55 558	43 774	35 359	50 608
<b>Összesen</b>	<b>126 591</b>	<b>104 442</b>	<b>89 514</b>	<b>118 336</b>

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

16. táblázat: Az élelmiszeripar szakágazatainak legfőbb mutatói 2011-ben

Fő, darab, millió Ft

Szakágazat megnevezése	Létszám	Váll. száma	Árbevétel	Beruházás
Húsfeldolgozás, -tartósítás	13 070	399	358 257	9 664
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	8 640	130	268 081	6 980
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	4 741	72	107 864	1 797
Halfeldolgozás, -tartósítás	32	12	341	4
Burgonyafeldolgozás, -tartósítás	375	13	12 062	421
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	1 001	67	59 744	1 810
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	6 744	396	196 884	10 923
Olaj gyártása	700	71	196 904	3 350
Margarin gyártása	43	3	4 408	35
Tejtermék gyártása	5 837	102	218 312	8 680
Jégkrém gyártása	205	21	5 070	78
Malomipari termék gyártása	2 293	120	137 777	5 073
Keményítő, keményítőtermék gyártása	298	7	103 618	2 237
Kenyér; friss pékáru gyártása	19 683	1 267	155 058	7 097
Tartósított lisztes áru gyártása	2 502	101	46 387	3 781
Tésztafélék gyártása	1 340	156	39 297	2 551
Cukorgyártás	236	6	54 380	272
Édesség gyártása	4 439	215	153 572	14 220
Tea, kávé feldolgozása	160	30	4 559	148
Fűszer, ételízesítő gyártása	1 144	41	29 964	754
Készétel gyártása	235	31	5 218	973
Homogenizált, diétás étel gyártása	333	21	15 352	420
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	4 394	209	60 991	1 207
Haszonállat-eledelel gyártása	2 678	144	200 091	5 049
Hobbiállat-eledelel gyártása	1 441	43	71 128	2 147
Desztillált szeszes ital gyártása	1 472	310	66 124	2 530
Szőlőbor termelése	3 975	756	94 629	10 783
Gyümölcsbor termelése	19	11	321	4
Egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártása	5	5	32	1
Sörgyártás	1 820	55	125 893	2 922
Malátagyártás	45	6	11 559	669
Üdítőital, ásványvíz gyártása	3 726	316	174 979	7 881
Dohánytermék gyártása	1 216	6	168 397	3 879
<b>Összesen</b>	<b>94 842</b>	<b>5 142</b>	<b>3 147 250</b>	<b>118 336</b>

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

17. táblázat: Az élelmiszeripar eredménykategóriának alakulása szakágazatok szerint

millió Ft

Szakágazat megnevezése	Üzemi	Pénzügyi	Rendkív.	Adózás előtti	Adózott
Húsfeldolgozás, -tartósítás	5 555	-5 378	1 767	1 944	1 292
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	5 428	-2 797	113	2 744	2 501
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	47	-3 054	-3 878	-6 886	-7 019
Halfeldolgozás, -tartósítás	-10	-27	0	-37	-37
Burgonyafeldolgozás, -tartósítás	-536	-69	35	-570	-572
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	-1 019	-1 559	8	-2 570	-2 603
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	11 886	-5 836	785	6 838	6 200
Olaj gyártása	4 595	-10 420	46	-5 778	-5 852
Margarin gyártása	-486	181	-4	-309	-331
Tejtermék gyártása	-2 002	-4 493	-30	-6 526	-6 738
Jégkrém gyártása	527	-171	6	363	356
Malomipari termék gyártása	7 669	-2 322	-50	5 297	4 937
Keményítő, keményítőtermék gyártása	20 262	-234	-3	20 025	19 292
Kenyér; friss pékáru gyártása	2 475	-1 532	810	1 753	1 397
Tartósított lisztes áru gyártása	2 469	-216	-69	2 185	1 921
Tésztafélék gyártása	2 417	-456	2 061	4 021	3 723
Cukorgyártás	3 804	332	-157	3 979	3 853
Édesség gyártása	3 087	-2 965	32	154	-71
Tea, kávé feldolgozása	238	-29	3	213	192
Fűszer, ételízesítő gyártása	723	-461	-25	236	120
Készétel gyártása	827	7	-5	829	757
Homogenizált, diétás étel gyártása	1 098	-534	65	629	592
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	2 372	-321	-124	1 927	1 520
Haszonállat-eledelel gyártása	7 608	-2 593	237	5 251	4 741
Hobbiállat-eledelel gyártása	2 593	-2 890	-37	-334	-384
Desztillált szeszes ital gyártása	3 302	-57	-87	3 158	2 786
Szőlőbor termelése	2 956	-2 780	320	497	46
Gyümölcsbor termelése	-3	-10	0	-12	-13
Egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártása	2	1	0	3	3
Sörgyártás	1 946	-4 855	-30	-2 939	-3 327
Malátagyártás	-124	-461	1 239	654	635
Üdítőital, ásványvíz gyártása	4 733	-2 645	160	2 247	1 646
Dohánytermék gyártása	-267	-342	-304	-913	-1 235
Összesen	94 173	-58 985	2 882	38 073	30 328

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

18. táblázat: Az élelmiszeripar jegyzett tőkéjének szerkezete szakágazatok szerint

millió Ft

Szakágazat megnevezése	Jegyzett tőke	Ebből: külföldi	Ebből: belf. t.	Ebből: belf. m.	Ebből: állami
Húsfeldolgozás, -tartósítás	18 999	3 738	10 289	4 368	0
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	14 796	4 614	7 630	1 349	0
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	15 271	13 304	1 817	150	0
Halfeldolgozás, -tartósítás	42	5	7	30	0
Burgonyafeldolgozás, -tartósítás	1 537	1 503	1	33	0
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	6 250	4 786	457	997	0
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	13 433	4 112	5 556	3 650	10
Olaj gyártása	12 307	10 884	1 139	283	0
Margarin gyártása	352	63	286	3	0
Tejtermék gyártása	18 655	12 506	4 516	1 633	0
Jégkrém gyártása	1 606	1 532	33	41	0
Malomipari termék gyártása	12 893	6 292	1 546	5 040	0
Keményítő, keményítőtermék gyártása	5 197	2 483	2 663	52	0
Kenyér, friss pékáru gyártása	10 646	2 491	3 177	4 881	0
Tartósított lisztes áru gyártása	5 411	3 182	1 171	1 058	0
Tésztafélék gyártása	2 521	145	850	1 525	0
Cukorgyártás	9 777	8 666	974	28	0
Édesség gyártása	14 439	13 437	56	945	0
Tea, kávé feldolgozása	363	115	3	245	0
Fűszer, ételízesítő gyártása	2 268	3	1 409	519	2
Készétel gyártása	113	13	6	95	0
Homogenizált, diétás étel gyártása	428	203	0	224	0
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	3 817	1 527	593	1 647	0
Haszonállat-eledel gyártása	13 451	8 480	2 387	2 583	0
Hobbiállat-eledel gyártása	3 180	2 750	379	51	0
Desztillált szeszes ital gyártása	5 749	1 977	1 718	2 054	0
Szőlőbor termelése	32 719	12 689	7 724	9 814	2 457
Gyümölcsbor termelése	22	0	0	22	0
Egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártása	47	0	0	47	0
Sörgyártás	17 922	17 705	11	184	0
Malátagyártás	589	580	9	1	0
Üdítőital, ásványvíz gyártása	21 672	18 571	1 171	1 838	0
Dohánytermék gyártása	9 694	5 314	4 233	2	0
Összesen	276 163	163 665	61 811	45 394	2 469

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

19. táblázat: Az élelmiszeripar beruházásainak alakulása szakágazatok szerint

millió Ft

Szakágazat megnevezése	2009	2010	2011
Húsfeldolgozás, -tartósítás	6 972	7 013	9 664
Baromfihús feldolgozása, tartósítása	3 753	4 959	6 980
Hús-, baromfihús-készítmény gyártása	2 732	2 866	1 797
Halfeldolgozás, -tartósítás	5	0	4
Burgonyafeldolgozás, -tartósítás	286	290	421
Gyümölcs-, zöldséglé gyártása	1 370	2 236	1 810
Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	8 811	5 703	10 923
Olaj gyártása	1 119	1 548	3 350
Margarin gyártása	0	381	35
Tejtermék gyártása	7 835	6 787	8 680
Jégkrém gyártása	521	150	78
Malomipari termék gyártása	4 585	8 910	5 073
Keményítő, keményítőtermék gyártása	2 480	1 861	2 237
Kenyér; friss pékáru gyártása	6 650	6 469	7 097
Tartósított lisztes áru gyártása	4 755	3 470	3 781
Tésztafélék gyártása	1 433	2 051	2 551
Cukorgyártás	531	434	272
Édesség gyártása	5 073	2 989	14 220
Tea, kávé feldolgozása	101	145	148
Fűszer, ételízesítő gyártása	3 540	2 319	754
Készétel gyártása	192	204	973
Homogenizált, diétás étel gyártása	3 155	242	420
M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása	1 656	955	1 207
Haszonállat-eledelel gyártása	4 593	4 292	5 049
Hobbiállat-eledelel gyártása	4 730	1 195	2 147
Desztillált szeszes ital gyártása	2 456	2 927	2 530
Szőlőbor termelése	9 161	7 901	10 783
Gyümölcsbor termelése	33	127	4
Egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártása	0	0	1
Sörgyártás	3 049	2 033	2 922
Malátagyártás	1 899	832	669
Üdítőital, ásványvíz gyártása	9 493	3 684	7 881
Dohánytermék gyártása	1 471	4 542	3 879
<b>Összesen</b>	<b>104 442</b>	<b>89 514</b>	<b>118 336</b>

Forrás: NAV adatok alapján AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítás

**20. táblázat: A kiskereskedelmi forgalom kiigazítatlan volumenindexei (2002–2012) [előző év=100,0]**

Év	Élelmiszer- és élelmiszer jellegű vegyes	ebből:		Nem élelmiszer termék	Kiskereskedelem (üzemanyag-forgalom nélkül)	Kiskereskedelem összesen
		élelmiszer jellegű vegyes	élelmiszer-, ital-, dohányáru-			
kiskereskedelem						
2002	110,8	112,7	93,7	107,3	108,8	108,6
2003	108,1	109,5	95,7	109,9	109,0	107,8
2004	102,8	102,7	103,3	108,4	105,8	105,4
2005	104,6	104,7	103,2	106,2	105,5	105,1
2006	105,0	105,2	102,3	103,3	104,1	104,7
2007	98,7	99,0	95,1	95,5	97,0	97,9
2008	98,8	98,7	100,5	97,4	98,1	98,4
2009	95,9	95,7	98,3	91,1	93,6	94,7
2010	98,0	97,5	102,8	99,2	98,6	97,9
2011	100,3	100,2	101,0	101,3	100,8	100,2
2012	99,1	98,8	102,1	96,5	97,9	97,8

Forrás: KSH

**21. táblázat: A magyar élelmiszergazdasági export alakulása feldolgozottság szerint (2000-2012)**

Év	Élelmiszer-gazdaság összesen	Ebből:					
		Elsődleges élelmiszeripari termékek		Másodlagos élelmiszeripari termékek		Élelmiszeripari termékek összesen	
	millió euró	millió euró	%	millió euró	%	millió euró	%
2000.	2442	888	36,3	798	32,7	1686	69,0
2001.	2841	1060	37,3	861	30,3	1921	67,6
2002.	2821	1002	35,5	888	31,5	1890	67,0
2003.	2855	1000	35,0	960	33,6	1960	68,7
2004.	3098	1055	34,1	1066	34,4	2121	68,5
2005.	3324	1088	32,7	1162	35,0	2250	67,7
2006.	3675	1122	30,5	1298	35,3	2420	65,8
2007.	4863	1382	28,4	1518	31,2	2900	59,6
2008.	5735	1641	28,6	1835	32,0	3476	60,6
2009.	5112	1501	29,4	1706	33,4	3207	62,7
2010.	5790	1823	31,5	1837	31,7	3660	63,2
2011.	6879	2299	33,4	2127	30,9	4427	64,3
2012.	8082	2504	31,0	2519	31,2	5023	62,2

Forrás: KSH adatok alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült számítások

## **2. Melléklet: A HS-nomenklátúra feldolgozottság szerinti besorolása**

### ***Mezőgazdasági alapanyag termelés***

- HS-01
- HS-0301
- HS-0407
- HS-05
- HS-06
- HS-07, kivéve: HS-0710 – HS-0714
- HS-08, kivéve: HS-0811 – HS-0814
- HS-10
- HS-12, kivéve: HS-1208
- HS-13
- HS-14
- HS-2401

### ***Elsődleges élelmiszeripari feldolgozás***

- HS-02
- HS-03, kivéve: HS-0301
- HS-04, kivéve: HS-0403, HS-0405 – HS-0407
- HS-0710 – HS-0714
- HS-0811 – HS-0814
- HS-09
- HS-11
- HS-1208
- HS-15
- HS-17, kivéve: HS-1704
- HS-18, kivéve: HS-1806

### ***Másodlagos élelmiszeripari feldolgozás***

- HS-0403, HS-0405, HS-0406
- HS-16

- HS-1704
- HS-1806
- HS-19
- HS-20
- HS-21
- HS-22
- HS-23
- HS-24, kivéve: HS-2401

Forrás: HS-nomenklatúra alapján az AKI Élelmiszerlánc Elemzési Osztályán készült osztályozás

### 3. melléklet: TEÁOR 2008

#### A gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszeréről NEMZETGAZDASÁGI ÁG - FELDOLGOZÓIPAR

10		
10.1		
		<b>Élelmiszergyártás</b>
		<b>Húsfeldolgozás, -tartósítás, húskészítmény gyártása</b>
	10.11	Húsfeldolgozás, -tartósítás
	10.12	Baromfihús feldolgozása, tartósítása
	10.13	Hús-, baromfihús-készítmény gyártása
10.2		Halfeldolgozás, -tartósítás
	10.20	Halfeldolgozás, -tartósítás
10.3		Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás
	10.31	Burgonyafeldolgozás, -tartósítás
	10.32	Gyümölcs-, zöldséglé gyártása
	10.39	Egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás
10.4		Növényi, állati olaj gyártása
	10.41	Olaj gyártása
	10.42	Margarin gyártása
10.5		Tejfeldolgozás
	10.51	Tejtermék gyártása
	10.52	Jégkrém gyártása
10.6		Malomipari termék, keményítő gyártása
	10.61	Malomipari termék gyártása
	10.62	Keményítő, keményítőtermék gyártása
10.7		Pékáru, tésztafélék gyártása
	10.71	Kenyér; friss pékáru gyártása
	10.72	Tartósított lisztes áru gyártása
	10.73	Tésztafélék gyártása
10.8		Egyéb élelmiszer gyártása
	10.81	Cukorgyártás
	10.82	Édesség gyártása
	10.83	Tea, kávé feldolgozása
	10.84	Fűszer, ételízesítő gyártása
	10.85	Készétel gyártása
	10.86	Homogenizált, diétás étel gyártása
	10.89	M.n.s. egyéb élelmiszer gyártása



	10.9		Takarmány gyártása
		10.91	Haszonállat-eledelel gyártása
		10.92	Hobbiállat-eledelel gyártása
11			
<b>11.0</b>			<b>Italgyártás</b>
Italgyártás			
		11.01	Desztillált szeszes ital gyártása
		11.02	Szőlőbor termelése
		11.03	Gyümölcsbor termelése
		11.04	Egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártása
		11.05	Sörgyártás
		11.06	Malátagyártás
		11.07	Üdítőital, ásványvíz gyártása
12			
<b>12.0</b>			<b>Dohánytermék gyártása</b>
Dohánytermék gyártása			
		12.00	Dohánytermék gyártása

## Ábrák jegyzéke

1. ábra: Az élelmiszeripar üzemi és adózás előtti eredményének alakulása 2004-2011 között	10
2. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya lejáratú szerint	11
3. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya forrás szerint	12
4. ábra: Az élelmiszeripar társas vállalkozásainak hitelállománya hitelnyújtó szerint	12
5. ábra: Az élelmiszeripar jegyzett tőkéjének és legfőbb összetevőinek alakulása	16
6. ábra: Az élelmiszeripari beruházások értékének alakulása	18
7. ábra: Az egy főre eső reáljövedelem és fogyasztás alakulása Magyarországon 2006 és 2011 között	25
8. ábra: Az élelmiszer-kiskereskedelem árbevételének és adózás előtti eredményének alakulása, 2000-2011	26
9. ábra: Problématérkép	44
10. ábra: Céltérkép	45

## Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Az élelmiszergazdaság jelentősége a magyar nemzetgazdaságban .....	56
2. táblázat: Az élelmiszeripar (élelmiszer, ital és dohánytermék gyártás) termelése és értékesítése (milliárd forint, illetve változás az előző évhez viszonyítva %) .....	56
3. táblázat: A nemzetgazdaság és az élelmiszeripar gazdasági teljesítményének alakulása ....	56
4. táblázat: Az élelmiszeripar eredménykategóriáinak alakulása 2004-2011 között (millió Ft) .....	57
5. táblázat: Az élelmiszeriparban foglalkoztatottak száma a KSH és NAV adatai alapján 2008 és 2012 között.....	58
6. táblázat: A keresetek alakulása az élelmiszeriparban.....	58
7. táblázat: Az élelmiszeripar eredményességének mutatói 2009-2011 között .....	59
8. táblázat: Az élelmiszeripar eredményességének mutatói 2008-2012 között a vállalati méret függvényében .....	59
9. táblázat: Az élelmiszeripar meghatározó paraméterei vállalati méret szerint.....	60
10. táblázat: CR5 mutatók (%).....	60
11. táblázat: CR10 mutatók (%).....	61
12. táblázat: Az élelmiszeripar jegyzett tőkéjének és összetevőinek alakulása.....	62
13. táblázat: Az élelmiszeripari beruházások alakulása a nemzetgazdasághoz viszonyítva, és anyagi, műszaki összetétel szerint.....	63
14. táblázat: Az élelmiszeripar beruházásai szakágazatok szerint.....	64
15. táblázat: Az élelmiszeripar beruházásainak alakulása vállalati méret szerint.....	65
16. táblázat: Az élelmiszeripar szakágazatainak legfőbb mutatói 2011-ben .....	65
17. táblázat: Az élelmiszeripar eredménykategóriáinak alakulása szakágazatok szerint.....	66
18. táblázat: Az élelmiszeripar jegyzett tőkéjének szerkezete szakágazatok szerint .....	67
19. táblázat: Az élelmiszeripar beruházásainak alakulása szakágazatok szerint .....	68
20. táblázat: A kiskereskedelmi forgalom kiigazítatlan volumenindexei (2002–2012) [előző év=100,0] .....	69
21. táblázat: A magyar élelmiszergazdasági export alakulása feldolgozottság szerint (2000-2012).....	69